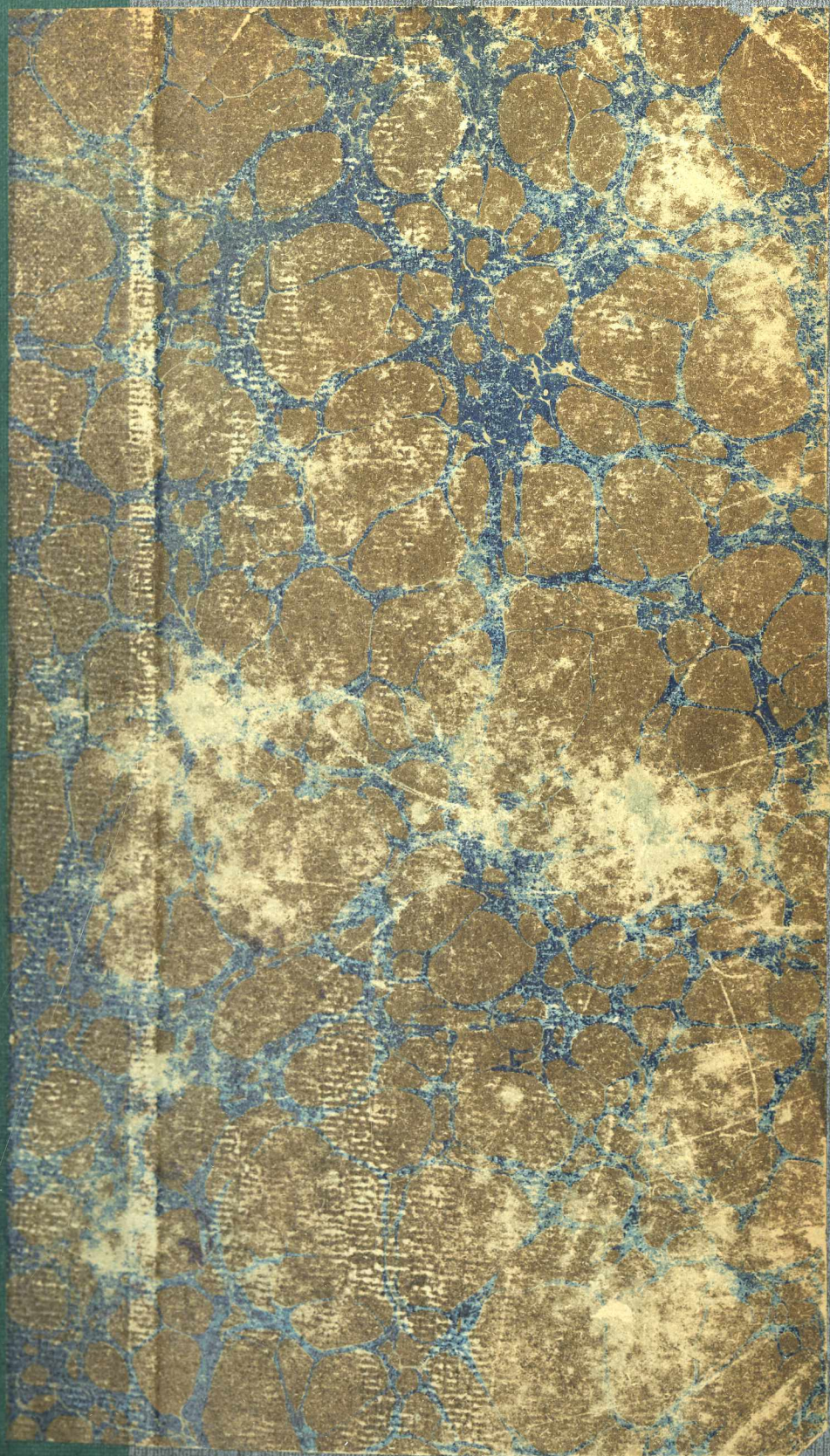

Politikai
röpiratok.

131.

12
131
1146

ÚJABB ORSZÁGGYÜLÉSI

FÉNY- ÉS ÁRNYKÉPEK.

1877.

IRTA

KÁKAY ARANYOS.

(No. 2.)

A mameluk. (Bevezetés gyanánt.)

Houchárd.	Csernátony.	Beöthy Algernon.
Kármán.	Kautz Gyula.	Szilágyi Dezső.
Bakcsi.	Dr. Emmer Kornél.	Éber Nándor.
Kemény Gábor br.	Horváth Gyula.	Szende Béla.
Péchy Tamás.	Móricz Pál.	Podmaniczky Frigyes br.
Wenkheim Béla br.	Ghyczy Kálmán.	Baldácsy Antal br.
Rónay István.	Nagy György.	Kaas Ivor br.

(Szerző sajátja.)

2.

BUDAPEST.

NYOMATOTT AZ ATHENAEUM R. TÁRS. NYOMDÁJÁBAN.

1877.

Ára 1 frt 60 kr.

UJABB ORSZÁGGYÜLÉSI
FÉNY- ÉS ÁRNYKÉPEK.

1877.

IRTA

KÁKAY ARANYOS.

(No. 2.)

(Ifj. Abrányi Kornél.)

(SZERZŐ SAJÁTJA.)

BUDAPEST.

NYOMATOTT AZ ATHENAEUM R. TÁRS. NYOMDÁJÁBAN.

1877.

5. 172. o. 7475

UJABB ORSZÁGÜLTÉS

FÉNY-ES ARNYKEPEK

1848. MÁJUS 20.

NYELV-ES IRÁSOK

A mameluk.

(Bevezetés gyanánt.)

Miből indul ki a mameluk, mikor arra határozza el magát, hogy mameluk legyen?

Abból indul ki, hogy mily rettenetes baj volna a kormányra nézve az, ha nem volnának mamelukjai! És a mameluknak ebben teljesen igaza van. Mert a kormány mameluk nélkül éppen annyi volna, mint mameluk kormány nélkül. Másnak a képviselőség hivatás, a mameluknak hivatal. Hivatlanul soha sem szól (legfőlebb belekiáltoz) s ha hívják, ritkán mond mást, mint igent, vagy nemet. De neme leginkább az »igen.« S »nem« ességet legfőlebb az ellenzék határozati javaslataival szemben ismer. Ilyenkor azonban hajthatatlan.

* * *

A mameluknak két faja van. Egyik, mely nascitur, a másik mely fit. Előbbi képviseli a mameluk demokratiát, utóbbi a mameluk aristokratiát. Az előbbivel

csak a kormánynak van baja, mert minél kevésbé ostromolja a parlamentben, annál inkább ostromolja a parlamenten kívül. Utóbbinak azonban néha baja van a kormánnyal is. De ez csak a szerelem czivakodása. lé Vannak ezenkívül vig és szomorú mamelukok. Viszont szeretetre mőltó és kiállhatatlan mamelukok. Vannak, kik büszkék arra hogy mamelukok, (ezek rendesen egyebek nem lehetnének;) s vannak kik szégyenlik, hogy mamelukok; ezek egyébre is születhettek volna.

A mameluk mely nascitur, rendesen őslény. Soha meg nem fordul fejében, hogy belőle minister vagy államtitkár is lehetne. S ha lelketlen intrikusok beverik a fejébe ezt a gondolatot, rendesen beleőrül. Hanem ha fia van, ahhoz nagy reményeket köt: s talán azért oly nagy mameluk, mert mindig a fiát képzei a ministeri székhelybe.

* * *

Ellenben a mameluk, mely fit, rendesen hőslény. Nagy tervek, nagy álmak és égő ambíció vezetik a parlament küzdterére. Tele van beszéddel, s látva hogy a lapok nem közlik beszédeit szó szerint, irigységről s elnyomásról panaszkodik. Ilyen helyzetben szokta érne a ministerelnök első bizalmas kézszeritása, a mire szemei könyekkel telnek meg, s kedvet érez magában kerékbe törni minden ellenzékét. Az ellenzék iránti gyűlölet az egérfogó, melybe oly vehementiával lovgolja bele magát, hogy észre sem veszi, milyen szépen belekerült a csöndes emberek közé, a kikre a kormány mindig »számít«, s a kik viszont a kormányra kezde-

nek számítani. A ministeri álmak nagyravágyó betegsé-
géből még azután sem gyógyulnak ugyan ki, hanem azt
hiszik, hogy ez álmát senkisémmel valósíthatja önerejéből,
s csak a magas körök protectiója vezethet oda. Később
leszállanak egy zsiros sine curához, s a fátum által le-
győzve, mint lemondó drámai hősök foglalják el azt, ha
megnyerik, érezve, hogy méltatlan ugyan hozzájuk,
de nem tehetnek másképp, mert csak az ostobának van
— szerencséje.

* * *

De van egy szempont, melyből tekintve a mame-
lukok az emberi nemnek legtökéletesebb példányai.

Ugyanis ők a legobjectivabb lények a világon.

Előttük soha sem dönt a quis : csak a quid.

Miattok akárki lehet a kormányon, az nekik mind-
egy. Ők nem az embert nézik, hanem a dolgokat.

Szerintük a kormánynak mindig igaza van, s eb-
ben az ő szempontjukból igazuk van.

Mert ha valamelyik kormány megbukik, azért mert
nincs igaza, jön egy másik kormány, mely azért kerül
kormányra, mert egyelőre igaza van.

* * *

A kormányok változhatnak, hanem a mameluk
nem változik.

Következetességük megtántoríthatatlan.

Nélkülök többség nem képzelhető.

Minden bukó kormányt sajnálnak, s ugyanakkor
minden új kormányt örömmel üdvözölnek.

Tökéletes testületi kifejezései Kandó Kálmánnak, a ki mint ministeri tanácsos, három miniszerelnököt bucsúztatott el hivatalnokai előtt, és hármat üdvözölt hivatalában. Egyik szemével sirt, a másikkal nevetett. S mikor a negyedikkel maga is elment, akkor mind a két szeme könybe lábbadt.

De nem azért, mert maga is elment, hanem mert hű és igazi római volt; s mert látta, hogy a nagy és hatalmas Deákpárt nincsen többé. Nem! a hasonlat rosz! Kandó Kálmán sohasem volt mameluk, mert különben szolgálta volna ő is a renegátból lett despotának rab-szolga seregét.

Houchárd.

Szegény megboldogult Kecskeméthy Aurélról, kitől ellenségei sem tagadhatták meg a szeretetreméltóságot, s kiben legjobb barátai sem tagadhatták el a cynikus bölcsészetet, — bizonyosan kevesen tették föl, hogy ő, a ki a politikai elvekkel úgy volt, mint az istennel, hogy minden vallásfelekezet szerint tudta imádni; hogy ő, kinek ha nem is egész istene, de félistene mindenesetre a pénz volt, melyet megvetett ugyan, de hatalmát ismerte és elismerte, hogy ő a ki ifjúkorának viharos éveit kaczagva szenvedte végig, s mint bécsi censor kedélyesen csalta meg az absolutismust, mialatt egyetlen idealismusa egy »őrült« volt, a kit Széchenyinek hívtak; hogy ő (a mi csaknem lehetetlennek látszik) többször tette magát lehetetlenné, gunymosollyal viselve a közvélemény haragját, a bús magyarok megvetését; hogy ő ki sohasem mehetett a magyar parlamentbe a nélkül, hogy el ne szomorodjék, (a mi aztán a legmulatságosabb handabandákat szülte fejében;) a

ki utolsó éveiben megtette a lovagias téren is azt a juxot, hogy párbajra hivatván, segédjének Thaisz Eleket a rendőrkapitányt nevezte meg: — mondjuk tehát Kecskeméthy Aurélról, ki mindenből inkább tudott gunyt üzni, mint valamit komolyan venni, bizonyosan kevesen hitték, hogy az ő disharmonikus és a cynismus által mindenről resignált szívében, a politikai elvek, eljárászt meggyőződések eme virágos temetőjében, néha a politikai ambitiók, és aspiratiók szellemei kísértettek, s hogy Kecskeméthynek komoly és titkos vágya, titkolt óhajtása, és cynismusával néha erős harcztot vivó reménye volt, az általa annyira megvetett, kigunyolt, lenézett magyár betyár parlamentnek tagja lehetni.

* * *

Pedig úgy volt. De talán soha sem lett volna így, ha valaki föl nem ébreszti szívében a politikai ambitiók démonait. És ki volt ez a valaki?

Houchard!

Houchard?

Who is this fellow?

Ki ő?

* * *

Nem szokták önök elolvasni a fusió óta az igennel szavazók névsorát?

Ha olvasni szokták, lehetetlen volt, hogy föl ne tűnt légyen önöknek e germánba oltott ősi hugenotta név: »Houchárd!«

Budenz és Hunfalvy azonban esküt tesznek rá,

hogy Houchárd a legrégebb magyar család ivadéka. Őse ugyanis huszár volt. Kiment német földre, lett belőle »Husar«; kiment francia földre lett belőle »Houchar« (egy néma »d«-vel.) Haza jött mint Houchárd és lett belőle országos képviselő. Mint ilyen — T i s z a h u s z á r.
Igy leszünk porból, hogy ismét porrá legyünk.

* * *

Vagy ha önök nem szokták olvasni az igennel szavazók névsorát, nem szoktak-e önök eljárni a képviselőház karzatára? És ha a képviselőház karzatán vannak, nem rázza-e át az önök szívét Tisza beszéde alatt koronként egy hang, mely így kiált: »h e l y e s !« Nem döbbsenti meg önöket koronként egy hang, mely Tisza beszéde alatt így kiált: »i g a z.« Nem ejti önöket kétségbe egy recsegő hahota, valahányszor Tisza egy viczet mond, mely fölött nevetni »k e l l ?« Így nevet az alvilágban a három száju Lucifer, mely egyik szájában Judást, másikban Brutust, a harmadikban Cassiust harapja. Önök oda pillantanak, honnan a hangokat és e kacaját hallják, s látnak egy alakot, mely mintha trónján ülne, s szemöldökeinek mozdulatai villámok volnának mint Jupiteré (cui ommia licent), mögötte Várady Gábor ur mint árnyékba burkolt kísértet, — mellette Schwarcz Gyula mint egy elfelejtett geolog: körülötte mind csupa vesztő-helyre vitt elítélt, kik közt ő úgy magasodik ki, mint a hóhér. — Ez Houchárd!

* * *

Önök kíváncsiak arra, hogyan ébresztette föl Kecskeméthyben az ambíciók démonait Houchárd? Nagyon egyszerű eszközökkel.

Először is egy házban lakott vele. Másodszor pedig az esti órákban mindig a korzón sétált, s ott látta őt naponkint Kecskeméthy.

És valahányszor Kecskeméthy Houchárdot látta, mindig eszébe jutott neki, hogy Houchárd képviselő.

Ha Kecskeméthy nem tudta volna, hogy Houchard képviselő, soha sem jutott volna ez neki eszébe. Valamint bárkinek, a ki nem tudja, hogy Houchárd képviselő, nem fog eszébe jutni soha, hogy »talán« Houchárd is képviselő. — De ezt nem tudni lehetetlen volt, mert Houchárd mindenkinek elmondta, hogy ő képviselő. S így Kecskeméthynek is. Az utcán sétált naponkint Szlávny, Ürményi, Somssich, Bittó, sőt néha Deák Ferencz is, s Kecskeméthynek mikor ezekkel találkozott, soha sem jutott eszébe, hogy ezek mind képviselők. De mikor Houchárd jött vele szemben, s elment mellette, nemcsak hogy mindig eszébe jutott, de mindannyiszor keserűen fölsohajtott: Houchárd képviselő!

* * *

És Houchárd képviselő volt, s most is az. Kecskeméthynek látnia kelle őt minden nap. Fehér czilindert hordott és fekete szakált. Mert Houchárd sohasem fog hordani fehér szakált és fekete czilindert. Tüzes fekete szemei méltóságot sugárzottak és erőt, — behuzott felső ajka folyvást fenyegető jellemet adott arcának.

Igy ment a képviselőházba, s így jött a képviselőházból. Ugy nézett ki, mint egy erélyes szavazat.

És Kecskeméthy szive mindig megdobbant: Houchárd képviselő!

* * *

S innen kezdve Kecskeméthy végkép meghasonlott Lónyayval, kinek abban az időben lapot szerkesztett. Haragudott rá, hogy nem jutott eszébe, hogy neki kerületet adjon, pedig elég mihaszna embernek adott kerületet. Sokszor vezércikkírás közt eszébe jutott Kecskeméthynek Houchárd, s ilyenkor elveszté a fonalat, s a ki az üveg ajtón át nézte néma merengését, azt hitte: vezércikkben gondolkozik; pedig Aurél azon töprengött, hogy: miként lehetett Houchárd képviselő?

* * *

Pedig nagyon jól tudta, hogyan lett képviselővé Houchárd!

Ugy lett képviselővé, hogy hajóskapitány volt a Dunán, de ez kis folyam volt neki, s átment a Tiszára.

A magyar dunagőzhajózási társaság aztán megboldogult, Houchárd pedig boldogult. S a balközépi klub attól kezdve sohasem csinált gazda nélkül számadást, mert Houchárd volt a gazda. Arra nem volt eset, hogy a balközépi képviselők valaha megszorultak volna kártyában és hamutartóban. Minderről Houchard gondoskodott. Így kezdte képviselői carrierjét. És három év alatt odáig vitte, hogy Dobsa Lajosnak megígérte a színházi intendansságot. És Dobsa felült neki.

Kecskeméthy mindezt tudta, de azért mindig tündött fölötte.

* * *

Óriási volt az a diplomatikuss szerep, melyet a fusió előtti kormánykrízis alatt Houchárd a váci utczán, korzón és a korona kávéházban lejátszott, mint toujours »jól értesült.«

Ha Lónyaystával találkozott, a legünnepélyesebb arcczal constatálta, hogy az új kabinet Lónyay nélkül meg nem alakulhat. »Ők« legalább húszan vannak a balközépben, a kik inkább kilépnek a pártból, ha Lónyayt kihagynák a combinatióból.

Ha Sennyeistával találkozott, a leghatározottabban kijelentette, hogy »ők« nem is képzelnek más miniszterelnököt, mint Sennyei Pált. S hogy Tisza mennyire forceirozza ezt Bécsben, kitűnik abból, hogy hg. Odeschalchy Gyula (Tisza sógora) ezer forintba fogadott Sennyei miniszterségére a casinóban.

Ha pedig a »zöm« valamelyik tagjával találkozott, gúnyos önérzettel jelenté ki, hogy úgy Sennyei mint Lónyay lehetetlenek: mivel ha a kabinet velük alakulna, a benső surlódásoknak se vége se hossza nem lenne.

* * *

Arra, hogy Houchárd valaha valamely jelentést vagy javaslatot végig tanulmányozott volna, kortársak egyhangú vélekedése szerint még nem volt eset.

De azért senki sincs, a ki biztosabban merne itélni az ellenzéki szónokok felett, mint Houchárd.

Azt pedig, a miket Tisza mond, annyira tudja, mintha csak ő mondaná.

Az alsóbb rendű mamelukok ez okból csak is a Houchárd arczáról orientálják magukat. Houchárd pedig folyvást Tiszára néz. Tiszának minden hunyoritását érti, — s tovább adja, úgy hogy ő a parlament ülései alatt egy valódi telegraf hivatal.

* * *

Azért lehetetlen aztán, hogy Tisza akármilyen sületlenséget mond is, hatástalan maradjon. S még lehetetlenebb, hogy a laikus néző tájékozhasssa magát a valódi hangulatról.

Ha Tisza beszél, Houchárd gondoskodik arról, hogy a néző mindig Potemkin festett faluit lássa.

Míg Tisza Kálmánnak Houchárdja lesz, addig neki nincs oka félni a mameluk anarchiától.

* * *

Egy Honhárdja pedig Tiszának mindig lesz, ha csak több nem: mert egy Houchárd százat csinál.

S Tisza Kálmánra akár mit mondhat a világ, Houchárdra nem mondhatja el hogy az ő politikája meddő.

Következésképp a Tiszáé sem az.

* * *

Mikor Kecskeméthy Aurél kiment Amerikába, tulajdonképeni célja az volt, hogy talál-e az egyesült államokban olyan yanket, mint a milyen Houchárd az egyesült szabadelvű pártban?

Bejárta egész Amerikát, de Houghárdhoz hasonló yanket nem talált.

Ezt annyira a szívére vette, hogy mikor hazatért, kilépett a conservatív klubból, s beiratkozott a szabad-
elvü körbe.

Nem sokára meghalt. Utolsó sóhaja is az volt:
Houghárd!

Kármán Lajos.

A fotografiroztatja magát, rendesen két tükör közé áll.

Jobb prophilja a gép felé néz. A balt az egyik tükör, hátát a másik adja vissza. Mert e tökéletes, e valóban alkibiádesi alaknak minden porczikájáért kár volna, a mit ne láthatna a szem.

Mint hódító külsője férfit, természetes ellensége a jámborságnak, minek bizonyosága az, hogy képviselői mandatumát is Jámbor Páltól hódította el.

Politikai nevezetessége ott kezdődik, mikor képviselővé választatván, választói előtt négy nyelven (magyarul, németül, szerbül, oláhul) szónokolt, és négy nyelven mondott — semmit.

Ezzel bizonyította be Kármán Lajos, hogy ő egy új Talleyrand, a ki szerint azért adatott a nyelv, hogy gondolatainkat elleplezzük vele.

* * *

Kaulbach, ki minden állatban egy ember physiognomiát rajzolt, Kármánban minden bizonynyal a k a k a d ú t festette volna le.

Nemcsak azért, mert az arcza veszedelmesen emlékeztet a papagályoknak e hirneves fajára, hanem azért is, mert Kármán politikája mindig K a k a d ú b i u s volt. Tartozván mindig olyan párthoz, melynek politikáját (ha más pártival beszélt) sohasem helyeselte.

Igazi hive csak a vacsora-pártnak volt, (a vacsora alatt), mert Kármán arról is híres, hogy gourmand, és tudva hogy Lucullus papagály nyelvet evett evés közben gyakran a — nyelv é b e h a r a p.

* * *

Senki sem hinné, hogy ebben a finom, elegans, nagy világi férfiuban egy K a n n i b á l v e z e t t e l.

Pedig úgy van.

Mindenki tudja ezt, a kivel beszél; mert a kivel beszél, azt a szeretetre méltósággal — m a j d m e g e s z i.

* * *

Pulszky Ferencznek titkos ellensége, azért, mert Pulszky (a fusió előtt) a helyzet tisztázására három embert szólított fel (reájuk mutatva) nyilatkozásra. Sennyeit, Lónyait és Tizát.

S Kármán Lajosra nem mutatott,
Hanem azért Kármán mégis beszélt.

S mikor beszédét elvégezte, sietett az írók karza-

tához kijelenteni, hogy: »kellett vállalkozni valakinek, a ki kimondja a nemzetnek a tiszta igazságot!«

* * *

Ha az utcán politikai férfiuval találkozik, mindig a legudvarisabb szóközi frázisokkal szorít kezét.

Haja illatos az olajtól, kabátja a parfümtől, ruházata kifogástalanul divatszerű és arca prófétailag komoly és aggó. A ki őt mint dandyt látja, inkább fölteszi róla, hogy hölgyek után szalad, mint azt, hogy a haza sorsán búsul. Pedig ezt teszi.

»Bomlásnak indulnak viszonyaink!« így szól, ha valakivel szóba áll.

Vagy: »Az enyészet felé sodortatunk.«

Majd ismét: »Finis Poloniae!«

Ezzel tovább szalad, minden kirakat üvegében végignéve magát. S az emberek ismét szentül hiszik, hogy asszonyokat kerget.

* * *

Az, hogy valaki csak 5 perczig szeretne az lenni, a minek Pompéry képzele magát! — még emberi kívánság.

De hogy valaki csak 5 másodpercig akarjon az lenni, a minek Kármán Lajos tartja magát, — ez kívánságnak is embertelen.

* * *

Csodálatos, hogy ennek a nagy férfinak még eddig egy rendjele sincs.

Pedig Grosz Lajosnak is van.

De vajjon azon érdemelek közt, melyeket európai uralkodók osztogatnak, volna e egy is Kármánhoz illő? Bajosan.

Kármán Lajost, magához méltón csak egy módon lehetne dekorálni.

Oly módon mint a hogyan Zanzibárban dekorálják a nagy férfiakat: — fehér pávatollal.

Igy dekorálták Livingstont is: s a négerek térdre borultak előtte.

Milyen felséges látvány volna Kármán Lajos fehér páva tollal dekorálva, s mely ugy meredne ki belőle, mintha fehér farka lenne.

Itt szünnék meg a lét.

Bakcsi Ferencz.

Ez az egyetlen egy mamelukja Tiszának, a ki nem szégyelli azt, hogy lú fő.

Azért nem szégyelli tán, mert a valóságban nem az.
Sokkal kevesebb ennél: csak pixidárius.

A pixidárius pedig a székelyek közt ugy viszonylik a lú főhöz, mint nálunk a baka a huszárhoz.

* * *

Egészen a fusióig mindig szük nadrágban, darutollas kalapban és piros bélésű bolyhos mentében járt, akár csak mint Ludas Matyi. A fusiót azonban ő is megünnepelte czilinderrel és bugyogóval.

Addig szelid férfi volt, de innen kezdve megdühödött: azt hitte, most már neki áll a világ, s az ő akaratára a történet logikája. S mikor ennek daczára valamelyik öcscsét nem akarták valahol megválasztani falujegyzőjének, Bakcsi ezen ugy dühbe jött, hogy az ellenfél kortesét a koresmában fölpofozta, földhöz gyűrte,

azután kidobta az ajtón. Azt orditva utána, hogy »még minister korában is éreztetni fogja vele kezét.«

* * *

Hogy Bakcsi ilyenné lett, ezért gróf Kálnoky Dénest terheli isten előtt a felelősség.

Mert ha Kálnoky Dénes, mikor háromszéki főispán volt, megteszi a Bakcsi-atyafiságnak azt a szivességet, hogy kandidálja főjegyzőnek (tudva, hogy nem fogják megválasztani), akkor a székely atyafiságnak soha sem jutott volna eszébe socialis kérdést csinálni Bakcsiból, s megválasztani őt képviselőnek »az urak ellenében« csak azért is.

És ha Bakcsival meg nem teszik ezt, akkor őt nem éri utól a nagyság átka s akkor ő ma is olyan szelid férfiú marad, mint annak előtte volt. A mi annál jótékonyabb lett volna rá nézve, mert két félmeszelynél többet nem áll ki az agyveleje. Azelőtt nem is ivott többet, most pedig többet iszik. De ha azelőtt többet is ivott, csak elaludt tőle: most pedig immunitása érzetében ministerségről is álmodozik, s bizony ha táncz közben megmelegsik, le is veti a kabátját, akárki a tánczosnője.

* * *

Mikor a legutolsó választások alatt újra föllépett képviselő-jelöltnek, úgy bánt választóival, mintha nekik volna grátia ha képviseli őket, kortesei pedig azzal izgattak mellette, hogy addig, míg ellenzéki volt, nem tehetett a székelyekért semmit, de most hogy Tisza a barátja, vagy jobban mondva Tiszának ő a barátja, most

megtehet mindent, a mi neki tetszik. Nem is volt ellenjelöltje. Közfelkiáltással választotta meg 3600 választó közül 100. Mert Tisza Kálmán is úgy akarta, s a szegény Háromszék legjobban tudja, mi a Tisza Kálmán alkotmányos akarata, mert legjobban megkeserülte azt a szabadelvűséget, melylyel Bakcsiék a Tisza Kálmán neve alatt elbolondították, és választatták vele reversalisok mellett sorra a kormány jelöltjeit.

* * *

És pedig hogy választotta vele!

Cs. Bálintra ráparancsolt Szentiványi Gyula, az akkori főispán és Tisza kreatúra, hogy vagy felhagy az intrigákkal Gidófalvy ellen, a kit Ilyefalván szorított Kemény Gabi, vagy ellene szavaztatnak S.-Szent-Györgyön minden kinevezett tisztviselőt. Cs. megretírált, s Gidófalvy meglett, de akkor is csak úgy, hogy Szentiványi Gyula maga ment ki a választás hajnalán Ilyefalvára a törvényszéki elnök kíséretében, a ki Gidófalvynak sógora volt, s a piacz közepén ajánlotta Gidófalvyt nyíltan képviselőnek. Aztán pedig, mikor hirül vette, hogy Bereczken G. Imre az odavaló polgármester conservatív jelöltekkel trafikál, nyomban behívatta S.-Szent-Györgyre G. Imrét, előtte szedette ki a megyei archivumból azokat az elintézetlen okmányokat, melyekben G. Imre egyes szabályellenes cselekményei vannak eltusolva, s kijelentette neki hogy ha Bereczken a fiát Pétert (a ki akkor aljárásbiró volt és Lindewizében kuráltatta magát,) meg nem vá-

lasztatja Tisza mameluknak, följuttatja a pöröket, s tönkre teszi vagyonát, megfosztják hivatalától. Így lett képviselő G. Péter, a kit Gidofalvyval együtt se látni se hallani nem lehetett azóta a képviselőházban. Így lett képviselővé egy szavazat többséggel hallatlan erőszak és vesztegetés mellett Künlé József is, a kinek érdekében G. János törvényszéki jegyző korteskedett 10,000 frt kormánypénzzel, vásárolta a szavazatokat 50 és 100 forintjával. Ilyen viszonyok közt nem csoda, ha a Bakcsi consortium józan pillanataiban arról ábrándozott, hogy Künlét (a Pozsonyból beszármazottat) megteszik háromszéki főispánnak. Bakcsi pedig alispán lesz. Az idők azonban nagyot fordultak azóta! s Bakcsi ma már megelégednék egy kis szolgabirósággal is. És talán meg is lesz a legközelebbi tisztujtáson.

* * *

Mert szép dolog az Tisza-mameluknak lenni, de nem mindig hasznos. Bakcsira legalább nem volt az, talán éppen azért, mert miniszterségről álmodozott, s így circulusai beleütköztek a Hegedüs Sándoréba. Még az első évben csak megtették vele azt, hogy beválasztották első póttagnak a delegatióba: de ez volt utolsó dicsősége. Hegedüs Sándor addig áskálódott ellene, míg Tisza kegyéből kimarta, s Bakcsi elkeseredésében megházasodott.

* * *

De azzal az egygyel vigasztalhatja magát Bakcsi hogy még ebben az elhegedült helyzetében is több

befolyása van a kormányra, s nagyobb gráciában áll Tisza Kálmán előtt, mint akár Somsich Pál, akár Szlávy József; s hogy lesz neki még egy jó napja, majd az mikor a kiegyezési törvényjavaslatokat kell megszavaznia, a mi elől el nem bujhat, mert ha csak azért akar szolgabíró lenni, hogy ez elől elbujjék, akkor (emlékezék a szavunkra) még szolgabíró sem lehet meg! A kit Tisza megválasztottot képviselőnek, annak meg kell szavaznia a Tisza kiegyezését, ha belehal is.

* * *

Sajátságos játéka a sorsnak, hogy azok a kik a lehető legszebb vidéken születtek s nőttek fel, azokban van legkevesebb érzék a természet szépségei iránt.

A ki Háromszéket először látja, meg van győződve arról, hogy az odavaló emberek csupa festők és poéták!

S a mint az ember Előpatakra ér, az első írás a mi megüti szemét e név: »Bakcsi.«

E névben nincs poézis! morogja magában a merengő utas. S tovább olvas: a tsizmadia mester.«

* * *

A mint beér Háromszékre, elszédül a vadregényes bérczek és erdők illatától!

Mily levegő, mily panoráma! —

Első kérdése: ki képviseli az országgyűlésen e földi paradicsomot?

Válaszul kapja: Bakcsi.

Hát mindig és mindenütt Bakcsi? Nincs más név Háromszéken?

Avagy talán itt fakad a bakcsi szeráji forrás, melyről a legnagyobb orosz költő egyik legszebb költői elbeszélését írta?

Nem!

Bakcsinak nincs Háromszéken »szeráj«-a s ha az »forrása« valaminek, az nem költészet hanem — próza.

* * *

Ha Bakcsít a legközelebbi tisztujtáson szolgabírónak sem választják meg, akkor ő nem két szék, hanem Háromszék közt marad a pad alatt.

Báró Kemény Gábor.

Kemény vitéz volt, míg Tisza Kálmán meg nem puhította. Addig ő »vacsorált«: aztán Polónius lett, s őt vacsorálták. Mert oly igen nagyon enni való ember.

Talán tulságosan is édes.

* * *

Mig Lónyay keményen állt, addig Kemény Lónyayn állt. S nem lehet mondani, hogy Lónyay több ellenséget tudott volna magának csinálni, (pedig Lónyayt ebben nagy művésznek tartották), mint csinált neki csupa tiszta barátságból Kemény Gábor. Így például Kecskeméthy Aurél sohasem lett volna olyan halálos ellensége Lónyaynak, mint a milyenné lett, ha Kemény Gábor nincsen, a ki, mikor Ráth Mór visszaadta neki azt a 20,000 forintot, a mit ők a Reform alapítására össze adtak, arra gondolt, hogy majd ő fog egy politikai lapot alapítani, s húsz ezer forinttal a zsebében beállított Kecskeméthy Aurélhoz, oly kategorikus rövidséggel, a milyennel az ember a cselédjének fölmondani

szokott, kijelentvén neki, hogy Lónyay megalapítja a Magyar Politikát, s így az bele fog olvadni »Korunkba,« melyet akkor alapított Dömötör Jánossal báró Kemény Gábor.

Kecskeméthy Aurél pedig még kategórikusabb rövidséggel kijelentette báró Kemény Gábornak, hogy Lónyaynak nincs hatalmában megszüntetni a Magyar Politikát, mert az a Kecskeméthy Aurél lapja, s Kecskeméthy Aurél nem fogja megszüntetni a Magyar Politikát. S nem is szüntette meg. Hanem Lónyay ellen fordult.

A Korunk pedig, melyet báró Kemény Gábor alapított, nem fordult ugyan Lónyay ellen, hanem felfordult, mikor a büszke 20 ezer forint az utolsó garasig fölemésztetett.

* * *

Lónyaysta alvezér korában ehhez hasonló stikli még több sikerült báró Keménynek, s éppen ily fényes sikerrel. De nem lehet csodálni, mikor olyan szeretetre méltó adlátusa volt, mint Máriássy Béla.

Igy többek közt az is neki köszönhető, hogy a fusió a Lónyay és Senyey párt közt nem sikerült, noha sem Lónyay, sem Senyey nem idegenkedtek tőle, Kemény Gábor pedig határozottan forceirozta.

Nem sikerülvén azonban a dolog, abba hagyta az éneklést, melyben Tóth Vilmos nyomdokain akart haladni, s már Schuman és Schubert dalait énekelte, s beállt államtitkárnak Tiszához.

Ennek aztán legjobban Tarnóczy Guszti örült, mert azt hitte, hogy ezután már az ő beszédjeit ingyen

fogja kiadni az Ellenőr. De ebben kesertien csalódott. Mert most — hogy az Ellenőr világlappá lett, s Bismark ir bele vezérczikkeket — még pénzért sem adja ki.

* * *

Hogy mit tartott Lónyayról Kemény Gábor addig mig Lónyaysta volt, és Lónyaytól várt miniszterséget, erre nem volt kíváncsi senki. Annál kíváncsibb volt azonban mindenki arra, hogy mit tartott báró Kemény Gábor Lónyayról azután, hogy Tisza államtitkárja lett, s Lónyaytól nem várt többé ministerséget?

Kemény Gábor pedig mindenkinek őszinte vallomásokat tett.

Sajnálta Lónyayban azt, hogy folyton utazik, nincs állandóan sehol, elforgácsolja magát, kitartó actió-ra képtelen. Szóval nem érheti el a szoliditásnak azt a fokát, melyre minden pártvezérnek törekednie kell.

És ez mind nagyon szép és bölcs beszéd, s lehet benne sok igaz is, csakhogy báró Kemény Gábornak akkor kellett volna ezeket elmondania, mikor még Lónyaysta alvezér volt, akkor sem másoknak, hanem magának Lónyaynak.

* * *

Mig Kemény Lónyaysta volt, határozott conservativ nézeteket vallott. Öt évi országgyűlést, képviselők számának apasztását, és a megyei tisztviselők kinevezését.

Tisza azonban úgy látszik capacitálta az ellenkezőről, mert most ő is hozzájárult a képviselőválasztó kerületek szabályozásáról szóló törvényjavaslathoz, mely a

képviselők számát kettővel szaporítja. Legfőlebb talán azért harczolt, hogy az új két képviselőt ne a főváros kapja, hanem — Küüllő megye.

* * *

Ugy látszik azonban, hogy államtitkárságának első hónapjaiban mégis voltak lelki furdalásai, mert nem nyugodott addig míg Lónyay Menyhértet »szabadelvű párti« képviselővé nem tette, hálás akarva lenni az iránt, a kiról — lemondott.

És ez Tisza Kálmán segítségével sikerült is neki. Mert a zárszámadási komédia kényszerítette Lónyayt, hogy módról gondoskodjék, hogy esetleg magát a képviselőházban is védelmezhesse: Kemény Gábor pedig sietett Lónyayt, mint a kormány jelöltjét választatni meg.

Ezt a szívességet ugyan Lónyay nyíltan visszautasította, de ez Kemény Gábort egy szikrát sem confundálta. S ennek daczára annyi buzgalmat fejtetett ki a kormányközegek által Lónyay megválasztására, hogy Lónyaytól a legnagyobb hálátlanság lenne, ha a Tisza Kálmán kiegyezési javaslatát szó nélkül nem szavazná meg.

* * *

Most, hogy Kemény Gábor három éve államtitkár, nem is hiszi többé hogy valaha egyéb volt.

A világ pedig elfelejtette.

Alvezéri szereplését már senki sem emlegeti: hanem államtitkári szereplését Erdély már is — megemlegetheti.

Péchy Tamás.

A Tisza kormány második »Szendéje.«

Épp úgy nem álmodta, hogy valaha miniszter lesz, mint Szende.

Sőt sokszor még most is Tamás abban, hogy Péchy, vagyis Tamáskodik abban, hogy miniszter; és ha az országnak nem volnának ma is számos és vérző nyílt sebei, melyekben naponként belemeríti ujjait könnyökig ő is, mint egykor belemeríté a saját ujjait Tamás apostol a Krisztus sebeibe, bizonyynyal örökre Tamás maradna abban, hogy Péchy Tamás minister.

Igy azonban hiszi, sőt az ország sebei után ítélve meg van győződve róla. Ámde így sem ment neki könnyen. Mikor ráakasztották az excellenciás czimet, az első napokban sok szégyent kiállott, és sokat tűnődött azon, hogy vajjon egy excellenciás urnak illik e tegeznie — saját magát? És bizonyynyal per ön beszélt volna magához, ha Saárosy Kapeller föl nem világosítja a felel, hogy minden Excellenciás úrra nézve megtiszteltetés

az, ha saját személyével per-tu van. Ez a fölvilágosítás némileg kibékitette Péchy-t a Tamással, s attól kezdve nincs már feszes viszonyban önmagával.

* * *

Sőt mai kedélyállapotából, s bajuszának rendes és állandó kipedertségéből ítélve, talán már azt is belátta, hogy a ministerség elég kényelmes hivatal, s egy általában nem nehéz annak, a ki nem ért hozzá. Mert hogy aláírja azokat, miket eléje tesznek, s a bizottságokban, és képviselőházban elrecitálja azokat, miket hivatalnokai a szájába rágnak, mindez, oly fegyelmezett mame-luksereg körében, minő a Tisza kormányé, egy szikrát sem nehezebb, mint Székely Józsinak naponkint száz váltóra rá pingálni a nevét, s napokint egyetmást elreferálni Jekelfalusynak, »Költés«-re hangolva annak rendőri lantját. És nagyon érthető, hogy mért esett Székely Józsi búskomorságának azon első fázisából, hogy t. i. mért van Csengery Antalnak annyi hivatala, neki pedig egy sincs? a búskomorság azon második (és így secundárius) stadiumába, hogy t. i. mért lett Péchy Tamás miniszter, nem pedig ő? Holott ő rá jobban rá férne egy kis miniszterség, az ország pedig absolute nem érezné meg a különbséget.

* * *

Már két hétig volt minister, ergó excellenciás úr Péchy Tamás, s a gőzsiklónál még mindig nem csengettek renden kívül, ha ő a kocsiba ült. Ha pedig valaki ez idő alatt lakásán kereste, s azt kérdezte a cselédttől:

itthon van a kegyelmes úr? — A cseléd nagy szemeket meresztett, s így válaszolt: »a nagyságos urat méltóztatik keresni?«

* * *

Reggelizni pedig ez időtájban mindig a Szabadi kávéházba járt.

* * *

Hogy mennyire qualificálódott ez idő óta, semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy sógorát Darvas Imrét nemcsak a Tiszai vasúthoz nyomta be. (a kultus miniszterium birtokában levő részvények szavazatával) Vervaltungsrathnak, — hanem még főispánnak is megtette Abaujban. A képviselőházat pedig oly kicsinybe veszi, hogy beszédjei alatt sans gene eresztgeti ajkáról a következőhöz hasonló frázisokat:

»Ne tessék ezt a dolgot nagygyá tenni, és a semmit tevés eszközévé alkalmazni.«

* * *

Mint közlekedési miniszter (ha sokáig marad az) meglehet megvalósítja néhai gróf Mikó Imrének azt a merész tervét is, hogy a Balatonon (melyen minden gőzhajózási vállalat megbukik) hidat veret. Bizay adta hozzá az eszmét.

* * *

Mig Péchy Tamás miniszterré nem lett, addig kortársak egyhangu állítása szerint, színházban soha sem volt.

Erre mutat legalább az, (s erre ezer tanu van), hogy mikor 1875. október 15-kén a népszínházat megnyitották, s Péchy Tamás a Tisza és Széll társaságában egy első emeleti páholyban megjelent, olyan bámuló képpel nézte az egész előadást, mintha azelőtt színházat sohse látott volna.

* * *

Akkor mondta (Péchyre mutatva,) Bizay báró:

»Nézzétek azt a »becsületes« arcot! — Ilyen kellett volna mindig a közlekedési — tanácsosoknak.«

* * *

Hanem Chlumetzky!

Ez az a név, mely úgy hat Péchy Tamásra, mint Walter Skot Lord Darrel-jére a szürke barát.

»Találkozzék gróffal, herczeggel
Szembe mer nézni mordul:
De ha megy szürke barát mellett el,
Megdöbben, s félre fordul.«

* * *

És miért hat a Chlumetzky név ily mágikus erővel Péchy Tamásra?

Ennek története van.

Tudnunk kell, hogy Chlumetzky osztrák kereskedelmi és közlekedési minister, a ki nem tartja szégyennek, hogy magyarul nem tud; és ezt mi magyarok, a

kik ha 50 közt csak egy van, a ki nem tud magyarul, hát annak az egynek a kedvéért valamennyien németül beszélünk, nem vehetjük rossz néven Chlumetzkytól.

* * *

Chlumetzky tehát, mikor az új Tisza kormány megalakult, természetesen első helyen kollegája, az új közlekedési miniszter iránt érdeklődött. Érdeklődése szerencsére nem sokáig tapogatódzott az obscuritás tétova homályában, mert megjelent az Ellenőrben egy ciceró cikk Móríc Páltól, melyben többek közt előadatik, hogy Péchy Tamás jó miniszter lesz eo ipso, mert gyermekkorában »jó és gondos nevelésben részesült!« »Brávó — kiállt fel Chlumetzky, — ha ez én t. kollegám gyermekkorában jó és gondos nevelésben részesült, akkor bizonyosan fog tudni németül!« És elhatározta, hogy mihelyt Budapestre jő, tiszteletét fogja tenni a jól és gondosan nevelt magyar közlekedési ministernél.

Hogy Péchy Tamás valaha (abban a korban, melyről Móríc Pál énekelt) ne tudott volna németül, azt csak a rágalom mondhatja el felőle. Hisz Lőcsén tanult. Csakhogy később a balközépi elvhűség, a bihari pontok buzogányával sok német szót úgy kivert a fejéből, hogy mikor kinevezték ministerré, megboszulta magát rajta az elvtagadás, és ijedten vette észre, hogy milyen vastag könyv egy alapos német grammatika.

* * *

És mint mondják, ez a momentum volt az, melyben Saárosi Kapeller, a ki kifogástalanul beszélt németül, sőt még francziául is motyog, megalapította föltétlen suprematiáját Péchy fölött, és pedig úgy, hogy Péchy még abban az esetben sem bontakozhatnék ki belőle, ha esetleg (amire különben elég ideje volna) a német mellett a szanszkrit nyelvet is megtanulná.

Nem mondjuk, hogy Péchy Tamás ministerségének első napjaiban ne tudott volna semmit Chlumetzkyről: De bizonyosnak tartjuk, hogy látogatását ez időben nem várta. Annál nagyobb volt tehát a meglepetés, mikor Saárosy Kapeller bevezette hozzá Chlumetzkyt, a ki azon kezdte, hogy nemcsak tiszteletét jó tenni, hanem még hivatalos ügyeket is (a kassaóderbergi vasútról) szeretne megbeszélni.

Persze németül!

»Excellenz! — Excellenz! — hebegte Péchy, s kezeivel mutatta, hogy mindenre készen áll. Elszántsága rémitő volt.

Chlumetzky beszélt, Péchy pedig hallgatott; s a beszéd alatt Chlumetzky a Péchy arcvonásaiból megtanult — m a g y a r ú l.

Megtanulta azt, hogy »ne bántsd a magyart.«

* * *

Nem is bántotta tovább. Nagy szeretetre méltósággal bókkolt és távozott.

»Excellenz! Excellenz!« hebegte Péchy és kikiéverte a lépcsőig.

»Mikor adja vissza Excellenciád Chlumetzkynek a látogatást?« Kérdezte Péchy Saárosy Kapeller, mintegy figyelmeztetve őt az etiquette eme szabályára.

»Tudja meg ön mikor lesz otthon Chlumetzky.«

Saárosy Kapeller megtudta, és Péchy elment Chlumetzkyhez akkor, mikor az nem volt otthon. Bedobta a névjegyét és négylovas fiakkeren robogott el tőle, csak-hogy utól ne érje.

* * *

»No ezzel a kormánnyal pompásan fogunk kiegyezni!« Kiáltott fel De Pretis, mikor Chlumetzky Bécsben elbeszélte a történetet. S azóta nem is lehet a bécsi kormánynak panasza a magyar kormány ellen.

* * *

De még ez nem minden Chlumetzkyvel!

Chlumetzkynek más alkalommal ismét Budapestre kellett jönnie, (mert onnan kezdve valahányszor a bécsi kormány azt akarta, hogy Péchy ne szóljon a bécsi kormány akarata ellen semmit, mindig személyesen küldte hozzá Chlumetzkyt; németül beszélni.) És természetesen ismét meglátogatta Péchy.

Saárosy Kapeller rögtön belátta a veszedelmet, és azt a megjegyzést bátorkodott megtenni, hogy: Ő Excellenciája most tanácsosaival dolgozik.

Ah! desto besser! kiáltott fel Chlumetzky, s bement bejelentés nélkül.

Péchy kikelt magából, de egy mentő gondolata

támadt, hirtelen bemutatta tanácsosait. (Beszéljen Chlumetzky azokkal.)

»Herr Ribáry! — Herr Csörgeő!«

Chlumetzky már rég ismerte a bemutatottakat, s mosolyogva viszonzá:

»Verzeihens mir lieber Kollega, aber ich glaube dass dieser Herr ist der Csörgeő, und jener der Ribáry?«

»Möglich« — felelte Péchy. És Saárosi Kapeller rábiczentette a fejével, hogy úgy van.

* * *

Saárosy Kapeller befolyása innen kezdve még-nagyobbra nőtt, s a közlekedési miniszteriumnak összes személyzete belátta, hogy a miniszteriumban tulajdonképen Saárosy Kapellernek kell udvarolni nem pedig Péchy Tamásnak, a kinek elég ha Saárosi Kapeller udvarol. De nem csoda, hogy így van, mert kritikus pillanatokban válik el, hogy ki az ember a talpán, Kapeller pedig számos kritikus pillanatban mutatta már meg, hogy helyén van az esze, s nincs a háta közepében, mint Calibánnak.

Igy többek közt a Margit-híd megnyitásakor. (Rosz nyelvek azt is beszélik, hogy Kapeller az elnöki titkárságba is a »Margit hidon« át jutott be, de bejutván mint kitűnő stratégia a hidat levegőbe röpitette.)

Tehát a Margit-híd megnyitásakor Ő Felsége a Király személyesen nem jelenvén meg, személyét tudvalevőleg Péchy Tamás a közlekedési minister képviselte.

Kezdődtek a czeremoniák, megjelent József főherceg, és Péchy Tamás (felejtve, hogy a királyt képviseli)

*Edrás Péchy le-
írás, utazás.*

szerényen át akarja engedni az első helyet a főhercegnek.

Mindenki elsápad, csak Kapeller nem veszi el lélekjelenetét. Oda lép miniszteréhez és hangosan fülébe súg:

»Excellenciádé az első hely, mert a királyt képviseli!« s ezzel erővel előre tolja a megilletődött közlekedési minisztert, a ki ismert szerénysége miatt csaknem a felségsértés bűnébe esett.

* * *

Közbevetőleg mondva ugyanez a Kapeller az, a ki a népszínház valamelyik előadásán Tamási előtt kapott széket, s a gavallérok divatos mancsétrántogatási tempóival folyton a Tamási orra és szeme körül járt.

Tamási hamar elveszti a türelmét és ilyenkor a nép nyelvén szokott beszélni. Látva pedig, hogy orra és szeme folytonos veszedelemben van, végtére is így szólalt meg.

»Hallja az úr, viselje magát becsületesen.«

Saárosi Kapeller e szavakra felugrott és hátra fordult:

»Hogy mer az úr velem így beszélni! Tudja ki vagyok én?

»Nincs szerencsém.«

»Én Saárosi Kapeller vagyok.«

Tamási erre szintén felállott, s látszott, hogy actióra készen áll:

»Nem bánom én uram, akár Kapeller, akár Propeller, de ha még egyszer izeg mozog, a hátamra veszem és úgy kiviszem innen, hogy a lába sem éri a földet.«

Ez meggyőzte Saárosy Kapellert, hogy nem Péchy Tamással van dolga.

* * *

Istenem! ha Péchy Tamást Saárosi Kapeller is úgy forgatja az ujján, a hogy neki tetszik, — mit csinálna vele (ha elnöki titkárja volna) — Tamási?

Abbè Etien de Róna.

(Rónai István.)

Lehetetlen a nevét francziául nem írni le. Hisz a mi a francziás külsőt és charaktert illeti túl tesz Hiadoron, — s még verseket is ír. Egyenes utóda a XVI-ik Lajos abbéinak, a kik fekete talárt hordtak és piros harisnyát. Házi barátai voltak minden főrangú családnak: s egyaránt hódoltak a coelibatusnak és a földi szerelemnek. Ábrándos halvány arczaikon nem a hit gloriája, hanem a szerelmi epedés melancholiája ült. Ha gyónatták a bájos hercegnőket, ők kérték (a helyett, hogy adtak volna) föloldozást. Egyik zsebükben a bibliát, másokban Voltairt hordták, s úgy a biblia mint Voltaire lapjai közé eldugott szerelmes levélkéket; kaczerkodtak minden szép nővel és a forradalommal is, mert a tettetést utálták, tette előttük az istentagadás, melyre a filozófusok tanították őket. Szabadság után sovárogtak, de csak azért, hogy szabad legyen minden kéj, minden gyönyör, s hogy megalázhassák a gögös hercegeket és grófokat, a kik abbéikat udvari bolondjaiknak

tekintették, s végre, hogy a népkegy által mihamarább — püspökök lehessenek.

* * *

Kármán Lajost kivéve az egész képviselőházban nincs senkinek oly művészi gonddal rendezve a haja (mert a legtöbbnek haja nincs) mint Rónaynak. A mi azonban a fesch czipóket illeti, ebben még Kármán Lajóson is túl tesz. Innen van, hogy az ülések alatt rendesen a lábát nézi, s abban gyönyörködik. Miközben mélának és életunttnak látszik.

* * *

Lelkében a század ellentétei vajudnak. Hit a bölcsészetben és bölcsészet a hitben. S mert nemo proféta in sua patria Bécsbe jár hitszónokolni az István templomba. S ilyenkor a lapok a késő esti órákban mindig sürgönyöket kapnak Bécsből, melyekben meg van írva, hogy Rónay István nagyhatásu remek beszédet tartott. S a correctorok, kiknek meg van hagyva, hogy a 10 órán túl érkezett táviratokat ciceróval szedessék, kiszedik azokat ciceróval. Így lesz aztán Rónay István Ciceró — pro domo.

* * *

Nincs benne semmi poóri. Ámbár egy Poorból két Rónay is kitelnék. S ha valami hiánya van, az csak az, hogy nem Jácint. De törekszik azzá lenni. Rónay

Jacint darvinismuson kezdte, s végezte püspökségen. István Schoppenhauerer kezdi s érsekségre számít. S miért ne? Schoppenhauerer bölcészeteinek alapeszméje az a k a r a t (der Wille.) S ez a legillőbb bölcészeti iskola annak, a ki érsek a k a r lenni.

* * *

Hiador, azért nem akart soha püspök lenni, mert Beranger sem volt az. Rónay István azért kormánypárti, hogy püspök legyen. De ha célját elakarja érni, taktikáján sok tekintetben módosítania kell. Addig is szolgálunk neki jó tanácscsal.

Pulszky Ferencznek axiómája az, hogy minden ember elérhet az élet három főcélja közül egyet, ha kizárólag arra az egyre adja magát. E három főcél: pénz, szerelem, dicsőség. E három főcélhoz (a Rónay álláspontjából) hozzátehetjük a püspökséget is.

A püspökség elérésére pedig az életnek éppen olyan feltételei vannak nálunk, mint az akadémiai tagságnak. Nem szabad az embernek fiatalalt mutatni!

* * *

Azért baráti jóakarattal intjük Rónayt, hogy ha püspök akar lenni, ne hordjon olyan szűk topánokat, mint az asszonyok, ne frizirozza magát oly választékosan mint Kármán, és ne adjon annyit az elegantiára mint Andrásy Gyula.

Mert ezekkel az eszközökkel könnyebb meghódítani egy milliomos bankár — feleségét, mint a püspöki süveget.

Mert ezek az eszközök karcuságra kényszerítik az embert, a mi pedig — a priori ellensége a püspöki pretextusoknak.

* * *

Végül pedig — ha már minden áron Tiszapárti akar maradni — ne járjon sokat a Ferenczi kávéházba.

Báró Wenkheim Béla.

Az ország első gavallérja. A magyar lovagiasság mintaképe. Gentleman tetőtől talpig.

Ezek a szokásos, s mindenki által betéve megtanult frázisok azok, melyekkel Wenkheim Bélát negyven esztendő óta ünneplik — politikai vezérférfi gyanánt, s ha elgondoljuk, hogy sok politikai vezérférfiunk volt, kikre a három fentidézett frázis közül egyet sem lehetne elmondani, örülnünk kell, hogy van egy, a kire minden hízélgés és tulzás nélkül elmondhatjuk azokat.

* * *

Sok híres politikai vezérférfiu volt már a világon, a ki előtt minden csak »Wurst« volt.

Wenkheim Béla magasan áll ezek fölött, mert ő előtte minden csak: sport.

Sportman! — a szónak oly valódi értelmében, mint a minőben Andrássy Gyula »Kurmacher.« — Magyarúl udvarló.

S e szóban (mely ha a végén csattan) benne lévén a sportsmanek eszménye; megfogható az a mély ragaszkodás és önfeláldozó barátság, melylyel Wenkheim Béla mint sportsman, Andrásy iránt változatlanul el van telve.

* * *

Magyarországnak az alkotmányos aera alatt öt kormánya volt. Ebből három krízis következtében alakult. Tíz év alatt a kiegyezési pártnak minden possibili férfia lejáratott! s csak kettő maradt meg állandóan a befolyás és a hatalom polczán. Andrásy Gyula és Wenkheim Béla.

Mi ennek a magyarázata? — Semmi más, mint a tulajdonságok harmóniája; az összetartás és a munkafelosztás.

Ugyanis Andrásy mint Kurmacher mindig megudvarolta azt, a kire szüksége volt, — Wenkheim pedig mint sportsman megnyergelte.

Szóval ők ketten »lóvá« tették a világot. S nem járván soha a maguk lábán, lejáráhatatlanok maradtak.

* * *

Hogy Wenkheim Béla oly mély rokonszenvet érez a sportsmanek eszménye iránt, az talán Swiftnek tudható be. Mert a ki Gulliver utazásait olvasta, s meggyőződött belőle arról, hogy a földi életben a becületet csak a lovak országában lehet föltalálni, annak lehetet-

len minden lónak láttára nem így sóhajtani fel: benned egy derék és becsületes ember veszett el!

* * *

Sőt Wenkheim Béla talán még azt a régi hellén axiómát is megfordítja, mely szerint a természetnek leg-tökéletesebb alkotmánya az asszony, s utána következik a ló. Föl lehet tenni róla; mert soha életében nem gondolt arra, hogy megnősüljön. Pedig sok szép fiatal és magas rangu hölgy forgatta fejében azt hogy: hozzá menjen feleségül.

* * *

De az asszonyoknak azért mégsem volt okuk soha neheztelni e miatt Wenkheim Bélára. Mert ha nem is talált méltónak arra egy nőt sem, hogy érte éljen; magát a nőnemet méltónak tartotta mindig arra, hogy ha kell meghaljon érte. Különben is oly gentlemannek, a ki ha kellett nemcsak minden férfinak állt »rendelkezésére,« hanem minden szép asszonynak is, lehetetlen volt garconnak nem maradnia.

* * *

Wenkheim Béla teljesen érti, s éppen semmi absurdumot nem talál abban, hogy Zalán fejedelem a magyaroknak hét fehér lóért, odaadta a Tisza s Duna közt. Ha mind a hét telivér volt, nem is volt érték nagyon sok az a föld. S ha a színházban van, és III. Ri-

chardort játszák, fölhevül és láthatólag lelkesedik mikor Richard így kiált fel:

»A hors! a hors! a kingdom for a hors!«

— »Ez az én emberem!« — mondja ilyenkor magában.

* * *

Wenkheim Béla még ezelőtt 5 évvel is nagy szerepet játszott a rákosi rókavadászatokon, s egy ilyen alkalommal történt, hogy Andrásy Gyulát a lóról leesni látta.

Akkor volt legélesebb az ellentét az Andrásy hátra hagyott ministerei, és Lónyay minisiterelnök között.

»Gyula! ez rosz jel! — szólt Wenkheim Béla; — úgy látszik nem elég kergetni a rókát, (mert így járhatunk), hanem okosabb lelőni.«

Andrásy fölkel a földről és gondolkozni kezdett fölötte.

És egy pár hét mulva Lónyay meg volt löve.

* * *

Hanem azért annak a »bukásnak«, noha nyeregbe ült megint, Andrásy is megérzi a nyomát.

Sokszor fájta a feje utána.

* * *

Mikor a fusió megtörtént, Tisza Kálmánt rögtön utána minisiterelnökké tenni nem lehetett. De Tisza Kálmán kijelentette, hogy csak egy olyan kabinetbe lép be,

melynek Wenkheim Béla az elnöke. Az elnök tehát meg lett volna, de a kabinet két hétig sem tudott megalkulni. Perczel Béla volt az utolsó dió, a kit meg kellett törni. Wenkheim Béla végre kijött a sodrából:

»A patvarba! én voltam már belügyminister, Ö Felsége személye körüli miniszter, most leszek ministerpraesidens, és te az igazságügybe sem mersz beleharapni?«

Ez az argumentum döntött, s Perczel Béla igazságügyi minister lett.

* * *

Ekkor érte el Wenkheim Béla, politikai fontosságának netovábbját. De a rózsát nem élvezhette tövis nélkül. Legelőször is az történt, hogy báró Simonyi Lajos minden áron forcirozta államtitkárjának — Horn Edét, a ki noha »Confessionslos«-nak írta magát, mégis az eskületétnél szükségkép mint zsidó jött volna számításba.

Ettől az eskületéltől borsódzott a háta mindenkinek odafent.

»Sollen wier einen Rabbiner herrufen lassen?« volt a kérdés mindenütt, s Wenkheim Béla erre csak a vállát vonogatta, azzal a mindent kifejező kedélyes resignációval, melyet Wenkheim Béla vállvonogatási virtuozitása minden beszédnél ékesebben és rövidebben fejez ki. Végre megállapodtak a polgári eskületételben, s a Horn ügy befejeztetett. De nem ám a zsidó kérdés, mely Wenkheim Bélát ministerelnöksége elején keményen üldözőbe vette.

* * *

Következett rögtön az Istóczy interpellációja, mely az összes kormányhoz intéztetvén, arra a miniszerelnöknek kellett megadnia a választ.

Egy délben szótlanul és komoran tért vissza az országgyűlésről a miniszerelnöki palotába. Három négy szobán át föltett kalappal sétálgatott, miközben vállait hol a füleig húzta, hol a derekáig eresztette le, s kezeivel lemondó mozdulatokat tett.

Ilyen svédgymnastikában találta őt egyik hivatalnok, a ki referálni ment hozzá, de nem merte háborgatni, s némán húzta meg magát, a szoba valamelyik zugában.

Végre Wenkheim Béla szólalt meg: mert nem bírta el tovább, a mi a lelkét nyomta. S így szólt bús elégikus hangon:

»Feleltem Istóczynak!«

Pauza. Vállvonogatás, lemondó kézmozdulat.

»Kellett.«

Pauza. Mély sohaj.

»A ház tudomásul vette.«

Pauza.

»Pedig ha titkos szavazás lett volna, nem mondom, hogy magam is nem a tudomás vétel ellen szavaztam volna.«

Tableaux.

* * *

De még egy más dolga is keserítette Wenkheim Bélát miniszterelnökségének mézes heteiben. A pénzügyi bizottság néhány százezer forintot törölt a ménesek

költségvetéséből. Ez Wenkheim Bélának a szívéig hatolt. S mikor a sajtóosztály már hetek óta sováran leste a parancsot, egy nagy szabásu politikai actióra, egyszer csak azt kapja utasításul, hogy kezdjen agitációt a ménesek ügyében, s tegye magát érintkezésbe Kozma miniszteri tanácsossal, a ki a ménes ügyeket gyönyörűen érti.

* * *

Mint mondják e sikeres actiónak köszönheti Berczik Árpád, hogy Wenkheim Béla által tiszteletbeli osztálytanácsossá neveztetett ki.

Következtek a választások.

Az ország a fusió mámorában fuldoklott, s látni való volt, hogy a conservativek jelöltjei sorra fognak bukni.

Wenkheim Béla szívének ez nagyon fájt. Különösen féltette Apponyi Albertet és Ürményi Miksát. Ha tehetne valamit érdekükben, szívesen megtenné. Így sohajtozott. De a többiekért is tenne, ha attól nem kelene félnie, hogy — nagyon sokat találna tenni értük!

* * *

Wenkheim Béla mint a lovagiasság példánya, természetesen lelkéből utálja mindazt, a mi a lovagiasság szabályaival össze nem egyeztethető.

Ilyen a: hazugság.

S egészen desperatus, mikor a politikai küzdelmek e förtelmes szót a felszínre vetik.

S meg kellett érnie, hogy az a kormány, melyet ő alakított, hazugsággal vádolta az osztrák kormányt, s bár e vádat sem vissza nem vonta, sem el nem intézte, tovább tárgyalt az osztrák kormánygyal a bankügyben s újabb engedményeket tett neki.

De még többet is meg kellett érnie ennél.

Miniszterelnöki utódát, a magyar képviselőházban nyíltan hazugnak nevezték.

Ez végkép kihozta sodrából Wenkheim Bélát és kirohant a folyósóra. A kit elöltalált. mindenkinek kijelentette, hogy: »gusztus dolga, hogy valaki hogyan veszi, ha nyíltan hazugnak mondják, de ha valaki neki mondaná szemébe, hogy hazudik, azt ki sem hivná, hanem egyenesen agyon lőné.«

* * *

De ne is féljen attól Weinkheim Béla, hogy ő neki valaha szemébe mondja valaki hogy: hazudik.

Nem azért, mintha az agyon lövetéstől félne, hanem azért mert nem mondhatja.

Kivánjuk az istentől, hogy Wenkheim Béla megérje, hogy olyan kormány tagja legyen, mely a hazugságot épen úgy gyűlöli mint ő.

Kautz Gyula.

Ugy alkot mint Shakespeare: t. i. alakjai mögé vonul.

Ha Kautz Gyula nem volna, Magyarország nem ismerné, Mohlt, Bluntschlit, Broughamot, Roschert, Steint, Ahrenset, Sismondit stb. Viszont azonban az is igaz, hogy ha Mohl, Bluntschli, Brougham, Roscher, Stein, stb. nem lettek volna, akkor Magyarország még kevésbbé ismerhetné — Kautz Gyulát.

Kautz a munkában épp oly fáradhatlan, mint a munkája fárasztó. Ő maga kimerithetetlen: de olvasóit annál inkább kimeríti. Mert Kautz könyvei nem ragadják meg a figyelmet, hacsak a figyelem nem ragad hozzájuk. Vagyis Kautz könyveit olvasni nem elég: azokat magolni kell. Annyira magvasak.

* * *

De Kautz nemcsak tudós, hanem egyszersmind »országász« is. Nemesak tanár, hanem képviselő is. Sőt

ezezen kívül ráér jelen lenni mindennütt, a hol Praesenzmarkot adnak. A régi deákpárt szivesen számitotta őt corifeusai közé: de parlamenti beszédeiből csak azok tanultak, a kik nem végeztek egyetemi tanfolyamot. Most Kautz Gyula még szivesebben számitja magát a Tisza mamelukok közé, s nem győz eléggé loyális lenni, csak-hogy Hegedüs Sándor előtt gyanuba ne jöjjön.

* * *

Tisza Kálmánt határozottan a legjelesebb nemzetgazdák közé sorolja, s teljesen aláírja Tiszának azt az elméletét, hogy: az érték lényege a — haszon. Mint országász határozottan a hatalom elvének hódol, mert a hatalom mindig csinál jogot: a jog nem mindig csinál hatalmat. A bécsi egyességről még nem szólhat, mert még nincsenek kútforrásai. Innen van talán, hogy ő sem bánná, ha az egész kiegyezés kútba esnék. Hogy Kautz Gyula Tisza Kálmán gazdasági politikájáról helyes ítéletet mondhasson, arra okvetlenül szükséges az, hogy előbb Tisza Kálmán megbukjék, és ne legyen minister.

* * *

De azért Kautz Gyula meg van győződve arról, hogy teljesen független, s nem köti őt semmiben sem a kormánypártiság. Sőt sokszor (négy szem közt) meg is meri bírálni a kormányt, s bár egészben helyesli politikáját, részben nincs vele megelegetve.

Igy mikor győri speache alatt a győriek a faképnél hagyták, mert magasztalni kezdte Tisza Kálmán muszkapolitikáját, nem vonakodott Budapesten mindenkinek, a kivel csak találkozott, kijelenteni, hogy »az már mégis csak sok, hogy a kormány absolute nem tájékozza pártját a külpolitikáról s kényszeríti hiveit, hogy vakon kövessék tüskön bokron át.«

De nyomban utána is tette mindenkinél, hogy: »de kérlek ne szólj arról senkinek, hogy így nyilatkoztam!«

Ilyen bátor ember is sok kellett volna védőnek — Plevnába.

* * *

Kautz Gyula a fusió előtt akárkivel találkozott, mindenkinek bepanaszolta a gyomrát.

Vagy gyomorgöres, vagy gyomor nyákosodás bántotta, s rosszat tett neki mindenféle »ülés«.

A fusió óta azonban, (noha gyomor katarusa határozott jelleget öltött) makacsul titkolja azt.

Attól fél, hogy ráfogják, hogy Tisza Kálmán van a — gyomrában.

* * *

Legközelebb mikor Győrben volt, a sétányon egy félbolond ember döntötte rakásra az embereket.

Kautz Gyula is ott sétált véletlenül, s a félbolond a mint meglátta nekirohant. Szerencsére éppen akkor

csipték nyakon, s így Kautz a maga lábán mehetett haza.

Ekkor érezte életében először, hogy mily gyönyörű az ember a maga lábán járhat.

De mire Pestre jött, s Tiszát meglátta, rögtön ki ment a fejből.

Csernátony Lajos.

A korona kávéházban láttam őt először 1867 tavaszán. »Ez az a híres 15-ik martius!« Suttogták körül. S mellettem egy kis diák bámulva kérde: »az-é, melyen Julius Caesárt leszurták? vagy a melyen Hunyadi Lászlót lefejezték?« Nem! — válaszolák, hanem az, melyet két krajczárért árultak 1848-ban több hónapra át minden estve.

Merengtem rajta, mint az első emigráns, a kit láttam, s ki még az általános amnestia előtt haza jött, közvetlenül a felelős ministerium kinevezése után. »Látni akarja van e szabadság? — Mert ha van, akkor neki nincs szüksége amnestiára.«

* * *

Nem is volt szüksége rá. Szabadon ölelhette meg a Hon szerkesztőségében Pálffy Albert helyett Kaas Ivort, a ki már akkor is pápaszemet hordott, s miután ily

kézzelfoghatólag meggyőződött arról, hogy Magyarországon van szabadság, — bátran írhatta egészen a lyukas mogyoró korszakáig azt, hogy Magyarországon nincs szabadság! mert a Deákpárt minden tagja osztrák zsoldban áll.

* * *

Kevés ember üldözött annyi embert, mint Csernátony: s kevés embert üldözött annyi ember, mint Csernátont. Szerencséje az volt, hogy egészen a Klapka párbajig beszámíthatatlannak tartották; különben százszor agyonlőtték volna.

Alig mult el haza jövelete után hónap, hogy valami Csernátony-skandalom ne történt volna. Először is megölte (persze csak úgy) Horváth Mihályt, aztán Pulszky Ferenczre vetette magát, oly dühhel éppen, mint Dante poklába Ugolino veti magát Ruggieri fejére. Méreggel köpte le Somsich Pált, leapróságozta Lónyayt, Mikót, és Csernátony nem hiába kereste a botrányokat, mert minden ilyen Csernátony-skandalum után karofogva járt a legnépesebb utcákon Tisza Kálmánnal, a ki ilyenkor színházba is elment csak azért, hogy páholyából megmutassa a publikumnak barátját — Csernátont.

Kétségtelen hogy annak, hogy Csernátony mindjárt eleinte oly hatalomra vergődött, hogy gyűlölködő, epés, kárörvendő, cynikus, szívtelenül kiméletlen és kiméletlenül gúnyos, az igazság iránt teljesen érzéketlen, s a röhögtető durvaságok, durva ráfogások, és a viszonzozhatlan piszkolódásokban mesterei egyénisége

rövid idő alatt corumpálhatta az egész sajtót, sőt a közönséget is: Jókai volt az oka, a ki korlátlan urrá tette lapjában Csernátonyt. Jellemzi Jókait, hogy mikor ezért egyszer megtámadta a képviselőház folyosóján Kemény Zsigmond, s szemére vetette, hogy Csernátonynak, kinek 1849-ben elvi és személyes ellensége volt, s ki Csernátony ifjúkori bűnét először hozta napvilágra, most mindent megenged, Jókai felsohajtott:

»Lelkiismeretemet békitem ki!« — szólt jámbor ábrázattal, a mi annál önzetlenebb volt Jókaitól, mert a Hon előfizetői folyton szaporodtak.

(Vajjon hogyan békíti ki lelkiismeretét Jókai most, mikor a Hon előfizetői folyvást fogynak?)

* * *

Tisza Kálmán jól tudta mit csinál, mikor Csernátonyval szövetekezett életre halálra.

Politikájának sikeréhez méltóbb eszközt nem választhatott.

Az emberek szeretik a botránnyokat, melyek másokon történnek, s irtóznak attól, hogy rajtuk is megtörténjék. Hizelegtek tehát Tiszának, mert félték Csernátonytól. És ha Tiszának nem volt legitim joga a hatalomhoz, rendelkezésére állt a m é r e g.

S bekövetkezett alkotmányos életünk Borgia korszaka, s lett belőle a fusió orgiája.

* * *

Magyarországon akkor, mikor a kiegyezést megkötöttük, csak két pártnak volt értelme. A Deákpártnak

és a szélsőbalnak. A balközép elejétől fogva csak személyes fractio volt. Vezéreit sohasem vezették igaz meggyőződések: katonáit azok közül toborzották, a kik félénkek voltak arra, hogy forradalmat akarjanak s bornirtak arra, hogy a Deákpárt missióját megértsék. A történelem előtt a legnagyobb politikai bűnösök színében fognak állani azok, a kik a balközépet létrehozták, s fentartották. Létrehozták azért, hogy személyes hiúságuknak tért nyissanak; fentartották azért, hogy mindannak megtagadásával, a mit hirdettek, kormányra jussanak, és a politikai jellemtelenségnek oszlopot emeljenek.

Igéret, tagadás, rágalom, becsületsértés, ezek voltak alkatrészei ama légnak, melyből ők szelet csaptak: s bele kapaszkodva a Deákpárt vitorláiba, akadályozták hogy révbe jusson. Pártkérdésnek tekintették a hazafiságot, s nem irtóztak semmitől, a mi nekik használt. És miért? Elveikért? — Azokat csúfosan megtagadták. A népért? — Adóval túl terhelték! Az országért? — Annak rossz egyezséget kötöttek. Hol van hát az a cél, a mely szentesithetné a használt eszközöket? Sehol sincs! Hanem ők a kormányon ülnek. Tisza Kálmán mint mindenható uristen, körülötte Móricz Pál, Houchard, Hegedűs, Nagy Gyuri, Horváth Gyula mint arkangyalok.

És hogy ez így lett, ebben legnagyobb dicsősége van — Csernátonynak.

De nemcsak abban van nagy dicsősége Csernátónynak, hogy ez így lett, hanem abban is, hogy így van. S hogy egyhamar bajosan is lesz máskép.

Mert hol van az az ember, a ki veszedelmessé merne válni Tisza Kálmánra nézve, mikor oldala mellett Csernátony pihenten ül, s kész mérges tajtékkal teleköpni mindazt, a ki Tisza felé közeledik?

A régi Deákpárt csak maga közt békétlenkedik, de nyíltan sikra szállni nem mer. Gyűlöli Tiszát, undorodik gárdájától; kárhóztatja iránytalan, eszmeszegény, gyámoltalan és erőszakos politikáját, fölháborodik arra a kiegyezésre, melyet Tisza kötött; de hallgat. Nem mer az utcára lépni, mert orgyilkosok lesik, a kik becsületét fenyegetik. Magyarország börtön! sóhajtaná Hamlet. S rothad mint Dánia.

* * *

De mit törődik ezzel Csernátony, a ki elhitei magával, hogy jobban nem mehet a dolog, hogy a hazának ő jobb szolgálátokat nem tehetett, ma sem tehet, mint a minőket tett és tesz. És miért ne hinné el ő mindezt, mikor mindez csak előnyöket terem neki? Élhet »költői« hajlamának, — nézheti Olaszország kék egét, s czimborálhat azokkal, a kik ma meghunyászkodnak előtte, pedig valaha gyűlöltek. »Life is a comedy to those who think, and a tragedy to those who feel!«*) mondá Hobbes, s miért érezne Csernátony, mikor a politikusnak az a hivatása, hogy gondolkodjék?

* * *

*) »Az élet komédia azoknak a kik gondolkoznak, és tragédia azoknak, a kik éreznek.«

Tisza Kálmánban, a kik ismerték nem csalódtak.

Mert mikor a balközép élén elkezdte taktikáját, s a bihari pontokig ért, így szólt hozzá egy veterán képviselő, a ki eleinte Tiszával ment, de belátta a végzetes lejtőt, s elhagyta őt: »El fogod érni célodat. Minister leszel. Erősen fogsz állani, sokáig uralkodni: de utoljára is bottal fognak elkergetni, s záptojással meghajigálni.«

De Csernátonyban csalódtak azok, a kik ismerték.

Mert bármennyire gyűlöletes jellem volt ő, bármennyire nem lakott szívében semmi a számítás nélküli lelkesedés nemes önzetlenségéből, azt mégis halálos ellenségei is föltételezték róla, hogy az elvtagadásban nem mehet annyira, hogy önmagát mélyebbre süllyeszze mindazoknál, akiket valaha elveikből űzött cynikus játékért éppen ő üldözött.

Azt hitte mindenki, hogy mihelyt Tisza Kálmán le fogja vetni az álarczot, Csernátony lesz az első, a ki Tisza leálezázott politikáját arczul üti. Mert Csernátony, ha képes volna is megtagadni elveit, nem képes megtagadni természetét.

Nem úgy lőn.

* * *

A fusió előtti hónapokban Tisza Kálmánt lejárt embernek tartotta az egész világ. Pártja fogyott és kétségbeesett. Csernátony nyilvánosan panaszkodott az Ellenőrben, hogy az udvari estélyen a király csak Lónyayval társalkodott. Tiszát meg sem szólította. Bittó soireján elhagyatva sétált, mint egy árnyék. Csak a coalitio lehetősége adott még Tiszának némi nymbust

arra, hogy »elveinek fenntartásával« lehet belőle még valami. Arról hogy Tisza mindenestül fel fogja adni elveit, akkor még senki sem álmodott. Február 3-ka előtt való estve Csernátony mystikus és ragyogó arczczal lépett dolgozótársai közé. »Holnap nagy dolog fog történni« — mondá.

S másnap Tisza föladta elveit: s játszott a áldozatot.

* * *

Tehát Csernátony már akkor tudta, hogy kicsoda Tisza Kálmán: s mégis megmaradt neki azza, a mi je volt.

Azt a kemény diót (a Deákpártot) melyen a bal-középi kalapács annyiszor eltört, feltörte, egy »l y u k a s m o g y o r ó.« És Csernátony Lajos, a kivel sem Somsich, sem Pulszky nem akartak megverekedni, most első bizalmasa annak a kormánynak, melyet a Somsichék bizalma tart fenn. A régi Deákpártiak hadifoglyok a kormány pártban, a kikre Csernátony ügyel fel, s a régi deákpárti ministerek csak az ilyen drámai kifakadásokat engedik meg maguknak, (persze azt is négy szem közt), hogy: »Nem Tisza a bünös abban a mit ront, hanem mi, a kik megengedjük neki!« Kerkápolyi talán néha többet is mond ennél (persze csak négy szem közt,) — de »n a g y b a n é s e g é s z b e n« — hallgat.

* * *

De úgy kell Kerkápolynak. Minek épített házat, vagy ha házat épít, miért nem hivatja magát Móricz Pálnak?

* * *

Milyet változott a világ tiz év alatt!
 Csernátony mint a föld, időről időre kérgesült,
 s minden új kéreg egy egy átmeneti stádiumot je-
 lentett.

Az elsőnél ott hagyta Csávolszky:

A másodiknál Mezey Ernő.

A harmadiknál Verhovay.

De Csernátony nem búsul mert megmaradt neki
 — Hindy.

* * *

Mikor először választották képviselővé a józsefvá-
 rosiak (a mit, Szentkirályi lévén ellen jelöltje) Thaisz
 Eleknek köszönhetett: én is egyike voltam a rajongók-
 nak, a kik elteltek e miatt a gyönyör ihletével, s ilyen
 arcczal álltam mögötte, mikor szónokolt.

De meg is bűnhődtem, mert Gyulai Pál meglátott,
 s azóta mindig a szememre veti.

(Ebből sokan azt fogják hinni, hogy Kaas Ivor
 vagyok: pedig ez a föltevés — fájdalom! — hamis.)

Dr. Emmer Kornél.

A legszebb »keret«, a milyenbe csak nagy államférfi egyéniségét képzelni lehet.

A legszabályosabb római arcz, néhány szál oldal-
szakállal angolosítva; a szemekben a francia esprit
hallgató ékesszólása, haj spanyolba szőkitett göndör-
ségü; alakja helléniesen plasticus : s fátuma hogy —
m a g y a r.

A ki részletekben vizsgálja, külső rokonságot fedez
föl benne Ciceróhoz, Pitt Vilmoshoz, egészben meg-
küszik rá hogy Olivier Emil.

Abból kiindulva, hogy »szép testben szép lélek
lakik«, neki okvetlenül »bell esprit«nek kellene lennie :
de ő politikus.

Képviselőtársai szivesen megbocsátának neki, hogy
okosabb és több a tudománya, mint a 417 közül 300-nak :
de azt nem bocsátják meg, hogy — szép.

Ez okozza, hogy a kormánypárt gratiájában nem
tudta annyira vinni, mint Ugron Ákos, a ki pedig

tartja magát legalább is oly szépnek, mint Emmer, akinek szépségét azonban képviselőtársai megbocsátják neki esze mián.

* * *

Mert szép az okosság, és nem baj.

De ha okos a szépség: ez már nagy baj. Kivált ha a szépséghez még oly grandezza is járul, a minőt Emmer Kornél csakis Asboth Jánostól tanulhatott.

Ez megbillenti az egyensúlyt, s a végzetet provocálja.

Tragikumot idéz a nőknél, s komikumot a férfiaknál. A nők sirnak, a férfiak pedig nevetnek.

Emmer Kornélt pedig egyik sem alterálja. Mert lévén az ő külsőjének külsősége, tehát az ő külsősége olyan külső, mely egyszersmind benső is; mert minden külső, a melynek külseje van, éppen olyan benső, mint a milyen külső az a benső, a melynek benseje van.

* * *

Szónoklatokat, bármilyenek legyenek is, hidegebb és mozdulatlanabb arczczal az egész képviselőházban senki sem tud végighallgatni, mint ő. S egy legsikerültebb ellenbeszéd nem képes úgy lesujtani valakit, mint az, ha Emmer Kornél valakinek beszéde után fölkel és távozik.

Ezt a fölkelést és távozást tanulja tükör előtt már

három esztendeje Rónay István, de soha sem fogja megtanúlni.

Mert ehhez születni kell.

* * *

S a mi Emmer Kornélt a karzaton ülő hölgyek előtt, a szépségén kívül, (melyben mint mondtuk Ugron Ákos, sőt Zsedényi Eduárd is versenyez vele) az első pillanatban föltünővé teszi, az nem más, mint az ambíció életuntsága.

Az a gondolat, hogy lelke telve van ismeretekkel, esze fényes mint a nap, ítélete éles mint a borotva, logikája oldó mint a választó viz, szive tele van idealis-mussal, s lángot ad az eszmékhez, melyek agyában kelnek, melegséget a szónak, mely ajkáról lebbenne, (ha ő akarná) és ihletet a szemnek, mely tekintetével istent magyaráz : és mindez miért? Egy Hekubáért?

Azért-e, hogy valaki Magyarországon minster legyen?

* * *

Ez a gondolat elég, hogy az ember úgy járjon, mint Hariri Ben Dalibengál Chivája, a kít aranyainak tengernyi sokasága közt megölt a szomj meg az éhség.

Mert a ki arról kezd meggyőződni, hogy Magyarországon nem érdemes nagy emberré lenni, az úgy jár mint Szilágyi Dezső, a ki semmit sem tesz érte,

noha arról van meggyőződve, hogy ministerré lenni még Magyarországon is érdemes.

És így Emmer is azon kezdi, a min végeznie kellene, hogy t. i. oly hű tagja a kormánypártnak, mint Houchárd a ki, ha valaki az ellenzék közül nagyon erősen megtalálja mondani az igazat Tisza Kálmán-nak, mindig szégyelli, hogy képviselő.

* * *

Emmer Kornélnál még csak az az egy hiányzik, hogy ő is szégyelje azt, hogy képviselő. De ez (istennek hála) még nem következett be, s talán nem is fog bekövetkezni mindaddig, míg látni fogja — Prileszky Tádét.

Mert Prileszky Tádét látni már maga nagy öröm, hát még tudni, hogy ezt az óriást, a ki úgy magasodik ki képviselő társai közt, mint seregében kimagaslott Szent László, ő győzte le, s képviselői kerületében ő buktatta meg.

Ez olyan győzelem, hogy míg ennek öntudata tart, s míg Emmer Kornélt úgy nem fogják egyhangulag megválasztani képviselőnek, minden harc és küzdelem nélkül, mint Houchárdot, addig őt sohasem féljük attól, hogy szégyelhesse valaha azt, hogy képviselő.

* * *

S az egyhangu megválasztásnak ezen veszélye, szerencsére nem is fenyegeti Emmert.

Mert hű kormánypártiságával neki is sikerült elérnie azt, hogy a kormány gyanus szemekkel nézi.

Mert annyi esze mégis van a kormánynak, hogy belátja, miszerint annyi észszel és tanultsággal, mint a mennyi Emmer Kornélban van, nem lehet az ember hű párthive az ilyen kormánynak.

* * *

Mint képviselőnek eddigi első szereplése az utolsó volt. Mert oly felejthetetlen az.

A t. ház ugyanis hozzá volt szokva, különösen fiatal képviselőknél, hogy azok bókoljanak neki, s reszkető hanggal rebegjék el szűz beszédjüket: Emmer Kornél pedig egy mentelmi ügyben azon kezdte el, hogy inconsequentiáért megleckézttette a t. házat.

Ezt nem tudja neki a t. ház azóta elfelejteni.

* * *

Emmer Kornél azonban nem törődik ezzel, s ha nem szónokol a parlamentben, annál többet szónokol mint védő ügyvéd.

S már mint ilyen is vivott ki magának egy monumentális momentumot.

Az Erny gyilkosok bűnpörében Korczinszkyt védelmezte, s ő volt az utolsó szónok.

Szónoklata valódi remekmű volt. A történet és az ismert adatoknak elősorolása, s azoknak az itéleti szempontokkal való összeolvasztása Kölcseyre emlékeztetett.

Hatását emelte a szónoki hév az elegans gestus, és méltóságos arczjáték.

A szónoklat már a beszéd végéhez ért, s a szónok nem vette észre, hogy a pathos emelkedése alatt széketől, melyen előbb ült négy lépést tett előre.

A mint elmondta az utolsó frázist, s apellált az istenre mint Kazinczy Gábor, — akkor mint a ki mindent elmondott a mit lehetett, s a ki után már nem mondhat valamit senki, a győzelem öntudatának hanyag noblessével dobta magát hátra (azt hívén, hogy széke előtt áll), s miután négy lépésnyire volt széketől, borzasztó zuhanással a földre vágódott, s eltűnt a zöld asztal alatt.

A hatás iszonyu volt.

* * *

Ujházy Ede, a ki a hallgatóság közt volt, sietett gratulálni, s kijelenté, hogy valahányszor védő ügyvédet fog játszani a nemzeti szinpadon, — mindig így fog leülni.

Horváth Gyula.

Szemeit (mintha mindig mélyen gondolkodnék) lesütve hordja, mint egykor Szalay László. Szakállát kiborotválja, mint Gladstone, a szivarfüstöt lassu és komoly karikákban ereszti ki, mint Salisbury, és beszéd közben oly elegánsan böffent mint Masirievics.

* * *

Mikor a mult választások alatt egy szerény aspirans hozzá fordult, hogy támogatását kérje Tiszánál, Horváth Gyula a legelragadóbb jó akarattal és államférfiui nyugalommal ajánlotta, hogy legjobb az illet személyesen kérni Tiszától.

»De hogyan?« rebegette a szerény aspirans, remegve attól, hogy Tisza szine elé kerüljön.

»A legegyszerűbben, — válaszolta Horváth Gyula, — kezdje azon: kegyelmes uram kérlek.

»De ez lehetetlen!« vágott belé a szerény aspirans.

»Hogyan? ön nincs pertu Tiszával?« kérdé a szerény aspiransnak gondolatát kitalálva Horváth.

»Fájdalom, nem vagyok.«

»Az más!« végezte be Horváth, s elömlött arcán annak öntudata hogy ő pertu van Tiszával.

* * *

Mióta a kormány »bizalmasa« lett, két palástja van. Egyik az Ellenőr, melybe az ártatlan Berczik Árpád megkerülésével sugalmazott czikkeket ír; a másik a Krisztus palástja, melyet a Móricz, Houchard, Hegedüs consortiummal közösen bír.

* * *

Székely Józsinak egyik legjobb ötlete, hogy a horvátok sok bajt okoztak már nekünk: névszerint Jelasich, Boldizsár és Lajos.

Ha ezt a keserü viczet ma mondaná Józsi barátunk, Gyulát bizonyosan nem hagyná ki belőle.

Ő az a Horváth a kinek Tisza Kálmán épp úgy fehér lapot adott, mint 1867-ben Deák Ferencz az ő horvátjainak.

Deák Ferencz fehér papir lapját beváltotta Rauch Lewin.

Horváth Gyuláét beváltja — Lewi.

* * *

Csalódnék azonban, a ki ebből azt következtetné, hogy Horváth Gyula — úszik.

Mert ő nem úszik, hanem lebeg.

Lebeg mint a kibontott szárnyu sas, — véghetetlen mélységben látva maga alatt a világot, s szemmel tartva a vakondokokat, melyek a kormánypárt kaszálója közt földalatti aknáikat turják.

Az előtt még lehetett hallani a hangját, ha beszélt de most már méltóságán alulinak találja fenhangon beszélni, s csak suttogva (mintha oda se gondolna, s az esze mindig nagy dolgokon járna,) ejti ki a szavakat, s ha valaki a szája járásából ki nem találja, hogy mit mond, úgy jár vele, mint Tóth Kálmán, a ki csak néz rá, s egy szót sem ért abból, a mit Horváth Gyula beszél. A gyorsírók pedig, mialatt Horváth Gyula beszédét jegyzik, elfelejtik a gyorsírázatot.

* * *

Mint egykor a velencei köztársaságnak, úgy most a szabadelvü kormány pártjának is meg vannak a maga »tiz«-ei.

Névszerint: Houchard, Hegedüs Sándor, Csernátóny, Nagy György, Móricz Pál, Beöthy Algernon, Szontag Pál, Várady Gábor P. Szatmáry Károly és Horváth Gyula.

De a mi tiz-beliséget illeti, Horváth Gyula egy maga tizzel fel ér. Megmutatta ezt az utóbbi krízis komédia alatt, mikor napokon át egyszerre volt minden nap Bécsben és Budapesten. Reggelizett reggel 7 órakor az István főhercegben, s 8 órakor már a gyorsvonaton ült. Az ebédet már Bécsben ette, s conferált Tiszával. Es-

tére pedig a szabadelvű pártban osztogatta az instructiókat, hozta a táviratokat a Hon, Ellenőr számára, s vette a híreket a tizeknek többi tagjaitól. Ezekkel másnap reggel megint az István főherczegben reggelizett, délben Bécsben ebédelt, s kitálalta hirieit Tiszának. Este megint itthon volt az instructiókkal.

S mondják hogy ez idő alatt jelentékeny befolyása volt a börzére is; s reputációja megnőtt egy ujnyi — hauss-szal.

* * *

A tizek mindenikének ki van adva egy volt deák-párti corifeus vagy miniszter, a kit szemmel kell tartaniok, s a hol kell tönkre silányítaniok.

Horváth Gyulának úgy látszik Bittó az embere.

Mert nagyobb kicsinylést (nem akarjuk azt mondani hogy megvetést) Antónió sem táplált Shylok iránt, mint a minővel Horváth Gyula Bittó Istvánt pertracálja. Elmond Bittóról olyanokat, a miket talán sohasem mondott, s kegyetlen dialecticával szedi szét, ugy hogy lehetetlen bárkinek gúnyos szánakozást nem érezni Bittó iránt. Különösen akkor volt ez divatban, mikor Tisza lejött Bécsből, s pártját az első capitulációra puhitgatta, a »száradjon el a kéz« korszakában.

Bittó István akkor jelentette ki, hogy ujra kell kezdeni az egész kiegyezést, s pedig a fogyasztási adók közösségének szempontjából. Bezzeg kijutott szegénynek ezért a kijelentésért! Horváth Gyula kimutatta, hogy Bittó szörnyeszméjéből az egységes birodalmi tanács következik, s! Magyarország parlamentje tiz év

alatt a Landtagok színvonalára süllyed. A ki védte Bittót s vitatkozott, annak Horváth Gyula csak jövendőlt. S miután a jövendőt senki sem tudja, Horváth Gyula pedig tudja: természetesen ő maradt a győztes. S Bittó nevetséges alakká törpült, a ki csak azért izeg mozog, hogy visszakerülhessen a miniszterelnöki székbe.

* * *

De minden földi élvezet eltörpül ahhoz képest, mikor Horváth Gyula az államháztartás egyensúlyának javulását mutatja ki.

Magyarországnak — Horváth Gyula szerint — nincs többé deficitje, mert a mi van, az csak — C a s s a - deficit.

Ez fölmehet évenként 40—50 millióra; de se baj. Fedezik az adóhátralékok, és az új adók, (a mik nem folynak be.)

A mi pedig a budgetnek solid és megbízható jellemet ad, az a direct adók fokozása.

* * *

Semmi sem jellemzi úgy az idők változását, mint az, hogy a deákpárti kormányok idejében, oly capacitások mint Csengery, Warhman, Falk, stb. csak a legmélyebb szánalmat érezték, mikor egy-egy balközépi nagyság, pénzügyi kérdéseket fejtegetett. S mikor a Bittó kormány költségvetésének tárgyalásakor Móricz Pál annak el nem fogadását indokolta, Széll Kálmán meg nem állhatta, hogy az irói karzathoz ne menjen, s föl ne sohajtson: ime ez a balközép praesumptiv pénzügyministere!

S most? —

Ha Horváth Gyula pénzügyi kérdéseket fejteget a klubban, Wahrman, Falk, úgy hallgatják, mintha komolyan vennék, sőt néha fejükkal is biczentenek reá. Mert ha nem tennék ezt, azonnal bevádoltatnának mint dissidensek, s Tisza bizonyosan módot találna rá, hogy megfenyítse őket, a miért Horváth Gyulának, Nagy Györgynek, Hegedüs Sándornak vagy Móricz Pálnak bátorkodtak igazat nem adni!

* * *

A ki a képviselőházban a Horváth Gyula arczáról akarná megtudni, hogy mit tárgyal a ház, nincs olyan nap, melyen azt ne hinné, hogy a ház »bagatell« ügyeket tárgyal.

Mert Gyula előtt minden — bagatell!

Még akkor sem mosolyog, mikor a diurnumokat fölveszi.

Pedig ez (különösen, mikor a hónap végén ül össze a ház s a hónap elején megy széjjel) igazán kaczagtató.

Móricz Pál.

Amameluk gárda főparancsnoka.

Főparancsnoka annak a gárdának, mely megadja magát, de nem hal meg.

Az élıhetetlenséget gyűlöli: a halhatatlanságot pedig Marienbadban keresi.

Biharban aranyparasztnak nevezik tisztelői: Budapesten pedig úgy néznek rá ellenségei, mint leendő bankkormányzóra, vagy boszniai helytartóra.

Ő képezi Tisza Lászlóval a kormánypárt leghatalmasabb két oszlopát. S a ki a képviselőház ülésén csak egy félóráig ül Móricz Pál és Tisza László közt, annak húzhatják a fogát is, a nélkül hogy fájdalmait érezné. Éppen mint az, a kit Lustgázzal kábitanak el.

* * *

Senki sem bankódott a haza sorsán annyit, mint Móricz Pál, míg ellenzéki volt.

Ez az oka, hogy annyira meghizott. A bánat fel-fújja az embert, mondá egykor Falstaff Jankó, s Móricz Pál szerint Falstaff Jankónak igaza volt.

* * *

Móricz Pál tehát nem kövér, hanem csak »fel van fújva.« Felfuvalkodottsága azonban távolról sem oly nagy mint Hegedűs Sándoré, a ki pedig csak szunyog Móricz Pálhoz képest. Ebből származik talán az, hogy ő maga nem vállalt hivatalt eddigelé; de annál inkább be-rakta jobbnál jobb hivatalokba minden néven nevezendő atyafiságát. Ugy hogy utóbbi időben már praemiumot akartak kitűzni arra, ha valaki tud Móricz Pálnak csak egy olyan rokonárul, a kinek hivatala nincs.

* * *

Mint ellenzéki férfiu dühös harcokat vívott a monopóliumok eltörléseért. És rettentő vereségeket szenvedett.

Nem lehet azonban elmondani róla, hogy vereségeiből nem tanult. Mert most nincs a monopóliumoknak hatalmasabb védője, mint Móricz Pál. Még a haza boldogítását is Tisza monopóliumának tekinti.

* * *

Mig balközépi volt, őt is a párt színvonaláról ítélték meg, s mivel balközépi volt, nem kívántak és nem vártak tőle capacitást. De mikor kormányra került

(mert Tisza Kálmán csak Strohmanja Móricz Pálnak) mindenki kíváncsian nézett azon új eszmék és concepciók elé, melyeket Móricz Pál nyolcz éven át titkolt a Deákpárt előtt. S e kíváncsiság szülte, hogy Móricz Pál lassankint a ház leghumorosabb szónokává nőtte ki magát, a ki ha csak feláll, már derűtséget szül, s ha kinyitja a száját, bármit mond is, hangos kaczagásra kényszeríti a házat.

* * *

Mi rejlik e szóban »kolompér« ?

Egy puszta fogalom, mely másképp krumplinak, vagy burgonyának is neveztetik.

S mért kaczag mégis az egész ház, ha Móricz Pál ejti ki e szót?

Azért, mert a »kolomp« jut eszébe, s a ki Móricz Pálra néz, maga előtt látja a — kolompot.

* * *

Míg Móricz Pál ellenzéki volt, élt halt a népszerűségért.

Mióta azonban kormányra került, azt hitte, nincs többé szüksége a népszerűségre.

Fölvette tehát ő is a Mencsikoffot, meg a magas tetejű kalapot. De mi történt vele?

Daczára minden Mencsikoffnak, magas tetejű kalapnak és számos egyéb népszerűtlenségi törekvésnek, Móricz Pál ma is — »nép-szerű.«

S az is marad örökre.

* * *

Most derül ki azonban, hogy Móricz Pálnak, mikor kormányra került, okosabb lett volna hivatalt is vállalnia.

Mert azt mondják: a kinek az isten hivatalt ad, ész is ad hozzá.

De Móricz Pál büszke volt arra, hogy neki hivatalra nincs szüksége.

S ugyanekkor az észről megfeledkezett.

* * *

De vajjon nem jobb ez így?

Mert vajjon ha Móricz Pálnak annyi esze volna mint a mennyi hivatala lehetne, árthatna e annyit Tiszának, mint a mennyit most — használ?

Bajosan.

* * *

A mamelukok közt Móricz Pál a Locomotiv, — a többi a slepp. Vasúti szerencsétlenség csak azért nem történt még eddig, mert mindig jól eligazították a — váltókat.

* * *

Tisza taktikáján azért nem lehet keresztül látni, mert Móricz Pállal fedezi.

Móricz Pál taktikáján pedig azért lehet keresztül látni, mert Tisza Kálmánnal fedezi.

Tömi is Tisza Kálmán Móricz Pált mindennel, csakhogy meg ne soványodjék.

* * *

És így egyenesen Tisza Kálmánnak köszönhetik a képviselők, hogy a kiegyezési javaslatokat, nem a kánikulai forróságban tárgyalták, a mint ez eleinte tervben is volt.

Mert Móricz Pál a maga részéről már a múlt évben mindent elkövetett arra, hogy legalább is 30 fonttal legyen könnyebb a lelkiismerete.

És megvolt győződve arról, hogy ez sikerült is neki. S a quóta tárgyalások alatt nagy lelki megnyugvással dicsekedett Bécsben, hogy neki bizony mindegy ha a kiegyezési javaslatokat a kánikula alatt tárgyalják is, mert ő lefogyta a maga 30 fontját tavaly Márienbadban, s 200 fonttal könnyen fűtyöl ő még Afrikában is.

Bánhidy Béla azonban kifogott rajta, mert elesalta a vámházhoz, s rábeszélte, hogy mázsáltassa meg magát. Ekkor sült ki, hogy Móricz Pál megint elérte a 230 fontot, vagyis megint ott van a hol a mádi zsidó.

Ekkor kellett volna látni Móriczot. »Ki vagyok játszva!« kiáltá és rohant Tiszához.

»Azt hallom, hogy te a kánikula alatt akarod tárgyaltatni a kiegyezési javaslatokat!. Ebből semmi se lesz! — Nekem Marienbadban kell lennem, különben megüt a guta.«

»Légy nyugodt Palikám! úgy lesz, a mint te akarod.«
S a két barát átölelte egymást, s elérzékenyedett.

* * *

A jelenlegi korszakot Tisza-aerának nevezik: pedig ez éppen olyan tévedés, mint volt Amerikát (melyet Kolumbus fedezett fel) Ameriguó után nevezni el.

Igazság szerint a mai aerát csakis Móricz-aerának lehet nevezni, s így is fog az neveztetni a pártatlanul ítélő történelem által. Mert a mai aerának Móricz Pál a bélyege.

Megmondta már azt a közelebbi terézvárosi választáskor az a terézvárosi Burger, a ki így kiáltott fel:

»Oh! tempora! oh — Móricz!

* * *

Tisza Kálmán annyira bámulja Móriczot, hogy még élezeit is ő róla szabja.

Azért Tisza Kálmánnak minden vicze — v a s t a g.

* * *

Régi államférfiak azzal vigasztalták magukat, hogy »mundus se expedit.« Vagy: »parva sapientia regitur mundus.«

Móricz Pál szerint a kormányzáshoz nem kell egyéb, csak p a r a s z t é s z.

Ghyczy Kálmán.

Ghyczy Kálmán kétségkívül nem volt több 25 évesnél, mikor — nem találván meg a personal uniót Deák Ferencz kiegyezésében — Tisza Kálmánnal personal unióba lépett. Fiatal, tüzes szive, hazája és nemzete nagyságáért rajongó lelke nem azt kereste: quid consilii, hanem azt: quid juris? és nem adhatta belegyezését olyan alkuhoz, mely Magyarországnak nem biztosít külön külügyet, külön hadügyet, külön bankot és külön vámterületet.

És kétségkívül egészen más Ghyczy Kálmán volt az, a ki 1849-ben nem akart kevésbé bölcös lenni Pázmány Dénesnél, az 1848-iki képviselőház elnökénél, s mindenesetre bölesebb akart lenni Deák Ferencznél, a ki azért ment deputatióba Windisgräczhez, hogy ne mehessen el a debreczeni országgyűlésre: tehát bizonyosan más Ghyczy volt az, a kinél akkor a bölcsesség ezen két boglyája közt való ingadozás okozta, hogy a függetlenségi nyilatkozat korszakában kötözve vitték Debreczenbe,

hol azután kötve sem hittek neki. És a ki akkor a debreczeni megyeház előtt (melyben Kossuth lakott) a rozzant szalmás parasztszekeren, szuronyos katonáktól körülfogva látta azt a Ghyczy Kálmánt, bizony nem merté álmodni, hogy lesz valaha egy Ghyczy Kálmán, a ki elnökölni fog az 1872-iki baloldali congressuson, s üdvözlő táviratot fog küldeni a gyűlés megbízásából Kossuth Lajosnak, s éltettetni fogja magát azon fáklyásmenet által, mely lángoló szurokfáklyáit (melyek azonkívül petroleum szaguak is voltak) kihívólag lobogtatta a budai királyi várpalota felé, melyben éppen akkor Magyarország koronás királya lakott, s erkélyéről nézte a demonstrációt, melyet a parlamenti strike koronájául Tisza és Ghyczy a szélsőbaloldallal karöltve rendezének.

* * *

No de azok, a kik a debreczeni városház előtt látva Ghyczy Kálmánt, nem álmodták, hogy az 1872-ki baloldali congressuson Ghyczy Kálmán lesz az elnök, — vigasztalhatják magukat.

Mert ha ők nem álmodták meg ezt, s mégis beteljesedett, voltak ám sokan, a kik mikor 1872-ben Ghyczyt a congressuson elnökölni láttak, még kevésbé álmodták, hogy két év mulva Ghyczy Kálmán lesz az a trójai fa-ló, a ki megnyitja az elvtagadás árán Tisza Kálmánnak a kormányképeség kapuit, s mégis lám ez is beteljesedett.

* * *

De hát tehet arról Ghyeczy Kálmán, hogy az emberek sohasem ütötték fején azt a szeget, mely csak akkor bujt ki a zsákból, mikor kibujt vele az a macska is, melyet Ghyeczy Kálmán árult zsákban a Deák-pártnak: Tisza Kálmán?

Mert mint Jézust a keresztelő szent János, úgy előzte meg jövetelében Tisza Kálmánt Ghyeczy Kálmán. Az ó-szövetséget felváltotta az új szövetség. Ghyeczy Kálmán megkeresztelte Tiszát az ígéret földének Jordán vizében, azután fölültette őt egy böles számmárra, a ki bevitte Jeruzsálembe.

Ez a böles számmár, a ki maga tartotta Tiszának a hátát, sőt nyeret is adott neki, hogy megnyergelje, azt hiszem, nem szorúl bővebb magyarázatra az iránt, hogy ki volt? mert mindenki ki fogja találni, hogy kit értünk alatta? Azóta tán megjött az esze, de hiába jött meg, — mert most meg már a fülinél fogva tartják.

* * *

De kövessük hiven a dolgok rendjét, s ne kezdjük az elejét a végén.

Előbb azt állítottuk, hogy Ghyeczy Kálmán kétségkívül nem volt több 25 évesnél, mikor a közjogi oppositio élére állott.

Mivel indokoljuk ezt a föltevést?

Azzal, hogy miután az ország ezt a lépést Ghyeczy Kálmánnak nemcsak hogy megbocsátotta, hanem Ghyeczy Kálmánt utóbb bálványozni is megtanulta, s bírálat fölött állónak tartja olyan esetekben is, mikor mint

ház elnöke egy kissé talán részrehajló: ez kétségkívül csak úgy történhetett, hogy Ghyczy Kálmánnak ama lépését menti kora ifjúsága, az érett ítélet és a tapasztalás hiánya, vagy is, hogy Ghyczy Kálmán mikor a közjogi oppositio élére állott, nem lehetett több 25 évesnél.

* * *

Mert mire volt szüksége Magyarországnak akkor, mikor a kiegyezés korszakában a Deák-párt keletkezett?

Volt szüksége egy pártra, melynek, miután bevégezte a kiegyezést Ausztriával, meg kellett kezdenie a kiegyezést az ország minden benső egyenetlenségével, s megoldatlan kérdéseivel.

Annál nehezebb volt ez, mert Magyarországon sohasem volt meg a viszonyok fejlődésének folytonossága. Majd ugrás, majd tökéletes stagnatio veté közbe magát. Az 1848. események váratlanul előre siettek, s messze maguk után hagyták a nemzetet: a 17 évi elnyomatás után pedig az a közben támadt generatio nem sokkal jobban lehetett segélyére a közszellem alkotmányos megszilárdításának, mint volt az a nemzedék, mely bámulva szemlélte a 48-ki vívmányokat, s nem volt képes magát beletalálni. Az alkotmányos szabadságnak csak idealismusa volt ismeretes előttünk, — a szabadság prózájára nem volt meg az élet iskolája. Mindent vagy eszményitve vagy torzítva állítottunk magunk elé. S e jellemvonás oly általános volt, hogy mikor a kiegyezés után sorsunk vezérlete kezeinkre adatott, első kötelesség vala tájékozást szerezni arról, hogy a nem-

zet erőtényezői közt melyek azon sziklák, melyekre az új épületnek alapjait lerakni lehetséges. Előttünk állott a társadalmi és magánérdekek számtalan követelése, — a közigazgatási és a nemzetgazdasági kérdés, és minde- nek előtt az államháztartás berendezése.

* * *

Mindezt csak osztatlan erővel lehetett vala kivinni, s csak is a közjogi alapon megkísérteni. És mi történt?

Föltámadt a forradalmi párt, mely szakadást akart Ausztriától. E pártot mindenki várta, mindenki el volt készülve rá, mert természetes volt, és jogosultságát föl- találhatá a történelemben. E párt azonban, miután ele- mei teljesen az alsóbb néposztály köréből valók voltak, vezetői pedig a rajongást megfelelő szellemi korlátolt- sággal kötötték össze, végül pedig silány üzérek és népbolondítók által lepetett meg és compromittáltatott, nem volt veszélyes, s nem lett volna a Deák-párttal szem- ben a reformok és életképes alkotásoknak akadályá.

* * *

Támadt azonban ugyanakkor egy másik párt, me- lyet csakis egy ember hiúsága hozott létre, mely föl- felé a loyálist játszotta, lefelé a forradalmárt: s mely elemeit éppen ama osztályokban és körökben kereste, melyekre a Deák-pártnak is — hogy törekvése sikerül- hessen — szüksége lett volna. E párt volt a balközép. Ennek állt élére Ghyczy Kálmán, hogy a Deák-párt

szárnyai alá csempészsze a tüzet, melyet az röptülése által gyújtson lánggra.

Hogy a Deák-párt a közjogi alapot e párt ellen megvédje, kényszerült oly elemekkel is szövethetni, melyekkel a dissolutió magvát fogadta kebelébe. Kénytelen volt fölfelé licitálni oly kérdéseknél, melyeket ha balközép nincs, ledobott volna a napirendről. De többre kényszerült. Kénytelen volt reform és alkotó politika helyett kortes-politikát üzni. Szemet hunyni saját ministereinek és képviselőinek visszaélései előtt, nehogy a pártszakadást provocálja. Kénytelen volt tagadni az elkövetett hibákat, nehogy a közjogi ellenzék kizsákmányolhassa azokat. Így szült egy hiba százat. A balközép semmiben sem volt méltányos. Mindent pártkérdésnek tekintett. Igért és ámitott, a nemzet pedig hitt és békétlenkedett. Így kellett a Deák-pártnak harcolni hat évig az ámitások és csábitások politikája ellen, míg végre darabokra szakadva összeroskadt: s ekkor kisült minden. Kisült, hogy a Deák-párt nem volt képes betölteni miszióját, s kisült, hogy a balközép, mely akkor minden elvét megtagadta, minden ígétét visszavonta, hat éven át nem tett egyebet mint rágalmazott és (hogy Kaas Ivor parlamentáris kifejezésével ne éljünk) — valótlanosságokat állított.

* * *

S ennek a pártnak volt az egyik vezére Ghyczy Kálmán, ő adta neki a nyumbust, a tiszteletet.

Lehetett-e több 25 éves ifjunál?

Nem lehetett. Mert ha több volt, akkor a nemzet nagyon furesa bizonyítványt állít ki magáról, ha még ezután is megtudott Ghyezynek bocsátani, sőt bálványi magaslatra tudta emelni.

* * *

Ghyezy Kálmánnak egyik ismert jellemvonása, hogy martyr volt egész életében.

Sokan azt mondják ugyan, hogy Ghyezy a martyrságot legtöbbször csak játsza, s a valóságban nagyon derült pillanatai vannak, mikor az emberek azt olvasák le arczáról, hogy lelke majd leroskad a gondok és önvivódások terhe alatt. Szóval hogy Ghyezy Kálmán egy kissé jezsuita.

Ez azonban a legnagyobb rágalmak egyike. Ghyezy Kálmán mindig nyilt kártyákkal játszott, s mit tehetett ő arról, hogy az emberek vagy vakok voltak, vagy nem akartak kártyáiba látni.

Volenti non fit iniuria.

* * *

Ghyezy Kálmán elejétől kezdve nyilt kártyákkal játszott.

Mikor mint 25 éves ifju a balközép élére állt, nem titkolta, hogy öt év alatt ötven évet öregedett, s gazdagodott érett itéletben és tapasztalásban. Annyira nem titkolta, hogy az 1872-iki választások után pártjának nyilatkozott is erről, s kijelentette, hogy kételyei

támadtak a balközépi politika helyes volta iránt, s nem hiszi, hogy a czélok, melyeket a balközép hirdet, való-síthatók legyenek.

A balközép (melynek akkor Ghyczy Kálmán kör-elnöke volt) végig hallgatta Ghyczy kételyeit, s azt határozta, hogy Ghyczy Kálmán kételyei daczára tagja maradhat a balközépnek: Ghyczy Kálmán pedig kételyei daczára úgy találta, hogy e határozatnak eleget tehet s megmaradhat a pártban. És megmaradt a balközép társvezére, megmaradt a balközépi klub elnöke. És a jámbor politikusok közt nem akadt egy sem, a ki ebben fölfedezte volna a tervszerű machiavellismust, hanem egy része örült azon, hogy a balközép erkölcsi hitele megingott, a más rész pedig élvezeket faragott arra a vezérre, a ki seregének diadalában kételkedik, mégis vezeti: s még inkább a seregre, mely oly vezért követ, a ki fél a csatától s nem bizik a harc sikerében. Senkinek sem jutott eszébe komolyan föltenni a kérdést: vagy igazak Ghyczy kételyei, s akkor ő nem maradhat vala a balközép vezére, vagy nem igazak, s akkor a játék világos; vagy igazak a balközép czéljai, s nem türheti kebelében Ghyczy Kálmánt vagy nem igazak, s akkor e párt nem ismeri a hazafiságot. De tehetett-e mind erről Ghyczy Kálmán? a kit barátai ezután még inkább szerettek, s ellenfelei még inkább ünnepeltek?

* * *

Eközben elérkezett az az időszak, melynek jellemzésére báró Sennyey Pál első parlamenti nagy beszédé-

ben azt mondta: »becsületes ember már nem mer a közpályára lépni.« A balközépnek ez időben nem volt más célja, mint bosszút állani Lónyayn, Ghyczy a balközép nevében ígéretet tett Lónyay titkos ellenségeinek a deákpárti zömben, hogy a Lónyay elejtése esetére simán fogja tárgyalni a budgetet. A játék sikerült. Lónyay egy botrány következtében megbukott. Megbukott oly módon, hogy lehetetlen volt eltávoznia a parlament küzdteréről. Meg kellett mutatnia, hogy szembe mer nézni, sőt szembe a kar nézni mindazon gyanúsításoknak, melyek ellenségeinek ajkain lappangtak s csak távozását várták, hogy kitörjenek. A titkos harc a Deákpárt kebelében tehát megindult, és nem látta be senki, hogy a balközépnek nincs egyéb célja, mint szétbontani, önmagával harcba keverni a Deákpártot. Ekként a balközép segített az Andrásy-fractionsnak megbuktatni Lónyayt: Lónyay pedig segített a balközépnek megbuktatni Szlavyt. A Deákpárt fractiókra bomlott, s Tisza a maga 80 emberével döntő factorrá lett. A haza érdeke? elvek? meggyőződések? »a tale told by an idiot! « Erre az időszakra esik, hogy Ghyczy Kálmán kiadta komáromi declaratióját, föladta a közjogi oppositiót, és kilépett a balközépből.

És az egész ország ujjongva üdvözölte!

* * *

Senkinek sem jutott eszébe, hogy a dologban ismét egy újabb tervszerű machiavellismust lásson, s azt hasonlóval viszonozza. Pedig a helyzet nagyon egyszerű volt és világos.

Ha Ghyczy Kálmán akkor teszi e lépést, mikor a Deák-párt hatalmának tetőpontján állott: akkor az fontos lépés és komoly alapja van. De mikor tette? — mikor a Deák-párt olyan volt már, mint Nagy Sándor birodalma a satrapák versenyei alatt. Akkor tette, mikor a balközépnek legtöbb reménye lehetett, hogy diadalra kerül. És mért nem lépett be Ghyczy Kálmán a Deák-pártba? — Mért nem fogadta el a pénzügyminiszterséget Szlávy alatt? — Mért fogadta el Bittó alatt? — Erről akkor nem gondolkozott senki és nem kereste Ghyczy tetteiben senki a Tisza Kálmán taktikáját.

S tehetett-e erről Ghyczy Kálmán?

* * *

Szlávy alatt nem vállalhatott tárczát Ghyczy Kálmán, mert szükség volt arra, hogy a fusió előtt még egy deák-párti kormány bukják meg: e célra Bittó István lőn kiszemelve.

Bittó volt a hiszékeny Elza, a ki bevitte palotájába a szenvedő Ortrudot, mialatt Telramund a falakon kívül éktelenül kaczagott.

S itt kezdődnek tulajdonképen a fusió comédiájának cselszövényei. A főszereplők, Tisza és Andrásy már akkor kaczerkodtak — s már létezett ajánlat egy eshetőleges szövetségre oly feltételekkel, hogy Andrásy egyengeti Tisza utját odafönt: Tisza tartja Andrásyt idelent. Andrásy nem avatkozik többé a belügyekbe, s Tisza, ha miniszter lesz, vakon támogatja Andrásyt a külügyekben.

Andrássy azonban sokkal okosabb ember, hogysen ő a dolognak más megoldását is kész örömmel el ne fogadta volna, ha az kínálkozik és elfogadható, s így ez a terv csak a legrosszabb eset panaceája volt.

Mert hogy e terv keresztül mehessen, ahhoz három factor »elnézésének« kellett összejátszania. A deákpárti zömnek, Lónyaynak és Sennyeynek. S hogy ez a három factor oly bámulatos ügyességgel fog összejátszani, azt még Andrássy sem láthatta előre, akármilyen spuriusza van is.

De ha nehéznek látszott a dolog, megkönnyítette a kimenetelt egyrészt Andrásy és Tisza egyéniségének összeillősége: másrészt maga — Ghyczy Kálmán.

* * *

Vannak ugyanis emberek, a kik rangjuknál fogva már korán bizonyos kiváltságokban részesülnek, s tehetségeiket a tömeg túlbecsüli.

Az ilyen kikiáltott és túlbecsült egyéniségek, természetes lélektani okoknál fogva, sokszor a hiúságnak benső hajlama nélkül önhittekké válnak, s az önhittség által lesznek hiukká.

Senki, a ki a nyilvános pályán van, bármiként jutott is oda, ha bizonyos állást foglal el, melyen az emberek kritikájának egy részén túl esett, nem akar kisebbnek látszani holnap, mint a milyen volt tegnap. Ez az érzelem irányozza tetteit, s a mások gyöngéi által keresi saját gyöngeségében (sokszor bona fide) szereplésének szükségét, és meg van győződve, hogy a leg-

jobbat akarja, mikor a legrosszabbat teszi. Nincs benne lehetetlenség, hogy az ilyen emberek, ha hibáik és gyöngeségeik következesei utolérják őket, a tapasztalásból okulnak, és belátják: mily kevés lemondásra lett volna szükségük, hogy a rosra vált eseményeknek jó irányt adjanak, de a tapasztalás hiába való közvetlenül a hiba elkövetése után. Mindenkinek először is bűnhődnie kell az elkövetett hibák miatt, s csak aztán veheti hasznát az okulásnak, s csak ezután vehetik hasznát mások az ő okulásának.

Az emberek ezen kategóriájába tartozik Andrassy Gyula, kit Deák Ferencz a providentiális jelzővel lerészegített, s meggyőződése lön, hogy az ő személye az, a melyre az országnak szüksége van: s így az ország érdekében csak akkor tesz helyesen, ha a hatalmat minden áron kezeiben tartja. Ez az érzet vezette őt már a hatalom megszerzésekor, mert mikor Sennyey egy ízben megkérdezte Andrassyt, hogy milyen programmal lépett Ő Felsége elé? — Andrassy így felelt: »azzal, hogy ti menjetek, s mi jöjjünk.«

* * *

Viszont vannak emberek, a kiket ifju ambíció, munkakedv, s nem közönséges tehetség vezet a közpályára, ott egy kisebbség által részint szerencséből (mint Tisza Teleki halála által) fölkaroltatik, s tehetsége túlbecsültetik, — a többség azonban nincs e véleménynyel tehetsége felől. Az ilyen ember annyiszor érzi megsértve hiúságát, annyira belesodortatik abba, hogy a közügyeket

a saját személyével történt vereségek és diadalok nélkül érezni ne tudja, hogy (soha sem levén alkalma objectiv tényekben felolvadni) tökéletesen a maga személye lesz a politikai czél előtte, — s ebből indul ki, úgy a tények mint a személyek megválogatásában.

Ilyen ember Tisza Kálmán. Innen van az, hogy az ő egész nyolcz évi heves, durva, kiméletlen, s önmagával évről évre esufosan ellentmondó oppositíójából semmi egyéb nem domborodik ki, mint az a vágy: minden áron kormányra jutni.

S így tökéletes pendentja Andrásynak, s jelszava — mikor a Deák-párt programmot kért tőle — szintén az volt: »ti menjeteK, s hadd jőjjeK én.«

Igaz, hogy ezt a programmot mind a ketten gróf Dessewffy Auréltól tanulták, csakhogy Dessewffy Aurél más legény volt mint ők.

* * *

Andrassy és Tisza egyénisége tehát ily benső összhangban állván, az akadályok leküzdésében Ghyczy Kálmánnak jutott a legfontosabb szerep. Lejárni végképen a Deák-pártót a nélkül, hogy ő maga is lejártnék: más szóval mindenáron hatalomra segíteni Tisza Kálmánt, a ki ha hatalomra kerül, Ghyczy (bármit is tett) rehabilitálva lesz.

Mikor Ghyczy elvállalta a pénzügyi tárczát, a balközépi lapok sorra zengték, hogy: van tehát végre egy olyan pénzügyminiszter, a ki leplezetlenül fel fogja tárni az ország pénzügyi helyzetét!

Föl is tárta.

Dante pokla egy török paradicsom ahhoz a képhez képest, melyben Ghyczy Kálmán az ország pénzügyi viszonyait lefestette.

Tönkre mentünk! — nem segít rajtunk senki! — ez volt az állandó jajkiáltás a pénzügyminiszter ajkain.

Ezt hallotta tőle naponkint a Deákpárt, melynek fractiói kizsákmányolták a pénzügyminiszter skepszisét. Így lőn deprimálva minden ember. Az ország kétségbeesett hangulatba jutott, s követelte a rendszer-változást, mert a megsemmisülés gondolatát nem tudta viselni.

* * *

A Bittó-kabinet központjául elejétől kezdve Ghyczyt nézték, s Bittó maga is kénytelen volt a vezérszerepet átadni Ghyczynek. Először, mert nem akarta, hogy elmondhassák: Ghyczy jót akart, de elrontották deák-párti kollegái: másodsor mert bizonyos volt, hogy bármily nézetkülönbség kerüljön a kormány kebeléből a parlament elé, ott Ghyczynek lesz majoritása.

És így a Ghyczy határozatlan, kétségbeesett egyénisége elejétől kezdve az egész kabinet jellemvonása lett.

Hiába látta be Bittó, hogy Deák-pártot actióba kell vinni. Hiába látta be, hogy a kormánynak programról kell gondoskodni, melyre a fractiókat megnyerve, az által a Deák-pártot kibékítse önmagával: lehetetlen volt megtennie. Minden klubülésen Ghyczy volt az első szónok, a ki utját állta Bittónak, s oly alaposan deprimált minden kedélyt, hogy programról, actióról senki tudni sem ohajtott többé.

* * *

Ghyczytől a Deák-párt nagyszabásu pénzügyi politikát várt, s mit adott Ghyczy?

Száraz burocratiát, melyet költségvetéseiben viszszataszító ridegséggel terjesztett a parlament elé. E közben mindenkinek azt hirdetve, hogy Tiszával szemben egy kormány sem állhat meg, s alig vette föl a 153 milliós kölcsön második felét, megiratta Falkkal azt a híres cikket, mely krizist sürgetett a legcsöndesebb nyári napon, a parlamenti szünet közepén, mert abból indult ki, hogy a krizisnak okvetlenül el kell jönnie, s ha jönnie kell, legkönnyebben oldható meg akkor, ha az állampénztár nem üres.

A Pester Lloyd másnap dementirozta ugyan e cikket: de hatása megmaradt. A gyümölcs gyönyörűen érett, jobban mondva — rothadt.

* * *

Egy alkalommal Ghyczy az országházi folyosón sétálgatva, sincerizált Tiszával, s olyasmit mondott, hogy a szőnyegen levő kérdésben nincs egy nézetem a kormánynyal. Tisza Kálmán azonnal beszédet tartott, s legerősebb argumentuma az volt, hogy elárulta a mit Ghyczy mondott neki.

Milyen indiscretió! — sápitottak az emberek és összecsapták kezeiket. Ghyczy pedig mint egy martyr, búsan csüggeszté fejét kebelére!

* * *

Következett a budget.

Bittó nagy fejförcsökben szenvedett, s nem vehetett részt a budgetet tárgyaló kormánytanácsokon.

Ghyczy Kálmán, a ki a ministeri budgeten kívül, a szegény néptanítók nyugdíjazására nem adott meg 80 ezer forintot, oly splendid volt kollégái irányában, hogy egyik ministerium költségvetéséből sem törölt egy garast sem, hanem beterjesztette a képviselőháznak ugy, a mint neki az egyes budgeteket beterjeszték.

Mikor Bittó tudomást vett erről, meglepetve interpellálta Ghyczyt.

Ghyczy pedig azt válaszolta, hogy »minden minister legjobban tudja, mire van szüksége; ő nem érzi magát competensnek, hogy tárczáik ügyeibe avatkozzék!«

S Bittó elfelejtette figyelmeztetni Ghyczyt, hogy miként történhetett tehát az, hogy mint egykori balközépi társvezér competensnek érezte magát, hogy minden tárczánál számos és sokszor nem helytelen reductiókat javasoljon, s hogy abban az időben a budgeteket részletezni és kritizálni senki sem tudta jobban mint Ghyczy Kálmán?

Hanem Ghyczy bizonyosan azt válaszolta volna erre Mirabeauval: »a minister jakobinusok sohasem lesznek jakobinus ministerek.«

Bekövetkezett az utolsó ülészak. S hogyan állt a helyzet?

A Deák-párt végképen compromittálva volt pénzügyministere által, ki azt hirdette, hogy az állambukás küszöbén vagyunk.

Az ország uj adók megszavazása, a direct adók föl-emelése előtt állt, s állt pedig oly kilátásokkal, hogy sorsán javítani ez sem fog. Ghyczy bátran megtehetette azt a tréfát, hogy fejével állt jót a sulyegyen helyre-állításaért, ha javaslatait elfogadja a ház: mert a hol az egész ország elvesztette a fejét, s hol a balközépi szemüvegen keresztül nézve, a feje tetején állt minden, ott az ilyen ígélet vajmi keveset nyomhatott már a latban.

Ekkor tűnt fel a láthatáron, mint mentő eszköz, a coalitio Tisza Kálmán és Sennyey Pál közt. Es ez, az akkori fejetlen viszonyok közt annyira plausibilisnek látszott, hogy senki sem talált benne absurdumot, s lehetőségében senki sem kételkedett.

Ez egy pillanatra levette a hályogot a Deák-párt szeméről, s látni kezdte a kelepczét, a melybe belekerült.

Más kijárás nem mutatkozott, mint kibékülni Lónyayval: az ő támogatásával kihuzni a harmadik ülészakot, vezetni a választásokat; végkép leverni a közjogi ellenzéket, capitulatióra kényszeríteni Tiszát, és azután megcsinálni az uj pártalakulást. Sok idő a töprenkedésre nem volt.

Tenni kellett

*

*

*

Lónyay akkor Meránban időzött, s mikor december végén haza felé jött, nagy meglepetésben részesült. Érsekújvárnál beszállott kupéjába gróf Andrássy Gyula, s ott maradt Váczig. Nem a jövőről szólt vele, hanem a múltrol: a múltnak félreértéseit fejtegette, s ezzel megmutatta utját a teljes felejtésnek és kibékülésnek.

Ennek az intermezzónak akkor roppant jelentőséget tulajdonított mindenki. Tisza Kálmán is. Csakhogy őt ez nem hozta zavarba. Ismerte Andrássyt. Tudta hogy Andrássy végül mindig annak a pártjára kel, a kit pártol a siker. Andrássy ha kell, kibékül akárkivel; s csak akkor tesz a maga szive szerint ha — lehet.

Egy erre következett udvari estélyen a király annyira kitüntette Lónyayt, hogy possibilitásában már senki sem kételkedett: s Lónyayt e napok alatt a helyzet urának tekintették. Az is volt ő akkor, s az is maradhatott volna. De mikor a szerencse int, uralkodás kínálkozik mindenek felett: első szabály, hogy ön magunk fölött uralkodni tudjunk.

* * *

Egy orosz udvari ármány eselszövényei, cselei, fondorlatai és áskálódásai gyermek bohózatok ahhoz képest, a mik ezek után következtek nálunk.

Bittóhoz fölrohantak a középpárt emberei, s a leghatározottabb hangon szemére vetették, hogy Lónyayval titkos szövetségben áll, s eligérte neki a pénzügyi tárczát.

Bittó mit mondhatott erre egyebet mint azt hogy :
nem igaz.

Erre a középpárt emberei lerohantak Lónyayhoz, s a leghatározottabb hangon referálták neki, hogy : Bittó kijelentette előttük, hogy esze ágában sincs Lónyayt a pénzügyi tárczára designálni. S figyelmeztették Lónyayt, hogy ne hagyja dupiroztatni magát Bittó és Andrássy által!

Úgyan akkor közre fogták Lónyayt a Tisza emberei. A triumvirátus eszméjével kecsegtették. Az Ellenőr maga dics-hymnuszokat zengett Lónyaynak, s egyenesen fölszólitotta, hogy szövetkezzék Tiszával és Senyeyvel, mert csak ez mentheti meg a hazát.

És ugyanekkor közre fogták Lónyayt »jó barátai,« a kik elérkezettnek látták a percet arra, hogy boszút álljanak azokon, a kik 1872-ben oly perfidül bántak Lónyayval.

Lónyay pedig elmulasztá testét a hajó árboczához köttetni, mint Odysseus, s így biztos hajójáról a vészes szigetre csalták el a syrén-dalok!

* * *

Lónyay nem volt tisztában a helyzettel : és ettől kezdve Lónyayval sem volt tisztában senki.

Egyik párthive, báró Perényi Zsigmond, nyiltan kimondta a parlamentben, hogy a Deák-pártnak nincs többé létjogosultsága : s látták többben, mikor Lónyay e beszéd után a folyosón kezét szorított Perényivel.

A kormány és Deákpárt pedig így szólt magában: jól van! szeget szeggel!

És Tisza Kálmán, a ki a triumvirátussal kecs egtette Lónyayt, és Sennyeyt, ugyanakkor mikor úgy Lónyay mint Sennyey halálos csapásokat mértek a kormányra és Deák-pártra, — felállt február 3-kán és letette a fe gy v e r t, és kapitulált a — z ö m n e k.

A zöm pedig bosszúból még inkább kapitulált — Tiszának.

Ghyczy Kálmán pedig elérte azt, a mire mindig fájt a foga: Tisza miniszter lett.

A sors mindössze azt a költői igazságtételt követte el Ghyczyn, hogy az nap, mikor Wenckheim az új kabinet alakítására vállalkozott, tényleg olyan fogfájást bocsátott Ghyczyre, hogy még az nap ki kellett húzatni a fogát.

* * *

És ime, alig történt meg a fúsió, melyet nem történeti szükség, hanem ármány és perfidia hozott létre, Magyarország pénzügyi ege, melyet Ghyczy Kálmán oly sötét felhőkkel vont be, egyszerre kiderült!

Nevetségesnek és ostobának tünt fel, a ki a súlygyen helyreállításán aggódni mert. A nemzet rögtön megbirta az új adókat és adóemelést, és Széll Kálmán, a ki Ghyczy pénzügyi politikáját védte, pénzügyministere lett annak, a ki Ghyczy pénzügyi politikáját — megbuktatta.

* * *

Jóvá tette-é Ghyczy Kálmán az által, hogy Tisza Kálmán despotai mindenhatóságát elősegítette, azt, hogy hat éven át a balközép élén állt, s tönkre tette a Deák-pártot?

Mit szült a fusió?

Erőszak, ármány hozta létre: erőszak, ármány tartja fenn.

Vagy érdem az, hogy a nemzetet fölrázták álmából, s elűzték illúzióit?

Opium-álomból rázták fel, melybe ők ringatták el, s melyből hogyan ébredt fel?

Reszkető inakkal, kábult fővel, zsibbadt szívvel, s tétova szemekkel!

* * *

És ha végignézzük Ghyczy Kálmán politikai pályafutásán, találunk-e csak egy pontot, melyben Ghyczy óriási tehetségei, nagy szabásu esze és gyönyörű logikája az ország érdekében és hasznára érvényesültek volna?

Deák Ferencz után nem volt nagyobb kapacitása az országnak mint Ghyczy Kálmán. S e kapacitást, mely a Deákpárt talaján nilusi áradás lett volna, megitta a balközép sivó talaján a futó homok. Az alkotások inspirációi helyett örökös kétség borult lelkére, s a nyílt férfias politika helyett, ármánynak és kicsinyes cselszövénynek szolgált eszközzül.

Most már pályája végén áll, s hogyan fog itélni felette a történelem?

Ugy mint Ofélia itélt Hamlet felett:

»Oh! mely dicső ész bomla össze itten!
Udvarfi, hős tudós, szeme, kardja nyelve;
E szép hazánk reménye és virága,
Az izlés tükre, minta egy szoborhoz,
Figyelme tárgya minden figyelőnek,
Oda van, im oda!«

Nagy György.

§zületett »nagy«-ság.

Örökös »nagy«-ságos úr.

Gentry. Bihari férfit. És főispáni jelölt.

Politikai tanulmányait akkor kezdte el, mikor képviselővé választatott. De még most sem vitte annyira mint Molnár Antal, a ki mint képviselő tette le a politikai doctorátust. Igaz, hogy Molnár Antal sem fogja soha annyira vinni mint Nagy György, hogy t. i. valaha főispáni jelölt legyen.

* * *

Országos hírűvé az által lett, hogy a zárszámadási bizottságban fölfedezte a fumei hajógyárat. Roppant örömmel és egy nyaláb actával a hóna alatt rohant fel Tiszához, s öröm sugárzó arczezal suttogta: meg van!

Mi van meg? — Lónyay! — Lehetetlen! — Pedig úgy van. No hogy van hát? — Majd megmutatom!

Es megmutatta.

A vége pedig az lett, hogy a fiumei hajógyár kérdése által eléretett az a hallatlan, és mindenki által hihetetlenek tartott dolog, hogy Lónyay kibékült Kerka-polyval, s a képviselőházban egymásnak mondtak előzsekat. Nagy Gyuri erre a jelenetre olyan elbámulva ült az előadói széken, hogy csaknem kijött a száján: »de hiszen én nem ezt akartam!«

* * *

Nem sikerülvén neki a fiumei hajógyár, új vállalatba kezdett, s megalapította a magyar kisbirtokosok hitel-egyletét. S az eddigi jelekből ítélve, ezt a vállalkozást csak is egy veszély fenyegeti, az, hogy virágzása talán arra a korra fog esni, mikor már a sok adóemelés és adóexecutió miatt megszűntek létezni magyar kisbirtokosok.

* * *

Mig Tisza Kálmán csak pártvezér volt, Nagy György közvetlenül Tiszával érintkezett. De mióta Tisza Kálmán el van foglalva az ország gondjaival, Nagy György csak Móricz Pállal érintkezik. Ezt még csak türi, mert hisz Móricz is bihari: de mikor Horváth Gyula vagy Hegedüs Sándortól tudja meg az instructiókat, akkor mindig fölforr benne az úri vér, s békétlenkedik, mig Tisza Kálmán — a főispáni ígéretek valóításának újabb ígéreteivel — nem békíti ki.

* * *

De hát tulajdonképen miért nem is nevezik ki őt már főispánnak? mikor kinevezték Gromon Dezsőt is (nem is szólva Darvas Imréről, s az erdélyi szép haza új főispánjairól.) Hát egyszerűen azért nem nevezik még ki, mert fiatal volna hozzá; a mire azonban Nagy György mindig így kiált fel: ördögbe a logikáttal! hisz a főispánság csak fiatalnak ér valamit! Tisza Lajos sem volt öregebb mikor főispán volt. Szerették is az asszonyok Biharban!

* * *

Kár hogy most keveset beszél a parlamentben. Hangja egyike a legszebb szónoki énekhangoknak, s Podmaniczky Frigyes (mióta színházi intendans is) mindig úgy hallgatja, mintha egy tenorista énekelne. E közben nem ügyel arra, a mit mond. S így élvezi szónoklatát rendesen a ház többsége is. Bizony kár azért a szép hangért, hogy csak ovátiókra vesztegeti!

* * *

Lényében túlnyomó az érzelem. Ez ad szabályosan metszett, s rokonszenves arcának bizonyos mélaszerű kifejezést. Ha valamit vitat, ő mindig érzi, hogy neki van igaza, s ez neki elég. Hogy másokat is meggyőzzön róla, erre már sokkal kevesebbet ad. S ebben teljesen ellentéte Szilágyi Dezsőnek, a kin ha beszél, sokszor meglátszik, hogy érzi, hogy nincs igaza: de azért másokat minden áron meg akar győzni, és sokszor meg is győz arról, hogy igaza van.

* * *

A ki Nagy Gyurit a hallgatásban elmélyedve látja, ha nem is ismeri, lehetetlen hogy eszébe ne jussanak azok az ideális jó férjek és családapák, a kik a mai romlott világban — nem léteznek.

Arczából oly jóság, szemeiből annyi hűség sugárzik, hogy az embernek a szive megesik arra a gondolatra, hogy ez az ember a politikai pályán, a folytonos csalások, ámtások arénájában teszi tönkre ideális kedélyvilágát.

* * *

Jókai Mór »Egy az isten« czimü regényében ő róla másolta le Manassé Adorjánt, — valamint az »Élet komédiásaiban« Beóthy Algernonról Napóleont. És ha Jókai a volt balközép főalakjain így menne végig, kézzel foghatólag bebizonyítaná (a mit úgy is tudunk), hogy a volt balközép főalakjai mind jobb regényhősök, mint — politikusok.

* * *

Szegény megboldogult Lendvay Marczy egyszer azzal indokolta a zuávok vitézségét, hogy a zuávok csupa pályatévészett férfiakból állanak, a kik az étellel mit sem törődnek többé.

Félünk, hogy Nagy Gyuri is zuávnak qualificálja magát.

S kezdi Sedánon.

* * *

Mert a fiatalság elröpül, s virágai lehullanak. S mi marad akkor az olyan politikusnak, a ki politikusnak nem született?

Marad egy lejátszott szerep: és sok eljátszott — szerelem!

And the rest is silence!

* * *

Tisza Kálmánt egyáltalában nagy felelősség fogja terhelni isten előtt azokért a számos elboldogtalanodott lelkekért, a kiket csendes és elégedett körből ő csábított a politikai arénába, s itt is az ő czirkuszába vagy kötéltánczosnak vagy bajazzónak.

Mindeniknek az lett a tragikuma, a mi Szigligeti 400 aranyos tragédia hőséneke: »hitte, hogy joga van!«

* * *

Mert, most már hogy a kormánypadokon ülnek nem annyira, — de mikor még sivár és reménytelen oppositíóban ültek, az embernek a szive megesett ha végignézett a balközépen. Egyiknek szemében az elnyomott pagátultimó keserve; a másiknak a lelánczolt ferbli, harmadiknak az agarászattal összekötött kalabriász utáni sóvárgás ült: és nekik ott kellett guggolniok Tisza Kálmán körül, s elhítenni önmagukkal, hogy ők most a haza sorsát intézik, mialatt otthon a pompás kártyákat széttépi a gyerekek, a gazdaság pedig pusztul!

* * *

Milyen ébredés lesz az Nagy Gyurira, ha egy szép reggelen azt fogja belátni, hogy nem viheti többre mint Horváth Gyula vagy — Móricz Pál!

Pedig be fogja látni.

Beöthy Algernon.

Qa legkedélyesebb és legszeretetre méltóbb mameluk a világon.

Annyira a tréfák embere, hogy mamelukságát sem vehetni komolyan.

Esze több van mint a mameluk tábornak együttvéve, csakhogy nincs a puskaporához golyóbis.

Ugy volt a tanulással, mint a korhely van a lefekvéssel.

Eleinte azért nem fekszik le, mert még korán van: később azért, mert már nem érdemes.

Mamelukságát így indokolja:

»Ha én Tiszát elhagynám, mit ártanék neki? Ha pedig Tisza elhagyna engem, mi az ördögöt csinálnék?«

* * *

Tréfáit, melyeket életében elkövetett, bizonyosan le fogják írni, mert egynehány belőle csakugyan érde-

mes az örökkévalóságra. Könnyelműségei pedig soha sem voltak annyira visszatetszők, hogy azokat el ne lehetne felejtteni.

Ha néha magába száll, az ember készebb hibáinak pártját fogni, hogysem Aldzsit lehangolva lássa.

Mert nem csak democrata ő, hanem democritos is, a kinek azért van joga kaczagni a világot, mert meg is tudja nevetetni azt.

Ha a deák-párthoz tartozott volna, mindenki fájdalommal nézne rá, mint egy elveszett tehetségre.

A balközépben pedig — é r v é n y e s ü l t.

* * *

Miután Aldzsit minden körben szeretik, a fusió előtt sokat megfordult a Deákpártiak körében is.

Mindig egész nyíltsággal intette őket, hogy vigyázzanak, mert Tisza »megkerüli a várat!« s el fog jönni az idő, melyben :

»Tuba mirum spargens sonum
Per sepulchra regionum
Coget omnes ante thronum.«

* * *

Persze tréfára vették neki s ilyenkor Aldzsi mélabus arcot vágott s így ripostirozott :

»Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora, Dei jussu non unquam credita Teucris.«

* * *

Mikor Ghyczy kilépett a balközépből, mindenki komolyan vette ezt, csak Aldzsi kaczagott fölötte. Mert

»iam Argiva phalanx instructis navibus ibat
A Tenedo«

S mikor Ghyczy belépett pénzügyminiszternek, Aldzsi felköszöntötte Ghyczyt egy balközépi lakomán, s toastját ugyanazon sorokkal végezte be, melyekben Aeneas elbeszéli, hogyan vitték be a trójaiak Trójába a falovat :

»Quater ipso in limine portae
Substitit, atque utero sonitum quater arma dedere.«

Miközben :

»Invadunt urbem somno vinoque repultam.«

* * *

És Aldzsinak igaza volt. De nem is feledkezett meg róla. Mikor a Hungáriában először találkozott az egybeolvadt Deák-párt és balközép, Aldzsi mephistói arccsal közeledett Szlávvyhoz, s a fülébe súgta :

»Una salus victis: nullam sperara salutem !«*)

*) Itt bocsánatot kell kérnem dr. Barna Ignácztól, Horác, Juvenál és Virgil nagyérdemű fordítójától, hogy fordítását (talán sutor ultra crepidam) kikorigáлом. Ő Virgilnek e nagyszerű mondatát így fordítja :

»Üdve a győzöttnek : megválni örökre az üdvtől.« Én azt hiszem e fordítás nem fejezi ki azt, a mit Virgil akar, kinél az »u n a s a l u s« tulajdonképen az eszme súlypontja, s a fordításnál ezt elejteni nem szabad. Azt hiszem magyarul jobban hangzanék így :

»Egy csak a győzött üdve : örökre letenni az üdvről.«

Szlávy csak annyit felelt rá:

»Eredj csak, súgd a fülébe Somssich Pálnak is.«

* * *

A fusió mézes heteiben Aldzsi rettentően unta magát. Nagyon csendes volt neki az élet. Egyhangú az a borzasztó nagy párt, mely undorítóan összetartott.

»Igy nem vész mameluknak lenni!« tört ki néha, s csaknem frondór lett belőle.

Hanem mikor megtudta, hogy Tisza rögtön adó-emelésen kezd, a szive megörült.

»No lesz legalább egy kis dissolutió, a mi tréfákra nyujthat anyagot.«

Csalódott. A kormány-párt szó nélkül szavazott. Aldzsi oda lett. Melancholiájából csak a kiegyezési tárgyalások első kudarcza rázta fel. Ezuttal azonban beteljesedett forró óhajta. Megalakult a független szabadelvű párt.

Látni kellett volna azt az örömsugárzó arcot, a melylyel Aldzsi a szakadárokat éjszakákon át kísérte. Velük mulatott, velük szitkozódott, s gyönyörködött abban, hogy vannak hát mások is, a kiknek eszük van, s mégis bolondul tudnak cselekedni!

* * *

»Gyere Aldzsi velünk! —« szólott hozzá akkor tájban egy kilépő.

»Szivesen! felelte Aldzsi, — hanem előbb fizessétek ki az adósságaimat.«

* * *

Mikor a muszka politika elkezdődött, valaki Aldzsihez fordult, hogy mondja meg már igazán, csakhogyan belement-e a muszka szövetségbe Tisza Kálmán.

Aldzsi talán életében ekkor válaszolt őszinte komolysággal.

Azt válaszolta hogy :

»Mameluknak nem jó az ilyet tudni. De nem is szabad keresni.«

* * *

Mikor Beöthy Aldzsi még szolgabíró volt, történt, hogy három czigányt fogtak el azért, mert valamit vagy elloptak vagy lopni akartak.

Vitték persze a szolgabíróhoz.

Aldzsi ünnepélyes positurába vágta magát, a mihez mindig nagyon értett, mert szép legény és sok férfiaság ül az arcán, s megtudván a tényállást, vérfagyasztó szigorral ott helyben akasztófára ítélte mind a három czigányt.

Az ítéletet azután formasierint megíratta esküttjével, aláírta, megpecsételte, s elküldte az alispánnak. Azalatt pedig a három czigányt a saját udvarán egy bódéba dugta, mindenik elé két szál égő gyertyát tétetett; s ez volt a siralomház.

Az egész falu ott bámulta a három jajgató czigányt, a kiknek Aldzsi enni s inni annyit adott, a mennyit megbirtak. Másnap hajnalban kellett volna megtörténni a kivégzésnek.

Este nagy lélekszakadva megérkezik az alispán, s megy egyenest a szolgabíróhoz.

»Az istenért, mit csináltál?«

»Halálra ítéltém három cigányt, és holnap felakasztatom őket.« Válaszolt Aldzsi a legnagyobb komolysággal.

»De az lehetetlen!« kiáltott az alispán, a ki egészen felült a tréfának.

»Sőt lehető — felelt Aldzsi, — mert az ítélet, miután a cigányok nem felebbeztek, jogérvényes.« Persze nem akasztás, hanem kaczagás lett belőle.

* * *

Ezt csak azért hoztuk fel, mert nemsokára oda fogunk jutni, hogy mit Aldzsi mint szolgabíró csak juxból tett meg, azt a szolgabírónak (Tisza reformjai szerint) igazán joga lesz megtenni.

12 S így Aldzsiról (behozatván a politikai bírászkodás) nem mondhatják, hogy absolute nem adott még eszmét — Tiszának.

Szilágyi Dezső.

Méltóságos alak, és »méltóságos« úr. Annyira telve van igazsággal, hogy annak ad igazat, a kinek akar. A szavak is annyira hatalmában állanak, hogy sokszor másról gondolkozik, és ugyanakkor másról beszél. S nem lehetetlen, hogy ha valamelyik nagy beszéde után azonnal megkérdeznék tőle, hogy: mit mondott? — nem tudná megmondani.

* * *

A képviselőháznak nincs félelmesebb szónoka, mint ő: mégsem fél tőle senki. A mi onnan van, mert Szilágyi Dezső folyvást félti a positióját. Más szavakkal: Szilágyi Dezső már nagyon sokat beszélt arra, hogy félelmes legyen: de még semmit sem tett, hogy féljenek is tőle.

A Deák-párt fedezte fel őt, de nem tudta felhasználni. Mert mikor Szilágyi Dezső fölfedeztetett, már ak-

kor a Sprechministerek korszaka lejárt. Annak pedig, hogy Szilágyi Dezső nem tudta fölhasználni a Deák-pártot, s nem tudta ministerré tenni saját magát, — nem a Deák-párt az oka.

* * *

Szilágyi Dezső nem okult Somssich Pál példáján, a kit nagy tulajdonságai daczára szintén tönkretettek a transactiók.

A transactió kizárja az actiót; actió nélkül pedig csak akkor lehet valaki minister, ha semmi tehetsége sincs. Exempla sunt — odiosa.

Szilágyi Dezsőnek pedig sokkal több tehetsége van a ministerséghez, hogysem actió nélkül valaha minister lehesen.

* * *

És épen ez okból nagyon kétséges, hogy lesz-e valamikor minister?

Kétséges azért, mert eddigi manőverei nagyon kritikus helyzetbe sodorták.

Most vagy kénytelen odaadni eszméit másnak: vagy abba a hirbe hozza magát, hogy nincsenek eszméi.

Mindkét eset egyforma akadály arra, hogy minister legyen.

* * *

Politikai pályája annyiban mondható szerencsésnek, hogy minden idejét tanulmányainak szentelhette. Az igazságügyministeriumban folyvást tanulmá-

nyokkal bizták meg; a törvényelőkészítő bizottságban pedig egész napokat a bizottság könyvtárában töltött és tanult.

A folytonos tanulás közben aztán elfelejtette, hogy a politikus nem a szobában, hanem az életben — tanul.

* * *

Folytonos tanulása között egyszer csak azon vette magát észre, hogy kikiáltották jogtudósnak!

Ezzel aztán meg volt ölve.

Mert Magyarországra kimondta a sors, hogy itt szakember soha minister ne lehessen.

* * *

Igy lett Szilágyi Dezső minister helyett egyetemi tanár.

S míg Szilágyi Dezső az egyetemen tanul, addig Tisza Kálmán biztos abban, hogy őt meg nem tanítja keztyübe fűtyölni.

* * *

Nem utolsó rendü satyrája a sorsnak, hogy az, a ki ministereket buktathatna, csak jogászokat buktat.

De a sors satyrája Szilágyi Dezsővel szemben csak akkor lenne tökéletes, ha azokból a jogászokból, a kiket Szilágyi Dezső megbuktatott, mihamarább ministerek lennének.

S pedig, ha Tisza Kálmán sokáig uralkodik, miért ne történhetnék meg ez is?

* * *

Szilágyi Dezső tudvalevőleg kitűnő kardvivő is, sőt még Szeniczey Ödönnél is kitűnőbb.

Hanem a kardvivásnál is megvan az a szokása, ami a politikában. Ellenfelét sarokba szoritja, és kiüti a kardot a kezéből, — de meg nem vágja.

* * *

A sarokba szoritásnak ezen gyönyörét Szilágyi Dezsőtől többször élvezte már Csemeghy Károly, az igazságügyi ministerium Hyeronimije.

De azért Csemeghy mégis — mozog!

Eppur si muove.

S valamint Mihalikot (a közlekedési ministerium Szilágyi Dezsőjét) csak az vinné oda vissza, ha a Duna még egyszer elöntené Budapestet: úgy Szilágyi Dezsőnek is meg kell várnia az áradást, mely a választott megye és politikai jurisdictió újabb mesalianceából úgy fog kibuggyanni, mint valami Fertő.

* * *

Hanem Szilágyi Dezsőnek addig is le kell szoknia arról, hogy mindenféle incezi-fincezi embernek szemébe bókoljon, s úgy viselje magát velük szemben, mintha neki volna nagy gratia, hogy azok vele szóba állnak.

Mert igaz ugyan, hogy III. Richard is így tett, s

király is lett: csakhogy III. Richard az ilyen embereket a hátuk megett nem satyrizálta aztán, mint néha Szilágyi Dezső szokta tenni, hanem — ledöfette.

* * *

Általánosan ismert dolog: Pulszky Guszti ha valakivel beszél, azt és önmagát kivéve nem ismer más okos embert a képviselőházban.

S miután Pulszky Guszti nagyon sokat beszél Szilágyi Dezsővel, a képviselők abban a gyanuban élnek, hogy ha Szilágyi Dezső valaha miniszterre lenne, államtitkárául Pulszky Gusztit választaná.

És ez a gyanu még többet árt Szilágyi Dezső miniszterségének, mint az ő diplomatikus és semmittevő passivitása.

* * *

Mert Pulszky Ágostonról (ellentétben az ő másokra használt megjegyzéseivel,) mindenki elismeri, hogy okos ember és nagyon sokat tud: de ha (a mi a kedvességet és szeretetreméltóságot illeti,) közte és Csemeghy közt kell választani, akkor már inkább csak maradjon Csemeghy.

* * *

És így Csemeghy mindig maradván, természetesen Szilágyi Dezső minisztersége is mar ad.

S Szilágyi Dezső ma sem látja be hogy: miért?

* * *

Ha van valaki, a kinek ablakába méltán lehetne névtelen leveleket dobni, ily felírásokkal:

»Brútus ébredj!«

»Brútus ne aludj!«

Mindenesetre Szilágyi Dezső az.

Csakhogy ez esetben mindenek előtt különb Cassiust kell választania, mint Pulszky Gusztit.

* * *

Tehát: »Brútus ébredj!«

»Brútus ne aludj!«

Éber Nándor.

Egyszerre bukott fel a hirnév habjai közül, mint Aphrodite.

Sisakostul és pánczélostul ugrott ki Andrassy fejéből mint Minerva.

A kaszinó volt bölcsője, a parlament volt dajkája, és az »Angló Hungarian« bank volt öröksége.

Első, a mit róla tudtak, az volt, hogy: katonai kapacitás.

A második, hogy a »Times« levelezője.

A harmadik, hogy az angol kormány bizalmas embere.

S így ment ez tovább a véghetetlenségig. Podmaniczky Frigyes mindig tudott róla valami újat a k a s z i n ó b a n.

* * *

A beavatottak után csakhamar megismerte őt a nagy publikum is.

És pedig megismerte a nemzeti színház második számú balsó földszinti páholyából.

Abban látták Éber Nándort az előadások alatt napról napra — aludni.

Álmából még Wagner Richard trombitái sem riasztják fel. És így már abban is páratlan, hogy alva is — Éber.

* * *

Nagysága és működése ma is épp olyan mystikus, mint volt megjelenésének idejében.

Andrássy, mikor még miniszterelnök volt, rendesen azzal a kérdéssel lépett a kaszinóba: itt van Éber Nándor?

És ha Éber Nándor a kaszinóba lépett, rendesen e szavakkal fogadták: Andrássy keresett!

Podmaniczky Frigyesről általánosan azt tartották, hogy ő a közvetítő Tisza és Andrássy közt, — s ha Podmaniczkytól bármiben fölvilágosításokat kértek, ő mindenkit Éber Nándorhoz utasított.

Igy nőtt Éber Nándor nymbusa néhány hónap alatt oly nagyra, hogy attól kezdve mindenkit politikai nagyságnak tartottak, a ki Éber Nándort kereste: a kit pedig Éber Nándor keresett, arra általánosan fogadtak, hogy vagy miniszternek, vagy nagy követnek van designálva.

* * *

S azóta Éber Nándor úgy áll a politikai körök előtt, mint a discretió istene.

Mert bámulatos, csaknem hihetetlen az, hogy noha

Éber Nándor kilencz éven átfolyton szerepelt, és vagy Andrassy kereste őt, vagy ő kereste Andrassyt, mégis Ébernek e kilencz évi hazai szerepléséről senki sem tud egyetlen konkrét actiót ma sem.

Néhányszor beszélt ugyan a parlamentben, de akkor is mindig úgy, mintha a discretió tiltaná, hogy valamit mondjon. Nem is mondott soha semmit.

Titkait azonban még a Times leveleiben sem árulja el; mert a Times pesti levelei mindig olyanok, hogy bátran volnának gyárthatók Londonban is, a Nationál Ztg. vagy a Köhnische Ztg. nyomán. És Éber Nándor mindezeknek daczára ma is első rendű politikai férfit, s ma is döbbenve néznek arra a kaszinóban, a ki Éber Nándort keresi: ha pedig Éber Nándor keres valakit, az már fontos esemény, mely után mindenki szagol valamit.

* * *

Igy történt, hogy egyszer a kaszinói szolga ijedt arczeal futotta át a termeket, s mikor ijedtségének okát kérdezték volna, csak annyit válaszolhatott, hogy valaki keresi — Éber Nándort.

»Ki az a valaki?« volt az általános kérdés.

»Nem ismerem.«

»Mért nem jő be?«

»Nem tagja a kaszinónak!«

»Akkor bizonyosan valami külföldi diplomata, vagy agens!« — És mindenki tódult az ajtó felé, hogy szemébe nézzen a rejtélyes idegennek, a ki keresi Éber Nándort.

A rejtélyes idegen pedig a mint meghallotta, hogy
többen jönnek, sarkán fordult és kiszaladt.

Sohasem tudták meg hogy: ki volt.

Talán Éber Nándor sem tudja.

* * *

Eleinte szokásban volt őt »tábornok« urnak czi-
mezni, hanem erről csakhamar leszoktak az emberek.

Pedig Éber Nándor valóságosan tábornok volt va-
laha. Garibaldi nevezte ki annak, mint a Times tudó-
sitóját.

Nagy hiba volt Éber Nándortól, hogy mikor tábor-
noknak neveztetett ki, nem organizált rögtön egy sajtóiro-
dát, mint T ü r r I s t v á n. Mert ha ezt teszi vala, talán ma
is »tábornoknak« neveznék, s beszélne a világ olyan csa-
táiról is, quae nunquam fuerunt.

* * *

Utolsó nyilvános szereplése a keleti vita alkalmá-
val volt a magyar parlamentben.

Mint katonai capicitás kifejtette és töviről hegyére
bebizonyította, hogy az akkori katonai helyzet szerint
Muktár pasa már meg van verve Ázsiában.

Néhány nap mulva jött a hir, hogy Muktár pasa
megverte Ázsiában az oroszokat.

Tehát Éber Nándornak még ezuttal is sikerült a
világot elbolondítania.

* * *

Hogy Éber Nándor fényes anyagi körülmények közt él, — azt mindenki láthatja, a kinek szeme van.

Mert nemcsak magára költ, hanem — másokra is.

Igy bizonyos, hogy nemcsak sokat keresteti magát, hanem sokat is keres.

S ez is növeli mystikumát.

* * *

Hogy Éber Nándor keze mindenben benne van, onnan hiszik, mert kezei rendkívüli hosszúk.

S maga ez elég kezesség arra, hogy Éber Nándor alkalmas legyen arra, hogy minden hatalmas férfinak kezére játszóék.

* * *

A societásban annyira elfogadott ember, hogy már nem is nevezik parvenunek.

Azt senki sem tudja, hogy míg idáig jutott, hány-szor volt — elfogadó?

De ez nem is tartozik a dolghoz. A fődclog az, hogy nélkülözhetetlen.

* * *

Egy azonban bizonyos.

Az, hogy ha (a mit ne adjon az isten) Éber Nándor rövid idő alatt megtalálna halni, az ujságok rettentő zavarba jönnének ez által.

Mert minden ujság tudná, hogy egy nagy férfi u halt meg, és minden ujságnak kellene írni életének

nagyobb mozzanataról, érdemeiről stb; a közönség pedig sováran lesné, mert remélné, hogy most már meg fogja tehát tudni, miben volt nagy és kiváló Éber Nándor a míg élt: és akkor az ujságok lótni-futni fognak mindenkihez, hogy mondjanak valamit Éberről, ámde félünk, hogy Éber discretiója akkor fogja kegyetlenül megboszulni magát, mert senki sem fog tudni róla mondani semmit.

* * *

S nagy embernek nagyobb fátuma nem lehet annál, ha nagyságáról mitsem tud az utókor.

Ha Éber tovább is olyan titkolódzó lesz mint eddig, vigyázzon, mert ez a fátum fenyegeti!

Szende Béla.

Noha már öt év óta honvédelmi minister, mégis gyakran megtörténik, eltelvén a »hivatalos óra«, s megjelenvén a ministeri szobácskában Johan a komornyik, a ki figyelmezteti urát, hogy 2 óra elmult: Szende Béla abba hagyja dolgát (mert nincs olyan dolog, a mivel Szende Béla hivatalában 2 órán túl foglalkozzék) föl áll, ásít, karjait vasvillák gyanánt ég felé feszíti, mint a Flohban Domokossy Domokos, aztán az ásítás közben dörgő torokhanggal, mely közé terzben hangozva fejhangok is vegyülnek, e kérdést intézi Johához, a ki előtte áll:

»Hitted-e valaha Johan, hogy én minister leszek?«

Mire Johan (alig tudva leküzdeni az ásítást,) ajkát harapva és fogait szoritva viszonozza:

»Sohasem hittem volna kegyelmes uram.«

Mire Szende a büszke elégültség mosolyával nézi egy darabig Johant, aztán lábait feszítvén úgy széjjel, mint előbb kezeit, így végzi:

»No mert én se hittem.«

* * *

És mégis minister. Sőt már 5 éve az, és már a harmadik kabinetet szolgálja. De az eddigi debútból ítélve, míg ő lesz honvédelmi minister, nem is fog ám a honvédség ágyut és műszaki csapatokat kapni soha.

Összes ministersége alatt egyetlen sikerült és följegyzésre méltó ténye volt, az mikor H a v a s S á n d o r t hihetetlen furfanggal ráakasztotta Bartal Györgyre, s elvitette a kereskedelmi ministeriumba államtitkárnak.

Akkor tapsolt neki egyhangu elismeréssel az ország.

Az már kevésbbé sikerült neki (bár a hihetetlen furfang ekkor is nagy szerepet játszott,) mikor megfogta elnöki titkárjának A s b ó t h J á n o s t csak azért, hogy Krassó megyében főjegyző ne legyen, mert az ő elnöki hivatalából került ki a »Magyar conservatív politika.«

Szende Bélát csak az vigasztalhatja, hogy nem volt benne része.

* * *

Annak, a ki Szende Béla politikai egyéniségét kívülről belülről egyforma figyelemmel kíséri, arra a tapasztalatra kell jutnia, hogy az ő egyéniségében külsőleg s bensőleg egyaránt nagy szerepet játszik, a — c z i z m a.

A magyar eszmát például a világért sem vetné le, s innen van, hogy ministertársai tökéletesen elégnek tartják azt az egy czizmát, a mit ő a lábán hord, s min-

dig ellene vannak, ha Szende Béla beszélni akar a parlamentben.

* * *

Nem is igen beszél.

Ha a honvédelmi tárczát bírálja valaki, nagy szemeket mereszt eleinte Tiszára, — de mikor azt látja, hogy Tisza jegyez, olyan kedélyes ábrázatot nyer megint, mintha nem is rá tartoznék a dolog.

Ürményi Miksára nem lehet elmondani, hogy valami nagy irigye volna Szende Bélának, hanem azért ilyenkor mindig kijő a flegmájából.

* * *

A közvélemény megneheztelt Ürményire azért, mert reductiókat javasolt a honvédség keretében.

Hanem azért még ma sem neheztel, hogy a honvédelemnek olyan ministere van mint — Szende Béla.

* * *

A Bittó kormány alatt kitört a conflictus a honvédelmi ministerium és a honvédhadparancsnokság közt.

Hild ezredes és Szende Béla közt volt a választás.

Ekkor történt, hogy a sajtó-osztály egyik tagja »hivatalból« tette tiszteletét Szende Bélánál, hogy adjon valami dementit a felszaporodott álhirek ellenében.

S elébe tette a lapok nyilatkozatait.

Szende Béla elolvasta azokat, aztán sokáig a hivatalnokra nézett. Végre megszólalt:

»Hát aztán mi a fenét mondjunk mi erre?

* * *

Móricz Pál után Szende Béla az, a kihez érdemes és hálás dolog is rokonsági viszonyban állani.

Mert ő nem teszi ugyan rokonait államhivatalokba, mint Móricz, de annál inkább (és annál jobban) elhelyezi őket Krassó megyében; s e mellett kifogyhatatlan azon jogzímek föltalálásában, melyeknek alapján valaki állandó nyug- vagy kegydíjak élvezetében részesülhet.

* * *

Mint jó gazda, arról nevezetes, hogy a kultusministerium kezelése alatt álló alapítványi pénzekből úgy megterhelte birtokait, hogy kölcsönököt addig, míg a föld értéke megint föl nem száll oda, a hol 1869-ben állott, fölmondani annyi volna, mint a betáblázott alapítványi pénzek felét a kutba dobni.

Csoda, hogy Trefort ezzel is épp úgy nem dicsekszik, mint a hogyan dicsekszik a fehérmegyei bérletekkel, melyekből Kégli György uradalmakat vett magának — Biharban.

* * *

A ki honvédelmünk oszlopát az utczán sétálni látja, talán eszébe jut neki a volt francia hadügyér Lebeuf, ki a francia háboru előtt szintén így kiáltott fel: »ennyi és ennyi katonát állithatok csatatérre hat hét alatt, az utolsó gombig fölszerelve!«

Mikor aztán csatára került a dolog, a nagy sereg a papíron maradt.

A ki azonban Szendét Krassóban látja sétálni, s véletlenül nem tartozik rokonai közé, bizonyára így sohajt fel Virgiliussal: *spes tanta nepotem!*

Ráró Podmaniczky Frigyes.

Az, a ki Gyulai Pálnak mintául szolgált — Romhányi-hoz. Tehát Podmaniczky bevégzett Romhányi: míg Romhányi (hiányozván belőle még három ének,) bevégezetlen Podmaniczky Frigyes.

Az igazi költő mindig valódiságot keres a költészetben, és költészetet a valóságban.

És így, ha Romhányi nem költött alak, Podmaniczky Frigyes minden bizonynyal költői alak.

Gyulai Pál pedig (Podmaniczkynek és Romhányinak szerencsés találkozása következtében,) igazi költő.

* * *

Eszmékért lelkesülni, e lelkesedést az eszmével együtt láthatóvá tenni, ehhez senki sem ért oly brillians eklatval, mint Podmaniczky Frigyes.

Már a forradalom után, mikor osztrák katonának sorozták be, képes volt mint egyszerű »Gemeiner« magára vonni az egész armádia figyelmét.

Szivarosboltba például mindig az ezredese után ment, s míg az ezredes nem vett drágább szivart a virginiánál, ő a »Gemeiner« sosem vett olcsóbb szivarokat a regalia grandenál.

És míg az ezredes a virginiákat a boltban kereste, s (abban az időben) három és fél krajczárral fizette meg, addig a Gemeiner az olasz Virginiákat a női szépség virágos kertjében vadászta, s ezeket költött reájok.

* * *

Mint osztrák közlegénynek természetesen nem volt Privatdienerje, s a bakancsát magának kellett megfény-mázosítani mindennap.

A Gemeiner ehhez a mütéthez mindennap egy új glacé keztyüt használt el, s a káplár minden nap abban a glacé keztyűben ment a kedvesének kurizálni, melylyel Frigyes báró reggel a bakancsát subiczkolta ki.

S így történt, hogy mikor az osztrák hadseregéből kiszabadult, s a kaszinói jeunesse dorének kapitánya lett, nem költött annyit, mint osztrák-közlegény korában.

* * *

Aztán itthon is sajátságos módon frappirozta a világot.

Sokat beszélgetett eredeti juxairól, pikans szerelmi kalandjairól, s el tudta hitetni a világgal, hogy másra nincs ideje, s máson nem jár az esze. S egyszerre csak regényekkel és becses értekezésekkel jelent meg az irodalom terén.

Az emberek eleinte keresték a rejtély mögött az — író-t; de csakhamar kisült, hogy az csakugyan maga Podmaniczky. A miben aztán később, mikor a magyar nemzeti divat fénykorában Frigyes báró egyszerre csapott át a paraszt szűrőből a lengyelbe, s egyéni izlésének megtestesítésére külön szabót tartott, s ennek dacára okos beszédet mondott, sőt az encyclopedikus ismeretekben lassankint capacitásnak ismertetett el, — senki sem kételkedett többé.

* * *

Igy lett ő az írók közt mágnás, s a mágnások közt író.

És mind a két téren egyszerre vált ki, egyszerre lett bámulat tárgya.

Az írók ünnepelték benne a mágnást, a mágnások bámulták benne az író-t.

Neki pedig lehettek percei, melyekben mint író megvetette a mágnásokat, s mint mágnás megvetette az írókat.

* * *

E kiválási ösztön és szenvedélyes föltünési hajlamanak lehet betudni, hogy Podmaniczky Frigyes a közjogi kiegyezés alatt nem a Deák-párthoz, hanem a bal-középhez csatlakozott.

Ha Podmaniczky annyi észszel, tapasztalással, gentlemanlikekal, és perfect manirral a Deák-párthoz csatlakozik vala, ezt mindenki természetesen találja, s nem tűnik föl senki előtt.

De hogy a balközéphez csatlakozott, ezen mindenki elbámult.

S Frigyesnek ez kellett. Inkább akart egy rongyos faluban első lenni, mint Rómában második.

Noha néhány év mulva itt is megtörtént vele, hogy voltak percei, mikor így szólt magához: hát kellett ez én nekem?

* * *

Mint balközépi férfit, s a »Hazánk« szerkesztője győződött meg Podmaniczky arról, hogy ha a sors szaván fogta volna Caesart, s megtette volna őt ama rongyos faluban elsőnek: Caesar csakhamar belátta volna, hogy ehhez képest mégis csak okosabb, másodiknak lenni Rómában, ha az ember nem lehet Rómában az első.

És mikor erről Podmaniczky Frigyes meggyőződött, kigondolt magának egy eddig soha sem látott divatot, varratott magának kabátot, melynek dereka a földig ér, s melynek színvegyüléke zavarba hozta volna a polarizáció mesterét Aragót; varratott magának nadrágot, melyet francziául csak így lehet jellemezni »szűk a pantallon bokába de bú:« s mikor külön szabójával mind ezt megvaratta, fölöltözködött oly hősi hangulattal, mint az utolsó napon Zrinyi Miklós, s ebben az új kostumben vett búcsut a balközéptől, s átsétált a váci utcán keresztül a Deák-pártba.

* * *

A váci utcán jutott eszébe, hogy milyen geniális építészeti systéma volna úgy építtetni az utcákat, hogy

egy egyemeletes ház mellett állna egy két emeletes, e mellett egy három, s e mellett ismét egy négy emeletes; mely a tulsó végén ismét úgy ereszkednék le a negyedik háznál egy emeletesig, mint a hogy itt fölemelkedik a négyig; elgondolta e mellé, hogy az ilyen építészeti systéma mellett milyen felséges gymnastikákat produkálnának holdvilágos éjjelenként a macskák, (kikhez a szobacziézusok iránti mély rokonszenvennél fogva mindig vonzódtok;) s a mint belépett a Deák-pártba, azonnal publicálta e gondolatát, a mi ott annyira imponált, hogy Frigyeset rögtön kinevezték a közmunkatanács alelnökének.

(Azóta a geniális építészeti systéma a váczi utczában csakugyan testté is lett; éppen azon a helyen, a hol Friczi agyában megfogamzott.)

* * *

Mikor a fusió beütött, Tisza Kálmánnak meg kellett mutatnia, hogy a deák-párti főegyénségekkel épp úgy kész megosztani a hatalmat, mint a balközépiekkel. S ennek kimutatására hol lehetett alkalmasabb egyéniség, mint báró Podmaniczky Frigyes?

Podmaniczky már akkor volt vasuti igazgatótanácsos, volt a közmunkatanács alelnöke, volt honvédkapitány stb. — következésképp az akkor éppen kérdésessé vált színházi intendánsságra sem lehetett volna alkalmasabb embert találni, mint őt.

Meg is találták.

És hogy az intendánsi fizetésre ne legyen rászorúlva, kikötötték, hogy többi hivatalát is tartsa meg.

És kikötötték ezt annál is inkább, nehogy sok üres ideje legyen bájos primadonnák vagy ballerinák hálójába esni.

S hogy ez a kombináció mennyire helyes volt és practikus, bizonyítja az, hogy noha Podmaniczky Frigyes már 3 éve intendans, a szive még mindig nincs szerződötve, s legfőlebb azok iránt fogékony, a kik csak vendégszerepelni járnak hozzánk.

Igaz azonban az is, hogy azóta a vendégszereplőkben — nincs hiány.

* * *

Mikor Podmaniczky Frigyes a nemzeti színház kormányzatát átvette, abban az időben a nemzeti színház titkos forradalmaknak, lázadásokat czélzó intriguáknak és összeesküvéseknek színhelye volt. A művészeti érdekek szétrongyolt zászlóját a személyes érdekek használták fel — fügefalevél gyanánt. A nemzeti színház személyzete praetoriánus had volt. A sajtó, a személyes érdekekben felolvadva, és rokonság, szerelem, írói érdek szerint belejátszva, napról-napra színházi botránnyokat szellőztetett. A közönség a színháztól elhidegölve, a színház a közönséget magától elriasztva. A pénztár üresen, a deficit magasra hágva. Egészben egy augiászi istálló.

* * *

Nem ide tartozik kutatni és földeríteni az okokat, melyek a színházat ide sülyesztették. Erős vezető kéz hiányában minden színház rohamosan és szükségképen sülyed ide. Csak egyet akarunk itt constatalni. Azt,

hogy az akkori botránnyos helyzetnek mégis volt egy tiszteletre méltó és becsületes oldala. Ez azoknak törekvése volt, a kik ki akarták ragadni a nemzeti színház kormányzatát azon önző, tehetetlen és képtelen kezekből, melyekben le volt téve. Ki akarták ragadni a nemzeti és abszolút művészet érdekében. A hiba részükről csak az volt, hogy e törekvésekbe ők is önző érdekeket vegyitettek, s Dobsa Lajos candidálásával nevetéssé tették az ügyet. Ezeken kívül elhibázták a modort, melyben törekvéseiket a nemzet előtt bemutatni akarták, és ott, a hol egy embernek jellembeli hiányait, igazgatási képtelenségét joggal támadhatták, ugyanakkor megféledekeztek a tiszteletről, melylyel azon embernek drámairói érdemeit tekinteniök kellett volna.

És a nyilvános élet, a közpálya és a szellemi küzdelmek erkölcsiségi szempontjából jobban történt az, hogy e törekvés nem sikerült, mint történik vala, ha sikerül.

Mert jobb, ha egy nagyérdemű férfiúnak elnézzük hibáit, mint az, ha hibáiért elfelejtjük érdemeit.

* * *

Báró Podmaniczky Frigyes tehát ily viszonyok közt vette át a nemzeti színház intendánságát, s lehetett-e más törekvése, mint helyreállítani a rendet, helyreállítani a — békét?

És van-e a béke és rend visszaállításának biztosabb és ügyesebb módja, mint az, ha megengedjük mindenkinek azt, hogy azt tegye, a mit akar?

Igy lehetetlen összeveszni valakivel, s összeveszni lehetetlen lévén, következik önként a béke és a rend.

* * *

Hogy az intendánsnak ne kellessen a fejét törni azon, hogy mi a nemzeti színház hivatása, s mivel tartozik a nemzeti színház a nemzetnek, mely benne a művészetnek templomot emelt; erre nézve minden bizonynyal a legegyszerűbb expediens az, ha az intendans a nemzeti színház két művészi birodalmát (az operát s a drámát) külön-külön igazgatókra bizza, — ő maga pedig nem szól egyikbe se.

* * *

De minek is szólna bele, mikor mindjárt az elején olyan világos és megdöbbentőleg igaz programot mondott, hogy gondolkozhatik fölötte száz drámai igazgató.

Shakespearere vonatkozik.

»Shakespeare — ugymond Podmaniczky, — vagy nagyon kitűnően kell adni, vagy sehogy.

De adni kell.«

* * *

És meg »kell adni,« hogy a nemzeti színháznál soha olyan rend, béke és egyetértés nem uralkodott, mint Podmaniczky kormányzata alatt.

Mindössze a tragikus hős, és a hőstenor-kérdés zavarja néha.

De itt is kiegyenliti magát a dolog.

A nemzeti színháznál a külföldi hőstenorok vendégszerepelnek, a nemzeti színház praedestinált tragikus hőse pedig a — vidéken vendégszerepel.

* * *

Mikor a népszínház megnyílt, s igazgatója egy Shakespear-utánzó romantikus drámairó, főrendezője egy Shakespear-játszó tragikus hős volt, mindenki azt hitte, hogy a népszínház rövid idő múlva a drámai művészetben fog a nemzeti színházzal versenyre kelni.

Talán a nemzeti színház is ezt gondolta, mert ugyancsak túladdott a drámai művészetben, nehogy e téren vereséget szenvedjen a népszínház személyzetével szemben.

És fölvette repertoírjába a »Godelot hotel«, »Azok a férfiak«, »A nagyon szép asszony« stb.-féle izléstelen sületlenségeket, s ezeknek légkörébe belegyakorolta színészeinket akkora bravourral, hogy a népszínházban minden bohózat megbukik, mert azt csak a — nemzeti színházban lehet megnézni.

* * *

De megvan a béke, és megvan a rend! És nem volna jó dolga báró Podmaniczky Frigyesnek, ha ő mint intendans ezek mellett egyébre is törekednék.

Van ő neki elég baja a közmunkatanácsossal.

Mert ugyan mit érne vele, ha föllépne mint reformer?

Az ő finom, a formák iránt rendkívül kényes, a kritika iránt végtelen érzékeny, s minden hercze-hurczától irtózó egyénisége maga ellen zúditaná a színházi és irodalmi klikkek féltékenységét, irigységét és haragját, — s meglehet, a nemzeti színházon nem segítene, magát pedig tönkre tenné.

Mert ahhoz, hogy valaki a nemzeti színházat regenerálja, olyan ember kell, a kiben egyesül Lessing, és a muszka — hetman.

Báró Podmaniczky Frigyesben pedig e kettő közül egyik sincs meg.

* * *

De azért csak maradjon meg ő színház-intendansnak, mert míg ő az intendans, addig a nemzeti színháznak nem lehet annyi deficitje, hogy a belügyminister szó nélkül ne fizesse ki.

Mert akárhogy tele is akasztja Tisza Kálmán hivatalokkal báró Podmaniczky Frigyeset, azért mégis a dós a marad neki azért, hogy Podmaniczky párthive lett megint.

S ha Ney tábornok után, hasonló körülmények közt valaki jogosan mondhatná el, hogy »minden elveszett, csak a becsület nem:«

Podmaniczky az!

Báró Baldácsi Antal.

Mióta római katolikus létére roppant vagyonát oda ajándékozta a — protestánsoknak, azóta országosan ismert név, s a protestáns naptárak tele vannak arczképével.

S valamint Baldácsi Antal ezzel a donatióval megtagadta a katolikus jellemet, úgy tagadta meg magát vele szemben a nyílt és egyenes protestáns jellem is, mert mikor Baldácsi arczképeit naptárakban közli, meghamisítja annak vonásait és — hizeleg neki.

* * *

A ki e jelenséget komoly kritika alá veszi, abban könnyen fölvilanhat az a gondolat, hogy Baldácsi e donatióval nem akart egyebet, mint compromittálni a protestánsokat, s megmutatni azt, hogy a protestánsok csak addig puritánok, míg szegények, s mihelytt vagyonról van szó, kitünőbb katolikusok tudnak lenni, mint a római pápa, a ki viszont, ha arról van szó, hogy világi hatalmát csorbítsák, rögtön — protestál.

* * *

E gondolatból önként következik az a föltevés is, hogy Baldácsi tulajdonképen csak akkor volt jó katolikus, mikor vagyonát a protestánsoknak ajándékozta, mert az volt czélja, hogy a nyilt és egyenes protestans jellemet — *corrupálja*.

* * *

S hogy Baldácsival szemben ez a gondolat és föltevés nem egészen valótlan színű, mutatja az, hogy aligkerült nyilvánosságra e donatió, Baldácsi azonnal beállított Simor bibornokhoz Esztergomba, s azzal kezdte, hogy »nem tértem ám ki! — még mindig katolikus vagyok. És az is maradok.«

* * *

De hát miért adta akkor minden vagyonát a protestans hitfelekezeteknek? kérdik a laikusok.

Azért, hogy egy monstre perben — visszaperelje.

* * *

Mert Baldácsinak nem szenvedélye a dicsőség, nem szenvedélye a szerelem (mert, hogy ez utóbbi szenvedélye lehessen, százszor — gazdagabbnak kellene lennie) neki csak egy szenvedélye van: a per.

Egy perből csinál százat.

Kezdi az alperes ellen, folytatja ügyvédje ellen, végzi a törvényszék ellen. Ha nem volna más, a kivel perelhetne, perbe szállna önmagával. S csak az szerep neki igazi boldogságot, a ki perrel fenyegeti. Mert ha

már az is élvezet neki, ha mást perel be, mennyivel nagyobb élvezet az, ha más perli be őt!

* * *

Számtalan ember van a világon, a ki Baldácsit »jó« embernek tartotta — három hétig.

Még több, a ki azt hiszi, hogy Baldácsit könnyű — lefőzni.

S legtöbb, a ki dicséri szemébe, míg a háta mögött vagy szidja, vagy kineveti.

S mindezt ennyi vagyon mellett!

* * *

Egy időben lapalapítása dühe volt, s e dühét akarta kizsákmányolni Áldor Imre nem gondolva meg, hogy ő sokkal szellemdúsabb ember és nagyobb gavallér, hogysen Baldácsynak schneidja ne ébredjen arra, hogy a barátság perré nője ki magát köztük.

Ugy is lett. Baldácsi megalapította a »Hunniát«, s szerződést kötött; s két hónap mulva már nem tartotta meg.

Hunnia nyög letiporva, sirnak a bús magyarok! — Ez volt kedvencz gondolata. És sováran várta Áldor részéről a pert.

Hanem Áldor Imre csunyául lefőzte.

Nem perelte be.

* * *

Különben Baldácsi épp oly rejtélyes lény, mint Hugó Károly.

Az ember nincs tisztában azzal, hogy neki hiányzik-e az ötödik kereke, avagy ő tartja e bolonddá a világot?

Mert bolondokat iratni mással, s azt kiadni neve alatt, ez olyan passió, mely inkább jux, mint esztelesség.

Mert a mai világban az ember jó pénzért okos dolgokat is irathat magának; s a ki ennek daczára bolondokat irat, kell valami céljának lenni vele.

* * *

Alig van publicista, a kinek neve alatt annyi cicerós czikk jelent volna meg, mint Baldácsi.

S mégsem ismeri a világ nézeteit.

Ez onnan van, mert Baldácsi eddigelé csak azokat fizette, a kik a czikket megírták, — azért még nem fizett, hogy — elolvassák.

Pedig ezt kellene legjobban megfizetnie.

Báró Kaas Ivor.

Politikusaink és publicistáink között egy sincs, a ki pártjaink és pártviszonyaink fölött ítéletet mondani competensebb volna, mint az »Itélet napjának« költője, báró Kaas Ivor.

És újabb költőink közt egy sincs, a ki szebb verseket tudna írni, mint politikai vezércikkeiben ír a Pesti Napló főmunkatársa báró Kaas Ivor.

Ezért mondja róla (összehasonlítva őt Lord Byronnal) Gyulai Pál, hogy ha igaz az, hogy Byron költeményei csupa elnyomott parlamenti beszédek: úgy igazabb az, hogy báró Kaas Ivor vezércikkei egytől-egyig elnyomott költemények.

* * *

De ha báró Kaas Ivort mint politikust hasonlítani akarjuk valakihez, (mert a Byronhoz tett összehasonlítás inkább csak a politikai és költői ellentétek külső

találkozása,) leginkább hasonlíthatjuk őt Kossuth Lajoshoz, mint a kivel politikai egyéniségének külső tulajdonai, és benső ellentétei leginkább összeválnak: s ha Kaas Ivor élőszóval úgy bírná a szavak hatalmát, s volna neki oly színvonal alakja és hangja, mint Kossuthnak, akkor, hogy a hasonlat ne sántikáljon, semmi sem hiányzanék.

* * *

Mert mint Kossuth Lajos politikai tulajdonságai is csak egy dologban kulmináltak s egyben érvényesültek, úgy mint politikus Kaas Ivor sem egyéb, mint agitátor.

S ebben Kossuth Lajostól (leszámítva az élő szavak hatalmát, és a színvonal alakot és hangot,) csak annyiban különbözik, hogy Kossuth csak a saját eszméi, Kaas Ivor pedig csak a mások eszméi mellett tud agitálni. Igaz, hogy ez is lényeges különbség.

* * *

Ez nem Kaas eszme hiányát jelenti, hanem azt, hogy a saját eszméivel szemben Kaas Ivor nem Kossuth, hanem Hamlet. Azért él csak másokért, mert magáért — így hiszi — nincs mit élnie.

Ha saját magáról van szó, akkor »ez a gyönyörű alkotmány, a föld, neki csak egy kopár hegy fok: ez a dicső mennyezet, a lég, ez a felette függő kiterjedt erősség, ez arany tüzekkel kirakott felséges boltozat, mindez előtte nem egyéb, mint undok és dögleletes párák összeverődése. S mily remekmű az ember, mily nemes az értelme, mily határtalanok tehetségei! Alakja, mozdulata

mily kifejező és bámulatos! Működésre mily hasonló angyalhoz, belátásra mily hasonló egy istenséghez! a világ ékessége! az élő állatok mintaképe! És mégis, mi neki ez a csipetnyi por? Ő nem gyönyörködik az emberben, nem — az asszonyban sem, hiába mosolyog! («*)

* * *

És ha egészben vesszük Kaas Ivort, akkor, hogy megértsük, sem Byronhoz, sem Kossuthhoz nem lehet őt hasonlítani: mert ő egy megtestesült Hamlet.

Először is dán, éppen mint Hamlet.

A legnemesebb idealismusból van teremtve, mint Hamlet. Végzete, hogy csak a szeretetre van szenvedélye, szeretni nőt, szeretni barátot, szeretni a világot, forrón, önzetlenül és végzetlenül! — és lassankint csalódní mindenben és mindenkiben!

Oféliáját a kolostorba küldi, mert Ofélia az ő Horatióját szereti, Horatiója pedig a király szolgálatában áll.

Mit ér neki, hogy királyfi, híres ember, lángész, szép és fiatal? — Környezete, az udvar, titkon azt a véleményt táplálja róla, hogy — örült!

* * *

Pártjaink és pártviszonyaink fölött ítéletet mondani — így kezdtük — senki sem kompetensebb, mint ő.

Azt hisszük, mindenki ki fogja találni hogy: miért?

*) Ez utóbbi szavakat »hiába mosolyog« Hamlet nem az asszonyokra, hanem Rozenkranzra érti, de Kaas Ivornál bátran applicálhatjuk az — asszonyokra is.

Azért, mert közvetlen tapasztalás és tanulmány alapján ítélhet fölöttük.

Még mint félig gyermek, nagy bátyja: Ivánka Imre iránti pietásból a balközép journalistája lett, de — okosabb és tanultabb lévén, mint a párt összevéve, — csakhamar belátta, hogy ott nem fogja megtalálni a mit keres.

Ezután mind az 5 világrészen keresztül utazva, elment a Deák-pártba, melyhez már akkor a baráti szeretet hajlamai vonták.

És míg a balközépnél nem találta azt, a mit kerest: a Deák-pártban nem kereste azt, a mit talált. Mert egy egészen véletlen eset kapcsolta itt össze Lónyayval.

Ezután — Hamleti végzeténél fogva — a Deák-pártban maradt ugyan, de megszűnt deák-párti lenni.

A Deák-pártot pedig segített ő is megölni azért, hogy most föltámasztásán fáradozzék.

* * *

Bármily különbözőképen vélekedjenek is az emberek Kaas Ivor politikai szereplése és multja felől, egyben mindenki megegyez és egyetért, abban, hogy Magyarországnak Kossuth Lajos óta nem volt olyan journalistája, mint Kaas Ivor.

Az emberek rejtett érzelmeit megtalálni és megnevezni, a földobott szikrát lánggá fujni, a szenvedélyt viharra kavarni, a szívet a gyűlölet élvezetére tanítani, az ítéletet lerészegíteni, és mindenek felett az unalmat elkergetni, senki sem tudja jobban, mint Kaas Ivor.

S a mennyire nem bírja az élőszavak hatalmát: annyira uralkodik a holt betük felett.

Ha tudná mit akar, ha volnának politikai vég-czéljai, ha nem akarna mindig másoknak vagy a közvéleménynek uszályhordozója lenni, senki sem rendelkezék annyi eszközzel megnyerni magának a nemzetet, mint ő.

De ez lehetetlen!

Nagy dolgokra csak pillanatokig, órákig tud lelkesülni; szellemére állandó hatást csak kis dolgok gyakorolnak.

Szembeállani a pisztolynak, és meghalni a lova-giasság és becsület törvényeiért, minden pillanatban készen áll.

De hogy kiszakítson szívéből apró érzelmeket, melyek gyötrik és marczangolják:

hogy úgy vegye az életet, a mint van, s nem a mint ő óhajtaná;

hogy az emberektől ne követeljen annyit, a mennyit ő képes lenne nekik adni;

hogy a mivel a bölcsészet ki nem tudja békíteni, azzal kibékítse a kedély:

erre képtelen.

* * *

Minden agitátornak közös jellemvonása (s mivel agitátornak született, máskép nem lehet), hogy minden eszméért, elvért és meggyőződésért csak úgy és csak addig tudnak lelkesedni, míg az által agitáltatni, és azzal agitálni lehet.

Ez magyarázza meg, hogy Kossuth, a ki éveken át szenvedélyesen agitált a megyék mellett, s gunyolta Eötvöst, Szalayt és Csengerit, a kik állami központosítást hirdettek és vitattak, s ezt a parlamentarismussal kötötték össze: hogyan dobhatta el magától a megyéket egy nap alatt, s hogyan állhatott a parlamentaristák élére, holott a parlamentarismus a megyei politikának éppen ellentéte.

Ez magyarázza meg, hogy Kossuth, ki éveken át izgatott a dunai confederatióért, hogyan adhatta föl ezt egy nap alatt; Törökország integritása érdekében.

És ez magyarázza meg Kaas Ivor politikai agitációinak változatait is.

Nem tudható be érdemének, ha helyes uton jár: s nem róható hibájául, ha helytelen csapásra tér.

Mert mindenben agitatori természete uralkodik felette, s ez mindig a viszonyok és véletlenségek uralma alatt áll.

Ha agitációra tere nyílik, Herkules erejével bír.

Ha agitációra tere nincs, összezsugorodik, mint a dérforrázta virág.

* * *

Lelkének és kedélyvilágának hajlamai a conservatívek felé vonják. Mert az életben mint politikában egyaránt vonzódik a gentlemanekhez. Vallása lutheránus, de érzülete — az aristokratikus nisusnál fogva, — teljesen katolikus. S mégis a fusió óta Sennyey Pálnak nem volt makacsabb ellenfele, mint ő. Passióval üldözte, s gyönyört talált abban, ha gunyolhatta. Sőt — a mi

nem illett hozzá — tudott kárörvendő lenni Sennyey irányában.

És miért?

Azért, mert Sennyey annak idején nem mozdította elő, hogy Kaas Ivor — konservatív lehessen.

Nem bírálta higgadtan Sennyey helyzetét, hanem hogy Sennyeyn boszut álljon, föltétlenül Tiszához csatlakozott.

S meg kell adni, hogy ha Kaas Ivornak sikerült volna a fusió alatt Sennyey pártjához fűződni, nem ártott volna Tisza Kálmánnak annyit, mint ártott így, hogy a fusió után Tiszához csatlakozott.

* * *

Kaas Ivor számtalan cikket irt, melyek államférfiúi magaslaton állnak.

Kár, hogy ezek közül sokat (s talán a legszebbeket és legigazabbakat) néha elfeledi.

Ajánljuk figyelmébe azokat, melyeket egykor a conservatív politikáról irt; kifejtve, hogy Magyarországon olyan conservatív párt, mely nem a Deák-pártból fejlődik ki, nem boldogulhat. A Deák-pártnak kell átalakulnia conservatív párttá, hogy őszinte és erős nemzeti politikát inaugurálhasson.

Ez a politika igaz, hogy megbukott. De nem szűnt meg igaznak maradni.

És ha ez a politika megbukott, mert a deák-párti és conservatív elemek félre ér-

tették egymást: újra napirendre kerülhet, mihelyt — megértik egymást.

* * *

Hogy Kaas Ivor az ő Hamleti végzetével és ellentéteivel tragikus alak nem lett, s talán nem is lesz, oka az, mert a mai korból kihalt a tragikai nagyság és tragikai érzék.

A tragikum és a komikum közös forrás: csak hogy amaz vastagon szakad ki, emez pedig vékonyan kanyarog.

A tragikumhoz az kell, hogy az egyén álljon a tömeg felett: a komikumhoz elég, ha a tömeg áll az egyén felett.

S így Kaas Ivorral sokszor megtörtént, hogy sok oly dologban, mely hajdan a tömeg fölé emelte volna őt, most azt a vélekedést provokálta, hogy a mit tesz — hóbort.

* * *

Ilyen hóbortnak tudták be nála, hogy míg a Reform tulajdonosa volt, örökös pénzzavarokkal küzdött.

Hogy mikor gazdag társulatok egyes objectiv notitiákért és üzleti hirdetésekért, melyekben a lap nem engagierozta magát, »Bethëiligungot« küldtek neki, ő azt visszautasította.

Végre mikor az »Itélet napjának« honoráriumát visszaadta az »Atheneumnak«, azért, mert művét az akadémia — megkritizálta.

* * *

Csakhogy ezekre a hóbortokra — akármit mond a világ, — Kaas Ivor mindig büszke lehet.

* * *

Általában ohajtandó, hogy Kaas Ivor megszerezzen magának a büszkeségből annyit, a mennyi a fűszerből kell az ételbe, hogy élvezhető legyen.

Mert sem ész, sem férfiasság sem jellem nem egész, míg megfelelő büszkesége nincs.

A büszkeség a szárny, mely az élet apró bajain és kellemetlenségein fölül emel.

Az ezen értelemben vett büszkeségnek hiánya nem szerénység, hanem gyermekes naivitás.

A ki a világ előtt szerepet játszik, s az elsők közé tartozik: annak kötelessége a világ előtt elrejtteni gyöngeségeit.

Achillesnek is voltak fájdalmai, sőt sirni is tudott.

Hanem elment a tengerpartra: sohajait a siket végtelenségbe lehellte, s könnyeit a néma hullámokba pergeté.

* * *

Annál inkább szükséges a büszkeségnek ezen hiányzó része Kaas Ivornál, mert különben erőt vehet rajta a beteges hiuság.

Mert csak beteges hiuságnak lehet előjele az, hogy azért, mivel az Akadémia nem ismerte el feltétlenül az »Itélet napját« kimondta ünnepélyesen, hogy szépirodalommal többé nem foglalkozik.

S a mennyire Kaas Ivor makacsságát ismerjük,
félő, hogy meg is tartja.

Pedig ne tartsa meg.

* * *

Mert az Akadémia birálatának van egy nála sokkal hatalmasabb apellatoriuma: az idő!

S Kaas Ivor ne féljen attól, hogy ítélet napig kell várakoznia, míg azt, a mi az »Ítélet napjában« nagy-szerű és igaz, kifejti az idő.

Irodalmi érdekharczok elmosódnak, klikkek szét-hullanak, de a könyv megmarad.

Életében el lehet temetni, de föltámadása után nem lehet megölni.

S valamint az ítélet napon lesz a föltámadás, úgy az ő Ítélet napjának is lesz — feltámadása.

Mert, szerkezeti, nyelvezeti némely gyarlóságától eltekintve, Madách óta nem producált ilyet az iro-dalom.

Az összes újabb poetákban nincs annyi mélység és igazság, mint e művek némely lapján.

Csakhogy e mű távolról sem az, a minek Kaas Ivor előszavában magyarázza.

És így, hogyan veheti ő rossz néven az Akadémiá-tól, hogy művét nem értette meg, — mikor Kaas Ivor maga sem érti?

* * *

Ez paradoxonnak látszik, pedig nem az.

A költő, ki eszmével születik, benső szükségből

megteremti azt, a nélkül, hogy annak commentátora tudna lenni.

Shakespeare csak akkor bámulná igazán azt, a mit irt, ha elolvasná mindazt, a mit róla irtak, s melyben nagyságát megmagyarázták.

Ha őt kényszerítették volna, hogy írja meg elméletét azon tragikumnak, melyet ő a gyakorlatban megteremtett, bizonyosan hibás elméletet abstrahált volna.

A költő csak azt érzi, hogy a mit: ir igaz.

Hogy mért igaz? — legtöbbször nem tudja elméletileg kifejtteni.

* * *

Kaas Ivornak vannak sociális és morális elvei, nézetei, melyekhez a szokás és nevelés következtében ragaszkodik. Ezekben ő több mint conservatív: csaknem orthodox. De mint költő, a ki az ihlet sugallatát követi, nem áll ezeknek uralma alatt. A költő az igazságot írja, a mint az rajta kívül létezik: és sokszor azt látja benne, a mi saját lelkében él. Pedig a mit irt, ennek éppen ellentéte. Innen van az, hogy művét roszerű magyarázza.

* * *

Kaas Ivor azt hiszi, hogy ő a modern bölcséleti elmélet érzelgős pessimismusát, s meglazult erkölestánát a régi hitre, s a régi erkölcsökre vezeti vissza, s hogy az a költői eszme és igazság, mely művében van, arra hogy érvényesüljön, nem szükségel a társadalomban új institutiókat, hanem csak a régieknek tiszteletét.

Kaas Ivor azt hiszi, hogy a mai forrongó társadal-

mi problémát meglehet oldani következetlenség-
gel: s hogy ő, mikor Béliált szándékosan teszi követ-
kezetlenné mert bár elveiben és terveiben a nihilismu-
sig megy, egyszerre positiv lesz magára s szerelmére
nézve, hogy ő ezáltal hitet és erkölcsöt tud varázsolni a
negátióba; s ezáltal helyreállithatja a régi rendet.

Pedig könyvének minden eszméje azon követ-
kezetességen alapszik, melylyel az emberi termé-
szet örök törvényei az ideiglenes formák ellen harczol-
nak, s a megtalált igazságokat a szabadságnak új meg új
jogaival kötik össze. Könyvének alapeszméje nem a régi
rend, hanem az új rend.

Ezért fogadta hidegen az Akadémia.

Mert az akadémiák eleme mindig a régi rend.

Áldja meg őket az isten!

* * *

Hogy Kaas Ivornak egyéni nézetköre (sokszor tár-
sadalmi elfogultsága) mennyire ellentétben áll művének
költészetével, semmi sem bizonyítja jobban, mint művének
végjelenete, mely Dantéhoz méltó.

Kaas Ivor kárhóztat és üldöz minden olyan sze-
relmet, mely a társadalom formáiba ütközik, s e vég-
jelenetben örök oszlopot emel az olyan szerelemnek, mely
bár mély és igaz, kénytelen maga ellen kihívni a társa-
dalmat.

Paoló (mint Kaas nevezi előszavában) a közönsé-
ges jobb fajta ember, és Francesca, a természetes asz-
szony, kik szerelmükben vétkeztek, e jelenetben inkább

lemondanak a »conveniens« menyországról, hogysem szerelmükről, és egymásról lemondjanak.

Oly szép ez a jelenet, hogy lehetlen ide nem írni.

* * *

A dráma végéhez ért. Dante és Beatrice az égbo szállnak, Béliál a pokolba húll. Mindenki az ítéletet hallani megy, csak Paolo és Francesca (da Rimini) maradnak hátra.

Francesca Paolo nyakába fűzi karját s ketten horgasztott fővel, kimondhatatlan szomorúsággal, önkényt mennek a pokol felé : megállnak.

Paolo.

Akarsz követni, hol az örök éjben,
Nedves ködök dermesztő hidegében
A csapkodó szelek játsznak velem?
Búsan megyek; nincs tovább maradásom,
A boldogok közt nem lehet lakásom,
Érzem, hogy veszni vagyok kénytelen.

Francesca.

Hol a borúban örök námaság van
S csak ketten leszünk iszonyú magányban,
Szegény Paolo én veled megyek,
Kétségbeesésednek gondolatja
Szemednek hogyha könnyeit folytatja,
Hallom sirásod és sirok veled.

(szünet, néhány lépést tesznek előre)

Paolo.

A hely Francesca, hova elvezetlek
A búsulást kínálja élvezetnek ;

Gyötrelmes lesz érzelmid özöne ;
 Hol a léleknek nem lehet reménye,
 S az égő szerelemnek nincsen kéje,
 Megszűnik ott az élet öröme.

Francesca.

Legyen minden szavam panaszos bánat,
 El nem hagyhatlak, sóvárgok utánad,
 Kísér az elátkozott szerelem ;
 Hajolj felém, fond karod derekamra,
 Engedd fejem pihentessem nyakadra,
 Veled elveszni nékem kegyelem.

(Belépnek a pokolba, a szél elfújja őket, a pokol kapuja bezáródik.)

* * *

És kérdezzük Kaas Ivort, ha tisztában lesz egykor azzal, a mit e jelenetben megirt, még azután is haragudni og e az — Akadémiára?

* * *

És hogy nincs messze az idő, melyben Kaas Ivor mindazért a miben rosszul vagy igazságtalanul ítéltek meg, satisfactiót kap, sejteti az, hogy Tisza Kálmán kiegyezése kezd véglegesen bukott dolog lenni.

Kaas Ivor évekig küzdött Lónyayért. Hirdette, hogy Lónyay az egyedüli államférfi, a ki Magyarország pénzügyeit rendbe hozhatja, s a ki ki-tud fogni Ausztrián s tul jár az osztrákok furfangjain — ha kell.

A nemzet nem hitte, a parlament nem akarta hinni. A kiegyezési tárgyalások alatt Lónyayt' teljesen ignorálták.

S mi lett a vége?

A legcsúfosabb felsülés. Tiszának és Széllnek teljes blamiroztatása.

A nemzet kezdi érezni, a parlament kezdi belátni, hogy ha Ausztriával új egyességre kerülne a sor, erre a pénzügyi kérdésekben csak egy ember volna képes és hivatott: Lónyay.

Ez a Kaas Ivor satisfactiója.

* * *

És még nagyobb satisfactió — Lónyaynak.

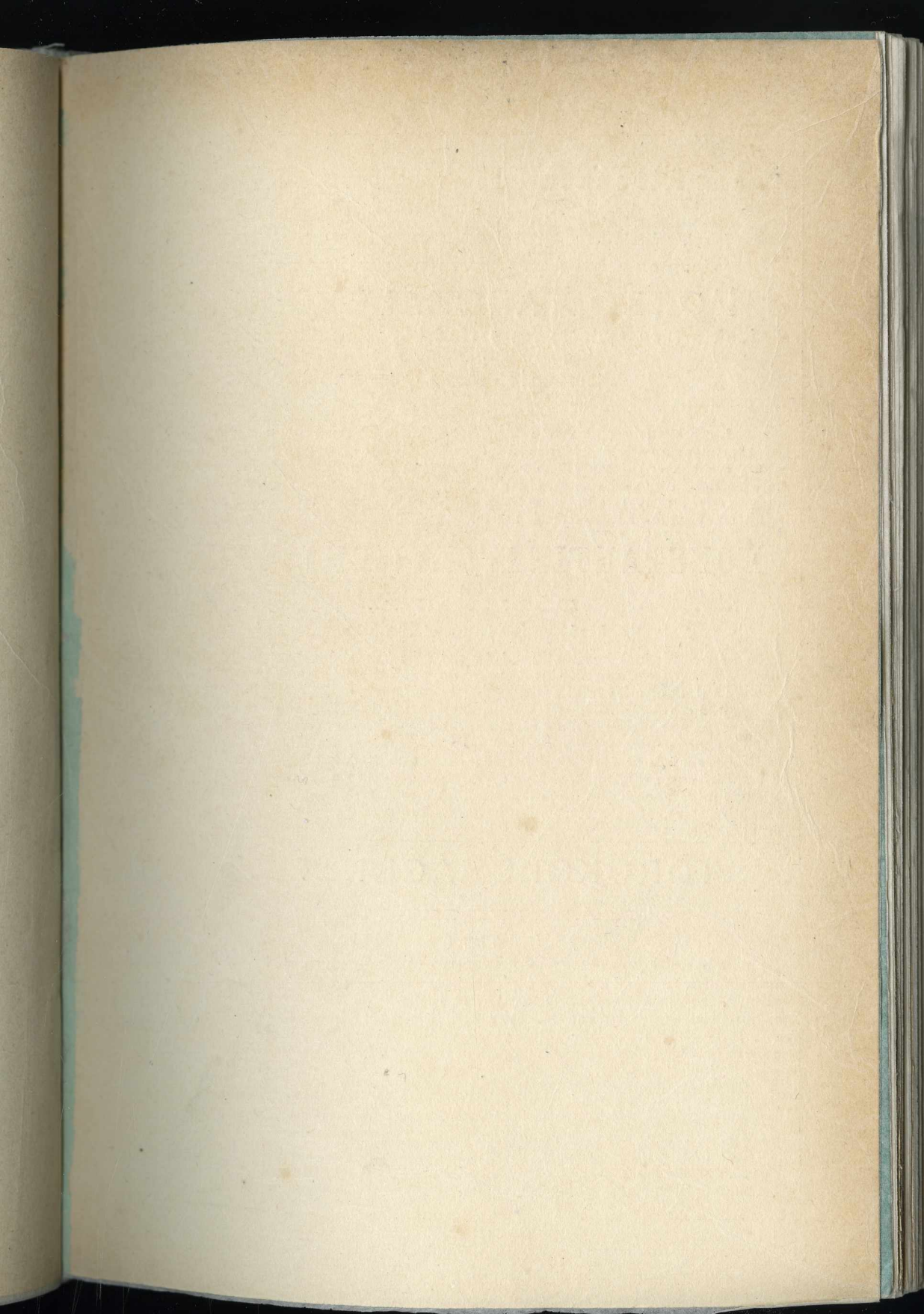
Lónyaynak, a kit egy időben üldözni bőszyűlt divat volt, s a ki ilyen helyzetben nem csoda ha hibákat követett el: de mindig csak oly hibákat, melyekkel csupán önmagának, s nem az országnak ártott.

Ő e hibákat kiheverte: de vajjon ki fogja-e heverni az ország azokat a hibákat, melyeket Lónyay buktatói és ellenségei a maguk javára ugyan, de az ország kárára követtek el?

Dr. BALLAGI GEZA.

TARTALOM.

A mameluk (Bevezetés gyanánt)	3. lap.
Houchárd	7. »
Kármán Lajos	15. »
Bakcsi Ferencz	19. »
Kemény Gábor br.	25. »
Péchy Tamás	29. »
Abbè Etien de Róna (Rónay István.)	39. »
Wenkheim Béla br.	43. »
Kautz Gyula	51. »
Csernátony Lajos	55. »
Dr. Emmer Kornél	63. »
Horváth Gyula	69. »
Móritz Pál	75. »
Ghyczy Kálmán	81. »
Nagy György	103. »
Beöthy Algernon	109. »
Szilágyi Dezső	115. »
Éber Nándor	121. »
Szende Béla	127. »
Podmaniczky Frigyes br.	131. »
Baldácsy Antal br.	141. »
Kaas Ivor br.	145. »

Az Athenaeum könyvkiadó-hivatalában

(Budapesten, barátok-tere Athenaeum-épület)

megjelent, s általa Magyarország minden hiteles könyvtáránál kapható:

PORZÓ TÁRCZALEVELEI.

Rajzok a társas életből, a család köréből, utivázlatok stb.

Irta

ÁGAI ADOLF.

2 kötet — 46 iv — ára 4 frt.

E cikkek felől csak egy vélemény uralkodik: hogy azok úgy formában, mint tartalomban a legjobbak sorába tartoznak, mik a magyar szépirodalomban az utóbbi években megjelentek. Humor, guny, költői melegség, finom részletezés, szellemes játszóság, élénk színezés, könnyedség, felületesség nélkül s végig szabatos jóízű magyarosság, mely sehol sem válik póriássá — ezek azon tulajdonok, melyek e gyűjteménynek megadják súlyát és becsét.

KONSTANTINÁPOLYI EMLÉKEK.

Irta

TÓTH BÉLA.

8-rét — 110 lap — ára 80 kr.

A magyar ifjak konstantinápolyi utazása magára vonta Európa figyelmét; hazánkra vonatkozólag pedig kiváló tény volt, mely kifejezte Magyarország rokonszenvét a török nemzet iránt s megszerezte az országnak a nemzeti dicsőség nagy emlékeit, a corvinákat. Ez emlékezetes utazást írja le e könyvben a küldöttség egyik tagja, s az utazás leírásán kívül a török életből számos érdekes képet, államférfiak, városok és viszonyok rajzát nyújtja e könyvben. Az elbeszélés vonzó és szellemes, s a műnek nemcsak időszívesége, hanem irodalmi becsé is ad értékét. A fiatal író egyes cikkeivel, melyek a »Pesti Napló«-ban s a »Fővárosi Lapok«-ban jelentek meg, maga iránt figyelmet keltett, s könyvét, melynek nagyobb része egészen új, melegen ajánlhatjuk, mint a nevezetes konstantinápolyi utazás maradandó, érdekes emlékét.

TÖRÖKORSZÁGI KÉPEK.

Irta

MÁRKUS ISTVÁN.

Nagy 8-rét, 325 lap, ára 2 frt 50 kr.

A magyar nemzet feszült érdekekkel tekint Törökországra. A lefolyt háboru eseményei, a harezter, a török főváros politikai mozgalmai, a föllázadt tartományok állapota, a török közigazgatás és a javítását célzó reformtörekvések, a török társadalmi élet, szokásai, a nagy válság, mely mindezekből folyólag mint keleti kérdés már legközelebb világháborúval fenyegeti Európát, s legközelebből Magyarországot: mélyre ható izgalomban tartják a közönséget s mindenkire kívánatosá teszik a helyes információt. Élvezetes olvasmányt, mulattató, könnyű elbeszélést, a **török táborban és konstantinápolyban** hónapokon át szerzett személyes tapasztalatok gyümölcsét nyújtjuk kellemes és tanulságos időöltésül a magyar közönségnek, midőn figyelmét e kiadásunkban megjelent műre felhívjuk. Szerzőnek neve garancia mindenkinek, hogy egy becses munkával gazdagítjuk a magyar irodalmat, oly uti leírással, mely a változatosságot egyesíti az igazságszeretettel, a csint a tartalmasággal, a személyes felfogás frissességét az ítélet teljes objectivitasával. Ily munka korszerű és hézagpótló.

